Mariea Ionescu   Sorin Cace

POLITICI PUBLICE PENTRU ROMI. EVOLUŢII ŞI PERSPECTIVE

Lucrarea este realizată şi tipărită cu sprijinul financiar al Agenţiei Naţionale pentru Romi

București, România

Editor: **Valeriu IOAN-FRANC**

Redactor: **Paula NEACŞU**

Coperta: **Nicolae LOGIN**

Concepţia grafică, machetarea şi tehnoredactarea: **Luminiţa LOGIN**

ISBN 973-618-085-9 Depozit legal trim. I, 2006

Mariea Ionescu Sorin Cace

POLITICI PUBLICE PENTRU ROMI. EVOLUȚII ȘI PERSPECTIVE

EDITURA Expert

CUPRINS

PREFAȚĂ

Lucrarea Mariei Ionescu și a lui Sorin Cace continuă unul dintre programele fundamentale ale Institutului de Cercetare a Calității Vieții și, totodată, face un pas înainte în descrierea și analiza politicilor publice.

De asemenea, instituțiile publice și în special Agenția Națională pentru Romi își propun elaborarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea de politici publice cu impact asupra populației roma.

Încă din 1992, conștienți de gravitatea situației social-economice a populației de romi, produs al unui lung proces istoric negativ, specialiștii în politici publice au lansat un program de cercetare a situației social-economice și de explorare a direcțiilor de acțiune de suport. Cercetările empirice inițiate în 1992 au continuat, cea mai reprezentativă fiind cea din 1998. Studiile sectoriale au fost o preocupare constantă. S-a acumulat competență în acest domeniu, ne place nouă să credem, cercetătorii în politici publice au devenit o resursă intelectuală și morală.

S-au dezvoltat strategii de suport, globale și sectoriale, numeroase programe de acțiune. Devenim tot mai conștienți că este vital să evaluăm eforturile făcute. Fără o asemenea evaluare eforturile noastre se pot dovedi slab eficace și risipitoare.

Cartea *Politici publice pentru romi. Evoluții și perspective* este un eveniment important. Autorii fac un efort apreciabil de trecere în revistă a ceea ce s-a făcut și este momentul să învățăm din rezultatele și eșecurile noastre pentru a putea ca eforturile colective să devină mai eficiente.

Cătălin ZAMFIR

LISTA DE ABREVIERI

ANOFM - Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
ANR - Agenția Națională pentru Romi
BJR - Biroul Județean pentru Romi
CASPIS - Comisia Antisărăcie și pentru Promovarea Incluziunii Sociale
CCFD - Comitetul Catolic contra Foamei și pentru Dezvoltare
CCPMN - Convenția Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale
CE - Comisia Europeană
CIMN - Comitetul Interministerial pentru Minoritățile Naționale
CMixt - Comitetul Mixt pentru Monitorizare și Implementare
CMN - Consiliul pentru Minoritățile Naționale
CMR - Comisia Ministerială pentru Romi
COCEN - Grup de lucru pe problematica roma la nivelul Consiliului European
COE - Consiliul Europei
CRCR - Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi
CSEPE - Centrul de Studii Europene în Probleme Etnice
DPMN - Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale
DRI - Departamentul pentru Relații Interetnice
EUMAP - Programul Uniunii Europene de Monitorizare și Consiliere
FDSC - Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile
FER - Fondul de Educație pentru Romi
FRDS - Fondul Român de Dezvoltare Socială
FSD - Fundația pentru o Societate Deschisă
GLAR - Grupul de Lucru al Asociațiilor Romilor
ICCV - Institutul de Cercetare a Calității Vieții
INS - Institutul Național de Statistică
ISPMN - Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale

JIM - Joint Inclusion Memorandum
MAP - Ministerul Administrației Publice
MC - Ministerul Culturii
MCC - Ministerul Culturii și Cultelor
MEd - Ministerul Educației
MEC - Ministerul Educației și Cercetării
MFP - Ministerul Finanțelor Publice
MI - Ministerul de Interne
MIE - Ministerul Integrării Europene
MIP- Ministerul Informațiilor Publice
MMSS - Ministerul Muncii și Solidarității Sociale
MMSSF - Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei
MMT - Metro Media Transilvania
MS - Ministerul Sănătății
MSF - Ministerul Sănătății și Familiei
ONISR - Oficiul Național pentru Integrarea Socială a Romilor
ONR - Oficiul Național pentru Romi
ONG - Organizație nonguvernamentală
ONU - Organizația Națiunilor Unite
OPR - Oficiul pentru Problemele Romilor
OSCE - Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
OSI - Institutul pentru o Societate Deschisă
PNUD - Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
SGG - Secretariatul General al Guvernului
SIR - Subcomisia Interministerială pentru Romi
UE - Uniunea Europeană
UIP - Unitate de implementare a proiectelor

INTRODUCERE

Politicile publice reprezintă o serie de decizii interdependente care au în vedere alegerea obiectivelor de realizat, a mijloacelor și a resurselor alocate pentru atingerea scopului propus în contexte diferite. Prin politici publice se răspunde unor nevoi apărute în cadrul societății, astfel încât să se reducă decalajele referitoare la un domeniu sau altul.

Politicile publice pentru romi au cunoscut o evoluție ascendentă, în special în ultimi 4 ani, datorită, pe de o parte, reprezentanților comunităților de romi care și-au asumat responsabilități în ceea ce privește drepturile și condițiile de viață și, pe de altă parte, instituțiilor naționale și internaționale care au inclus problematica roma pe agenda politică.

Această lucrare este un demers de tip descriptiv și analitic care pune în evidență actorii relevanți în designul, instituționalizarea și implementarea de politici pentru romii din România.

Capitolul 1 prezintă o serie de date socio-economice privind populația roma din România, în dinamică, urmărind evoluția lor în perioada 1990-2005.

Capitolul 2 prezintă într-o manieră agregată și sintetică informațiile referitoare la modul în care au fost elaborate și dezvoltate politicile pentru romi în ultimii 15 ani. Sunt descrise și analizate evoluțiile și tendințele în politicile publice pentru romi, luând în considerare rolul instituțiilor publice centrale și locale, al societății civile și al instituțiilor internaționale.

Capitolul 3 pune în evidență o serie de programe menite să îmbunătățească situația populației roma în următorii ani.

În capitolul 4 sunt prezentate similaritățile și complementaritățile politicilor pentru romi. Acest tip de evaluare conduce la o serie de recomandări menite să sincronizeze intervențiile și să le facă să devină mai eficiente și mai bine focalizate pe nevoile identificate.

Capitolul 5 tratează un caz particular al sprijinului pentru comunitățile de romi din România: Fundația pentru o Societate Deschisă.

Bibliografia generală prezintă sursele utilizate în elaborarea lucrării.

CAPITOLUL 1: SITUAȚIA POPULAȚIEI DE ROMI DIN ROMÂNIA[1]

1.1. Indicatori generali privind comunitățile de romi

A. Dimensiunea populației de romi

Recensământul din ianuarie 1992 a înregistrat 409 723 de cetățeni români care s-au autoidentificat ca fiind romi/țigani, la recensământul din 2002, numărul acestora a fost de 535.140, ceea ce reprezintă o creștere substanțială. Organizațiile romilor au vehiculat însă estimări ale etniei de 2.500 000-3 000 000 de persoane, dar nici una din aceste cifre nu a fost justificată printr-o metodologie de calcul științifică.

În anul 1992, prin coroborarea mai multor metode, într-o cercetare asupra condițiilor social-economice de viață ale populației de romi, dimen-siunile acesteia au fost estimate la aproximativ 1 milion de persoane (E. Zamfir, C. Zamfir, coord., 1993). Cercetarea realizată de ICCV în 1988 (C. Zamfir și M. Preda, coord., 2002), foarte credibilă din punct de vedere statistic, estimează numărul romilor din România la 1.515.000, adică 6,9% din populație.

Tabelul 1.1

Dimensiunea populației de romi din România

Metoda /Anul	Ianuarie 1992	1993	1998	2002	Anii '90
Recensământ (autoidentificare oficială)	410 000			535 000	
Autoidentificare (cercetări reprezentative)			Aprox. 960 000		
Heteroidentificare (cercetări reprezentative)		Aprox. 1 000 000	1.515.000		
Estimări ale liderilor (fără argumente statistice)					2.500 000 - 3 000 000

Surse de date: Recensămintele populației 1992 și 2002.

Estimări: ICCV

---

[1] *La realizarea acestui capitol a mai contribuit Marian Preda*

Structura populației după etnie la recensământul din 2002, comparativ cu cea de la recensământul precedent, se prezintă ca în tabelul de mai jos.

Tabelul 1.2

Populația după etnie - la recensămintele din anii 2002 și 1992

Etnia (grupul etnic)	2002 %	1992 %	2002 în % față de 1992
TOTAL	100,0	100,0	95,8
Români	89,5	89,5	95,1
Maghiari	6,6	7,1	88,3
Romi (țigani)	2,5	1,8	133,4
Altele	1,4	1,6	

Sursa: INS

Persoanele care s-au declarat *romi/țigani*, cu o treime mai multe decât la recensământul anterior, dețin în totalul populației o pondere de 2,5%, în creștere față de 1992, când aceasta era de 1,8%. Tendința de creștere se regăsește atât în mediul urban (de la 1,3% în 1992 la 1,8% în 2002), cât și în mediul rural (de la 2,3% în 1992 la 3,2% în 2002).

Proporții semnificative ale persoanelor care s-au autodeclarat de etnie rom/țigan se află în județele: Mureș (7,0%), Călărași (5,6%), Bihor (5,0%), Dolj (4,3%), Sibiu (4,2%) și Arad (3,9%). În municipiul București, această etnie deține o pondere de numai 1,4%, iar numărul absolut al persoanelor din această etnie a crescut cu 2,1 mii de persoane.

Comparativ cu recensământul din 1992, ponderea persoanelor care s-au declarat de etnie romă a crescut în toate județele, în unele dintre acestea creșterea fiind de peste două treimi (în Bihor - de la 3,4% în 1992 la 5,0% în 2002, în Dolj - de la 2,4% în 1992 la 4,3% în 2002 etc.).

În ceea ce privește populația pe etnii, se remarcă faptul că, la recensământul din anul 2002, repartizarea diferitelor etnii pe cele 8 regiuni de dezvoltare este neomogenă, în sensul că structura populației pe etnii din fiecare regiune nu este aceeași cu cea constatată la nivelul

țării. Astfel, ponderea diferitelor etnii în total populație este diferită de la o regiune de dezvoltare la alta.

Tabelul 1.3

Structura populației după etnii, pe regiuni de dezvoltare, la recensămintele din anii 1992 și 2002

Regiunea	Ponderea etniilor în total populație (%)							
	Total	Români	Maghiari	Romi/țigani	Germani	Ucraineni	Ruși-lipoveni	Alte etnii
1992								
ROMÂNIA	100,0	89,5	7,1	1,8	0,5	0,3	0,2	0,6
Nord-Est	100,0	98,4	0,2	0,7	0,1	0,3	0,2	0,1
Sud-Est	100,0	95,8	0,1	1,1		0,1	1,0	1,9
Sud	100,0	97,8	0,1	2,0		-	-	0,1
Sud-Vest	100,0	98,3	0,1	1,5	-	-	-	0,1
Vest	100,0	84,4	7,8	2,0	2,4	0,6	-	2,8
Nord-Vest	100,0	74,1	20,9	2,5	0,8	1,3	-	0,4
Centru	100,0	64,6	30,8	3,3	1,3	-	-	0,1
București	100,0	97,5	0,4	1,4	0,2	-	0,1	0,4
2002								
ROMÂNIA	100,0	89,5	6,6	2,5	0,3	0,3	0,2	0,6
Nord-Est	100,0	97,9	0,2	1,2	0,1	0,3	0,2	0,2
Sud-Est	100,0	95,2	0,1	1,7		0,1	0,9	2,0
Sud	100,0	96,9	0,1	2,9	-	-	-	0,1
Sud-Vest	100,0	97,2	0,1	2,5	-	-	-	0,2
Vest	100,0	86,2	6,7	2,5	1,4	0,7	-	2,5
Nord-Vest	100,0	75,0	19,3	3,5	0,4	1,3	-	0,5
Centru	100,0	65,3	30,0	4,0	0,6			0,1
București	100,0	96,8	0,3	1,7	0,1	-	0,1	1,0

Sursa: INS

B. Structura demografică a populației de romi

Populația de romi are o structură demografică foarte tânără, structură determinată de valorile mai înalte ale mortalității și fertilității romilor, comparativ cu restul populației. În anul 1998, aproximativ o treime din populația de romi era reprezentată de copii (0-14 ani), ponderea vârstnicilor era de aproximativ 5%, iar vârsta medie a

populației de romi a fost de aproximativ 24 de ani. Datorită tendinței de scădere a fertilității înregistrată și la populația de romi, ponderea deținută de copii în populația de romi este în scădere.

Prezentăm în cele ce urmează constatări cu privire la aspectele demografice ale populației rome

- În anul 1998, 39,4% dintre cuplurile incluse în eșantion au fost înregistrate în categoria „căsătorii fără acte"
- Ponderea căsătoriilor fără acte este mai mare pentru categoriile de vârste tinere, raportul crescând de la 20% în cazul grupei de 45-49 de ani până la 83% în cazul grupei de 15-19 ani. Căsătoria fără acte este mai frecventă pentru cei care locuiesc în mediul rural, pentru cei care au în vecinătatea casei numai familii de romi sau care au un număr mai mic de clase absolvite.
- Vârsta la prima căsătorie a femeilor rome este foarte scăzută: 35% dintre femeile căsătorite și-au început viața în cuplu la mai puțin de 16 ani, 31% în perioada 17-18 ani, 26% între 19 și 22 de ani, doar 8% dintre căsătorii fiind încheiate după această vârstă. Ponderea femeilor cu vârsta la prima căsătorie mai mică de 20 de ani este în creștere. 70% dintre femeile din generația 25-29 de ani s-au căsătorit înainte de a împlini 20 de ani, în timp ce 84% dintre femeile din generația 20-24 de ani s-au căsătorit înainte de a împlini 20 de ani. Ponderea de femei căsătorite sub vârsta de 18 ani crește de la 44,6% (corespunzător generației 25-29 de ani) la 52,1% (corespunzător generației 20-24 de ani).
- Există două modele dominante de familie și gospodărie de romi: 56% dintre gospodării sunt constituite din familii mononucleare, iar 44% dintre gospodăriile de romi cuprind și alte persoane decât familia nucleară.
- Dintre persoanele rome de 60 de ani și peste, 91,3% locuiesc cu altcineva în gospodărie, iar 8,7% locuiesc singure (pentru comparație, la nivelul întregii populații, 26,3% dintre persoanele peste 60 de ani locuiesc singure)

Numărul de copii născuți de-a lungul vieții de către femeile rome este în scădere

- Pentru populația feminină roma de vârstă fertilă (15-44 de ani), numărul mediu de copii născuți de-a lungul vieții înregistrat la recensământul din 1992 a fost de 2,35 copii la o femeie.
- În studiul din 1998, pentru același grup de vârstă, se înregistrează un număr mediu de 1,93 copii/femeie născuți de-a lungul vieții (respectiv 2,08 copii/femeie, dacă luăm în considerare numai femeile din gospodăriile în care respondenții s-au autoidentificat ca fiind romi).
- Comparația între generațiile 25-29 de ani și 20-24 de ani atrage atenția asupra creșterii ponderii femeilor care au avut prima naștere înainte de 18 de ani, de la 30,6% la 37,1% (ca și creșterea ponderii femeilor care au avut prima căsătorie înainte de 18 ani de la 44,6% la 52,1%).
- În familiile de romi există diferențe semnificative între numărul mediu de copii dintr-o familie (3,19) și numărul de copii considerat ideal pentru o familie (2,24). Deci, fiecare familie este – în medie – mai numeroasă cu un copil față de dimensiunile apreciate ca fiind ideale. Aceste diferențe sunt, de obicei, explicabile prin neutilizarea metodelor contraceptive.
- Diferențele privind utilizarea contracepției între populația feminină totală și populația feminină de etnie romă sunt dramatice: doar 13,7% (în 1998) dintre femeile rome de vârstă fertilă (15-44 de ani) utilizează contracepția, în timp ce pe totalul populației, procentul utilizatoarelor de contracepție este de mai bine de 4 ori mai mare (57,3%) în 1993.
- În ce privește motivația neutilizării contracepției, un procent semnificativ (23,2%) dintre femeile rome între 15 și 44 de ani invocă necunoașterea metodelor contraceptive.

C. Evoluția nivelului de trai și sărăcia în rândul etniei rome

Tranziția a provocat o prăbușire generală a nivelului de trai și costuri sociale majore. Etnia roma pare totuși să fi plătit costuri sociale mai mari decât majoritatea populației, în special în zona sărăciei severe.

Tabelul 1.4

Evoluția PIB în România, 1989-2003

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Variația anuală a PIB (% din an precedent)	-5,8	-5,6	-12,9	-8,8	1,5	3,9	7,1	3,9	-6,1	-4,8	-1,2	2,1		5,0	4,9
PIB real (1989 = 100)	100	94,4	82,2	75,0	76,1	79	84,8	88,1	82,8	78,8	77,9	79,6	84	88,3	92,6

Sursa: INS

Disproporția între rata sărăciei severe înregistrată în cazul populației rome și cea înregistrată la nivelul total al populației este mult mai importantă decât cea înregistrată în cazul ratei sărăciei.

Tabelul 1.5

Rata sărăciei în funcție de etnie (2001)

	Rata sărăciei severe	Rata sărăciei
Română	[illegible]	24,4
Maghiară	6,4	19,9
Romă	52,2	75,1
Germană	1,8	7,4
Alta	11,3	31,7

Sursa: Calcule CASPIS (2003) pe baza datelor INS referitoare la anul 2001

O dovadă a sărăciei în rândul romilor este impactul mult mai mare pe care îl are asupra lor (comparativ cu media populației sau cu celelalte etnii) programul *Cornul și laptele*.

D. Impactul programului „Cornul și laptele" în funcție de etnie

Introducerea, în anul 2002, a programului „Cornul și laptele" (o masă gustare zilnică gratuită) pentru elevii de clasele 1-4 a avut efecte pozitive certe, programul fiind primit foarte bine de părinții elevilor și

de întreaga populație și *contribuind la creșterea participării școlare în special în zonele sărace și în rândul minorității rome*.

Datele rezultate din *Barometrul de opinie publică*, realizat în octombrie 2002 de către FSD și MMT, au arătat că 83,6% dintre cei intervievați au apreciat că o asemenea măsură era necesară, iar 80% considerau că această măsură ar trebui extinsă și la elevii din clasele V-VIII. Deși acest tip de suport este mai bine primit de către familiile sărace, marea majoritate a populației (80%) consideră că el trebuie acordat tuturor copiilor (așa cum se întâmplă de fapt în momentul actual), și nu doar celor proveniți din familii sărace. La data realizării cercetării, evoluția programului era pozitivă, 92,2% dintre cei intervievați care aveau în întreținere copii în ciclul primar afirmând că aceștia au primit zilnic cornul și lapte. Utilitatea acestui suport este neîndoielnică, afectând pozitiv o mare parte a copiilor școlari, în special copiii romi și pe cei din mediul rural.

Tabelul 1.6

„... pentru copilul dvs., cornul cu lapte ..." (%)

	Quintile de venit					Etnia			Mediul		Total
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	Rom	Ro-mân	Ma-ghiar	Ur-ban	Ru-ral	
Este absolut necesar, dvs. neavând ce să-i dați la pachet	38,6	7,4	4,3	3,8	0,0	60,0	12,7	9,1	9,2	19,9	14,9
Îi prinde bine în zilele în care nu aveți ce să-i dați la pachet	45,5	29,6	39,1	42,3	12,9	26,7	35,8	40,9	31,2	39,1	35,4
Reprezintă doar un supliment care îi place	15,9	38,1	45,7	42,3	58,1	13,3	40,8	36,4	44,0	35,4	39,4
Nu au nici o valoare	0,0	14,8	10,9	11,5	29,0	0,0	10,8	13,6	15,6	5,6	10,3

Sursa: Barometrul de opinie publică – octombrie 2002, *realizat de MMT cu sprijinul FSD*

Accesul la ajutorul social (actualmente venit minim garantat) este o sursă de ameliorare a stării de sărăcie la care foarte mulți dintre romii săraci apelează.

Tabelul 1.7

Situația ajutorului social la populația de romi în anul 1998

Consideră că nu sunt îndreptățiți să primească ajutor social	21%
Se consideră îndreptățiți să primească ajutor social	75%
Nu au răspuns la întrebare	4%
Au depus dosar	47%
Nu au depus dosarul pentru că oricum nu se dă	14%
Cred că au dreptul, dar nu au depus dosar	28%
Nu le-a fost primit dosarul (necorespunzător)	5%
Nu au actele necesare	9%
Dosarul a fost respins	17%
Dosarul este depus, dar nu au primit rezultatul	5%
Dosarul a fost aprobat	25%

Sursa: Baza de date ICCV „Romi 1998"

O sursă gravă de sărăcie și excluziune socială a romilor este **situația locuirii**, care le creează mari probleme.

Tabelul 1.8

Situația locuirii la populația de romi (1998)

<table>
<tr><th>Situația locuinței</th><th>Pondere</th><th>Pondere</th><th>Pondere</th></tr>
<tr><td>Casă la curte cu chirie</td><td>6,5%</td><td></td><td rowspan="2">Total cu chirie 16,5%</td></tr>
<tr><td>Apartament cu chirie</td><td>10%</td><td rowspan="2">Total la bloc 21%</td></tr>
<tr><td>Apartament proprietate</td><td>11%</td><td rowspan="2">Total proprietate legală 61%</td></tr>
<tr><td>Casă personală (a familiei) cu acte pe teren</td><td>50%</td><td rowspan="2">Total la casă 77,5%</td></tr>
<tr><td>Casă construită ilegal (fără acte pe teren)</td><td>21%</td><td rowspan="2">Total proprietate ilegală 21%</td></tr>
<tr><td>Nu au răspuns la întrebare</td><td>1,5%</td><td></td></tr>
</table>

Sursa: Baza de date ICCV „Romi 1998"

În România, în prezent, a locui cu chirie constituie, în general, un dezavantaj (prețul chiriei și lipsa de siguranță privind păstrarea contractului pe termen mediu și lung). Dintre romi, 16,5% locuiesc cu chirie, ceea ce înseamnă că au un risc ridicat de a rămâne fără locuință.

O situație și mai gravă o întâlnim la cei 21% dintre romi care locuiesc într-o casă pentru care nu au acte de proprietate, casă construită sau (în cazuri mai rare) ocupată ilegal. Pe lângă problemele juridice pe care această situație le ridică (este vorba de multe zeci de mii de gospodării de romi), riscul de excluziune socială este extrem de ridicat, practic sute de mii de persoane fiind în pericol de a-și pierde locuința dacă legea s-ar aplica în litera ei.

Problema proprietății asupra locuințelor trebuie rezolvată rapid, pentru că altfel va încuraja perpetuarea modelului la familiile tinere care se află în situații similare.

1.2. Dinamica implicării actorilor sociali în problematica romilor în perioada 1990-2005

Istoria ultimilor 16 ani pune în evidență o serie de modificări legate de statutul minorităților naționale în România. Ca tendință, putem constata că preocupările privind populația romă se deplasează dinspre înțelegerea condițiilor de viață, a specificului cultural, a relațiilor cu majoritatea, cu autoritățile și instituțiile publice prin proiecte locale de mică amploare și proiecte de cercetare spre o abordare mai structurată a proiectelor la nivel macrosocial. Politicile publice pentru romi reprezintă una dintre noutățile pe care schimbarea de regim din anul 1989 le-a făcut posibile. Putem vorbi *de trei perioade distincte ale evoluției politicilor publice pentru romi* în societatea românească.

Prima perioadă este cuprinsă între anii 1990 și 1995 și o putem numi perioada "căutărilor nestructurate". În acest interval de timp, politicile și programele au vizat mai degrabă un demers exploratoriu, pentru a înțelege mecanismele care să ducă la o intervenție socială coerentă. Au fost realizate câteva studii[1] care exprimau îngrijorarea

---

[1] *Cel mai important a fost realizat în anul 1992 de Universitatea București și ICCV - Academia Română și s-a concretizat în lucrarea* Țiganii între ignorare și

comunității academice în ceea ce privește polarizarea de statut social și economic între largi segmente ale populației de romi și populația majoritară, precum și perspectivele negative ale menținerii *statu-quo*-ului. Au fost inițiate, de asemenea, o serie de programe de intervenție efectivă care urmau același traseu al explorării asupra posibilului acțional în intervenția socială.

Liderii romi au încercat să pună în mișcare un angrenaj capabil să contribuie la recunoașterea etniei ca pol de interes pentru structurile socio-economice și politice din România. Cum era și firesc, atracția a fost, într-o primă fază, de ordin politic. Au fost create structuri politice menite să apere interesele comunităților de romi. Progresele au fost evidente în:

- recunoașterea grupului etnic al romilor în discursul public, precum și în documente și politici oficiale;
- reprezentarea politică prevăzută prin legea electorală;
- apariția unor militanți romi dispuși să-și asume responsabilitățile reprezentării pe diferite planuri (politic, cultural, educațional).

În această perioadă au apărut și primele organizații neguvernamentale roma, dar activitățile erau sporadice și focalizate pe probleme punctuale.

Cea de-a doua perioadă începe cu anul 1996 și se termină în anul 2001, o dată cu apariția "Strategiei de îmbunătățire a situației romilor din România". O putem numi perioada de "înțelegere a responsabilităților" atât din partea instituțiilor publice, cât și din partea societății civile. În acest interval, gradul de cunoaștere și intervenție a crescut semnificativ, ducând la agregarea intereselor pentru soluții imediate. O serie de factori au contribuit la această evoluție:

- rapoartele Comisiei UE care solicitau rezolvarea situației romilor, incluzându-o ca un criteriu politic de aderare;

îngrijorare, *coordonată de Elena Zamfir și Cătălin Zamfir și apărută în Editura Alternative în anul 1993.*

- maturizarea societății civile și, în special, a societății civile rome,
- crearea și dezvoltarea în cadrul Guvernului a unor instituții responsabile în mod explicit cu problematica romă,
- implicarea unor instituții internaționale în finanțarea comunităților de romi din România

În raportul de evaluare a progresului României în traseul său de aderare la UE din anul 2000 se menționa că romii rămân încă supuși discriminării generalizate în întreaga societate românească, iar Guvernul nu s-a implicat în rezolvarea problemelor. Progresul înregistrat în acest domeniu a fost nesemnificativ. În fapt, întârzierea elaborării strategiei era principalul aspect negativ menționat de raport.

Sectorul neguvernamental roma s-a dezvoltat destul de greu și foarte puțin articulat. Dacă la începutul anului 1990 numărul ONG-urilor rome era foarte mic, el a crescut simțitor, ajungând la aproape 100 în anul 2000. Saltul cantitativ al societății civile rome s-a produs în anii 1998 și 1999, când PSD a contribuit, în mod mai mult sau mai puțin direct, la înființarea a peste 15 organizații neguvernamentale rome, cu posibilități reale de dezvoltare. Acest salt a fost totodată unul calitativ, ducând la o mișcare romă mai bine închegată, mai pragmatică și mai puternică.

Principala instituție guvernamentală cu responsabilități pentru problemele minorităților a fost, până spre sfârșitul anului 2000, DPMN. Prin activitățile sale, ONR din cadrul DPMN a contribuit la schițarea strategiei naționale pentru protecția romilor, finanțată de către UE prin programul PHARE.

Toți acești factori au contribuit, cu pondere diferită, la înțelegerea a ceea ce se întâmplă cu romii din România. În fapt, în această perioadă, dialogul argumentat a început să fie tot mai prezent în societatea românească.

A treia perioadă începe o dată cu elaborarea și instituționalizarea Strategiei naționale de îmbunătățire a situației romilor în România, în aprilie 2001, și se caracterizează prin asumarea responsabilităților. Strategia a fost un răspuns legitim al Guvernului României și al

partenerilor săi (în special organizațiile rome) la o situație dificilă aflată în continuă amplificare. Mediată de instituțiile internaționale (UE, COE, agențiile ONU), această strategie vine să statueze în plan național și local o serie de măsuri ca răspuns atât la problematica generală, cât și la problematica de tip sectorial. Sectoarele incluse în Strategie sunt: *administrație publică, locuințe, securitate socială, sănătate, dezvoltare economică, justiție și ordine publică, protecția copilului, educație, cultură și culte, comunicare și participare civică.*

CAPITOLUL 2: ELABORAREA ȘI IMPLEMENTAREA DE POLITICI PUBLICE PENTRU ROMI ÎN PERIOADA 1996-2005[1]

2.1. Politicile publice pentru îmbunătățirea situației romilor în perioada 1996-2000

2.1.1. Cadrul legal și instituțional în perioada 1996-2000

Istoric, situația romilor a constituit și va continua să constituie o problemă de interes pentru diverși actori sociali, interni și externi: mediul științific, mediile politice românești, sectoarele guvernamental, interguvernamental și neguvernamental.

În ceea ce privește politicile publice pentru romii din România, anterior anului 1996 și în perioada 1996-2000, Guvernul a abordat problematica romilor în contextul general al politicilor pentru minoritățile naționale recunoscute prin *Constituția României*, legislația în vigoare, precum și în tratatele și convențiile internaționale în care România este parte.

Au fost ratificate mai multe documente internaționale pentru protejarea drepturilor minorităților naționale, inclusiv *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*, *Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale*, *Declarația ONU cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale* și *Recomandările 1201 și 1203 ale Consiliului Europei*.

Ca stat membru OSCE, România și-a asumat obligații față de prevederile *Actului final de la Helsinki* (1975) și, de asemenea, a finalizat

[1] *La realizarea acestui capitol au mai contribuit Gelu Duminică, Florin Moisă și Marian Preda.*

tratate bilaterale împreună cu Ungaria (1996) și Ucraina (1997), care conțin articole distincte privind protecția persoanelor aparținând minorităților naționale. Ambele tratate stipulează că părților contractante li se cere să pună în aplicare regulile și standardele *Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale și ale Recomandării 1201*.

Până în 1997, instituția de reprezentare a minorităților naționale din România a fost CMN, înființat în aprilie 1993 și care a avut ca scop asigurarea relațiilor cu organizațiile legal constituite ale persoanelor aparținând minorităților naționale.

CMN a fost constituit din reprezentanți ai organelor administrației publice centrale de specialitate, precum și din reprezentanți ai organizațiilor minorităților naționale din România, legal constituite la data alegerilor generale de la 27 septembrie 1992.

În competența CMN au intrat problemele cu caracter normativ, administrativ și financiar care se refereau la exercitarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale în ceea ce privește păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

CMN-ului i s-au repartizat anual, prin legea bugetului de stat, sume pentru activitatea organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale, detaliate pe următoarele capitole: presă, organizare, sediu, acțiuni social-culturale și, ulterior, acțiuni de tipărire de carte și dotări.

Din anul 1995, CMN a primit de la bugetul de stat sume de bani pentru finanțarea de proiecte și programe în cadrul *Campaniei europene pentru combaterea rasismului, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței*, realizate și prin intermediul organizațiilor nepolitice ale cetățenilor aparținând minorităților naționale.

Alte politici generale care implicau și minoritatea romilor au fost:

- acordarea de subvenții unor publicații aparținând minorităților naționale, ca urmare a numărului restrâns al cunoscătorilor limbii respective, începută în anul 1990 de Ministerul Culturii;
- acordarea de subvenții pentru CSEPF, care funcționează ca institut al Academiei Române;

- declararea în decembrie 1998 a zilei de 18 decembrie drept Ziua Minorităților Naționale din România,
- înființarea ISPMN, ca instituție publică cu personalitate juridică în subordinea Guvernului și coordonarea DPMN, cu sediul în municipiul Cluj Napoca

În ceea ce privește educația, conform Legii învățământului din 1995, "învățarea limbii oficiale a statului este obligatorie pentru toți cetățenii români, educația la toate nivelurile se face în limba română și educația mai poate avea loc în limba maternă a minorităților naționale și în limbi străine."

Un alt capitol al legii dedicat educației minorităților conține prevederi garantând elaborarea de cărți de studiu pentru minorități, studiul istoriei și tradițiilor minorităților la primele clase ale școlii secundare și reprezentarea proporțională a personalului de predare aparținând minorităților naționale în colectivul de conducere a școlilor.

În anul 1996, Ministerul Educației a elaborat un set de instrucțiuni reglementând educația în limba minorităților în școala primară și secundară vocațională. Instrucțiunile afirmă că "studiul limbii materne începe cu primul nivel al școlii primare", în urma cererii scrise a părinților elevului sau tutorelui. La nivelurile I-IV, patru ore pe săptămână sunt acordate studiului limbii materne, iar în școlile secundare, profesionale și licee, o astfel de educație va primi trei ore pe săptămână.

Contextul general socio-politic al României, pregătirile pentru intrarea României în NATO și aderarea la UE au permis reorientarea politicilor către diverse categorii de populație serios atinse de tranziția către economia de piață, inclusiv minoritatea romilor. În acest context, începând cu anul 1997, Guvernul României a acordat o mai mare atenție dreptului de exprimare a minorităților naționale, dar mai ales elaborării și aplicării politicilor pentru minoritățile naționale în general, pentru minoritatea romilor în special.

O primă măsură a fost înființarea, în ianuarie 1997, a DPMN, în cadrul aparatului de lucru al Guvernului, subordonat primului-ministru și condus de ministrul delegat pe lângă primul-ministru pentru minorități naționale.

În ceea ce privește colaborarea DPMN cu CMN, acesta din urmă recomanda și aviza proiectele de legi și alte acte normative cu incidență asupra drepturilor și îndatoririlor persoanelor aparținând minorităților naționale emise de DPMN, fundamenta asistența financiară oferită de Guvern prin DPMN organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale, susținea DPMN în ceea ce privește îndeplinirea atribuțiilor specifice.

În cadrul acestui departament, conform actului de înființare din ianuarie 1997, s-a constituit ONPR, având ca atribuții menținerea și stabilirea de relații cu organizațiile ale romilor, în vederea soluționării problemelor specifice și a integrării sociale a acestora.

În septembrie 1997, prin modificarea actului inițial de constituire a DPMN, instituția pentru reprezentarea intereselor romilor s-a numit Oficiul Național pentru Romi, denumire sub care aceasta a funcționat până în anul 2003, când MIP l-a redenumit Oficiul pentru Problemele Romilor[1].

În 14 martie 1997, prin ordin al ministrului DPMN, s-au înființat primele birouri teritoriale în cadrul DPMN, în localitățile Cluj-Napoca, Suceava și Constanța, formate din reprezentanți împuterniciți cu competențe teritoriale.

a) Biroul teritorial din Cluj - competențe pentru județele Satu Mare, Bihor, Sălaj, Bistrița-Năsăud, Cluj, Mureș, Harghita, Covasna, Brașov, Sibiu, Alba, Hunedoara, Timiș, Arad.

b) Biroul teritorial din Suceava - competențe pentru județele Maramureș, Suceava, Botoșani, Neamț, Bacău, Vaslui, Vrancea.

c) Biroul teritorial Constanța - competențe pentru județele Galați, Brăila, Ialomița, Călărași, Tulcea, Constanța.

Ulterior, în anul 1998, s-a format Biroul teritorial din Arad, cu competențe pentru județele Caraș-Severin, Timiș, Arad, Hunedoara, Bihor, iar în anul 1999, s-a format Biroul teritorial Turnu-Severin, care își

---

[1] *În 2005, prin Legea nr. 7/2005, Oficiul s-a transformat în Agenția Națională pentru Romi, organ de specialitate al administrației publice centrale, cu personalitate juridică, în subordinea Guvernului.*

desfășoară activitatea pe teritoriul județelor Mehedinți, Dolj, Gorj, Vâlcea și Olt.

Deși au fost înființate instituții guvernamentale cu responsabilități clare în ceea ce privește minoritățile naționale și în special minoritatea romilor, totuși au lipsit resursele umane și financiare, ceea ce a atras critici atât din partea organizațiilor neguvernamentale ale romilor, cât și din partea instituțiilor internaționale.

În raportul anual al CE din 2000 (Raportul Comisiei Europene privind progresele spre aderare ale României, 2000) se menționează că ONR are un personal extrem de limitat și resurse bugetare minime, chiar dacă Parteneriatul de aderare din 1999 a desemnat asigurarea sprijinului financiar pentru programele romilor drept o prioritate pe termen scurt. Oficiul trebuie să fie consolidat pentru a-și îndeplini funcția, iar acesta este un domeniu în care trebuie încă să se mai lucreze.

Singurele resurse financiare pe care DPMN le-a gestionat pe perioada funcționării ca instituție pentru minoritățile naționale au fost cele alocate de la bugetul de stat, respectiv:

- fonduri pentru proiecte și programe în cadrul *Campaniei Europene pentru combaterea rasismului, xenofobiei, intoleranței* în valoare de 274 miliarde lei, la care solicitanții eligibili erau organizațiile apolitice ale minorităților naționale;
- **fondul de contrapartidă**

Raportul regional al dezvoltării umane (Andrey Ivanov, 2002) elaborat de PNUD afirmă că problemele abordate prin proiectele organizațiilor romilor care au ca obiectiv drepturile omului sunt concepute preponderent prin prisma posibilităților de dezvoltare, din cauza "agendelor de supraviețuire" a comunității romilor. Se pune accent pe educația romilor, pe plasarea lor în câmpul muncii, în timp ce, pentru construcția normativă și politică, pentru înființarea de instituții pentru reprezentarea romilor, pentru înființarea de canale de televiziune se acordă mai puțină atenție.

Așa cum am menționat deja, până în anul 2000, resursele financiare pentru proiectele destinate îmbunătățirii situației romilor, pentru formarea capacității organizațiilor neguvernamentale ale romilor

şi a celei guvernamentale (pentru DPMN) au fost puţine, deşi interesul ţărilor din vest pentru minorităţile naţionale, în special pentru minoritatea romilor, era crescut.

Interesul ţărilor din vest pentru minoritatea romilor prezenta cel puţin două aspecte:

- pe de o parte, îngrijorarea faţă de frecvenţa conflictelor interetnice din perioada 1990-1996 şi rezultatele acestora, inclusiv faţă de abuzurile şi raziile organelor de poliţie în comunităţile de romi, raportate instituţiilor internaţionale de către organizaţiile neguvernamentale ale romilor, interne şi internaţionale,
- pe de altă parte contextul socio-politic, pregătirile de pre-aderare a României la UE care includ şi măsuri pentru îmbunătăţirea situaţiei romilor din România.

În majoritatea documentelor CoE şi ale UE (COCEN, *Agenda 2000*), una dintre sugestii este includerea problematicii romilor pe agenda instituţiilor autorităţilor naţionale care, prin măsuri de creştere a încrederii şi de creare a unui cadru de dialog cu reprezentanţii romilor, îşi consolidează capacităţile instituţionale şi identifică soluţii pentru integrarea socială a minorităţii romilor.

Parteneriatul pentru aderare din 1999 sublinia consolidarea dialogului dintre Guvernul României şi comunitatea romă, în vederea elaborării şi implementării unei strategii cu scopul de a îmbunătăţi situaţia socială şi economică a romilor şi de a oferi sprijin financiar adecvat programelor pentru minorităţile naţionale.

Urmare a numeroaselor referiri la situaţia socio-economică a romilor, precum şi la necesitatea îmbunătăţirii acesteia, în contextul pregătirilor pentru aderare, problematica romilor a fost inclusă atât ca criteriu politic de aderare a României la UE, cât şi ca ***prioritate*** în Programul Guvernului din perioada 1998-2000, care implica acordul total la strategia de preaderare a României la UE şi adoptarea legilor europene referitoare la drepturile minorităţilor.

Programul de guvernare din perioada 1996-2000 a prevăzut explicit stabilirea unui Comitet Interministerial pentru Problemele

Romilor din România și alocarea resurselor financiare pentru sprijinirea organizării minorităților naționale, bazată pe proiecte și programe.

DPMN a fost înființat din 1997, iar în structura acestuia s-a organizat ONR. Printr-o hotărâre de guvern din august 1998 s-a constituit, pe lângă DPMN, CIMN, organ consultativ format din câte un reprezentant al ministerelor de resort, reprezentanți ai comisiilor de specialitate ale Senatului și Camerei Deputaților, ai Președinției, ai Consiliului Legislativ, precum și ai altor instituții, cum ar fi Academia Română, organisme de cercetare a relațiilor interetnice și, respectiv, ai organizațiilor neguvernamentale. De asemenea, s-a prevăzut că în cadrul Comitetului Interministerial pot funcționa subcomisii pe probleme specifice ale minorităților naționale, precum și faptul că cheltuielile legate de organizarea și funcționarea activității specifice a Comitetului Interministerial se suportă din fondurii de la bugetul de stat, alocate către DPMN prin bugetul Secretariatului General al Guvernului.

În anul 1998, DPMN a beneficiat de un proiect PHARE[1] în valoare de 2 milioane de euro, care avea două obiective imediate:

a) realizarea Strategiei Guvernului privind îmbunătățirea situației romilor din România până în 2000, pe baza Cărții albe a Guvernului, formulată pe planuri sectoriale și programe pentru fiecare minister;

b) alocarea de sume pentru dezvoltarea de proiecte în parteneriat, pentru testarea politicii și a abordărilor programului.

Pentru a crea un cadru de discuție eficient al Guvernului cu organizațiile neguvernamentale ale romilor, la începutul anului 1999, reprezentanții a 80 de organizații neguvernamentale ale romilor s-au întâlnit la Mangalia și Sibiu, reuniuni la care au participat și reprezentanți ai DPMN, ai UE și ai altor instituții publice.

Rezultatul celor două reuniuni l-a constituit înființarea GLAR, format din 16 organizații neguvernamentale, care avea ca atribuție negocierea cu Guvernul și, în special, cu Comisia Interministerială a termenilor de referință ai proiectului PHARE 1998 și dezvoltarea Strategiei naționale pentru romi.

[1] *Termenii de referință ai programului PHARE 1998*

Modalitatea de lucru propusă de DPMN pentru GLAR a fost de constituire în cadrul Comitetului Interministerial a unei subcomisii pe problemele romilor (SIR), un organism mixt format din experți guvernamentali și experți independenți romi, nominalizați de către GLAR.

La rândul său, GLAR, pentru a întări colaborarea formală cu DPMN care avea ca obiectiv dezvoltarea strategiei naționale pentru romi, sprijinită financiar prin proiectul PHARE, a propus în anul 1999 și a realizat semnarea unui protocol de colaborare între părți.

La sfârșitul anului 2000 DPMN a propus, în ultima ședință de Guvern, adoptarea unui memorandum privind "Cadrul strategic de îmbunătățire a situației romilor", adoptat de către Guvern la 7 decembrie 2000, dar neaprobat la acea dată.

Chiar dacă relația dintre Comitet și SIR nu a fost una foarte strânsă, chiar dacă au existat critici ale liderilor și organizațiilor neguvernamentale ale romilor față de dinamica elaborării planurilor de acțiune sectorială, pentru prima oară în istoria elaborării politicilor pentru romii din România aceștia au fost invitați de Guvern și responsabilizați să contribuie la îmbunătățirea situației lor.

Aceeași procedură a fost acceptată de DPMN și în cazul elaborării Ordonanței Guvernului privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare adoptată un an mai târziu, după organizarea și desfășurarea unei campanii privind adoptarea de către Parlament a ordonanței și transformarea ei în Legea nr. 48/2002.

După alegerile din 2000, problematica minorităților naționale, în general, iar a minorității romilor, în special, a scăzut ca importanță, datorită faptului că instituțiile de reprezentare a acestora s-au restructurat și le-au fost modificate atribuțiile și poziția în ierarhia instituțională. DPMN a fost desființat, iar problematica minorităților naționale a fost preluată de DRI, instituție în subordonarea MIP. Minoritatea romă este reprezentată de un oficiu național - ONR - care funcționează în cadrul DRI. Dar nici una din cele două instituții nu a fost reprezentată printr-un secretar de stat, funcție care asigură participarea la procesele decizionale ale Guvernului.

Organizația APADOR-CH și alte organizații românești militante pentru drepturile minorităților (FSD, Liga Pro Europa) au luat atitudine

față de diminuarea interesului Guvernului pentru minoritățile naționale, însă demersul lor a rămas fără răspuns, inclusiv din partea liderilor și organizațiilor neguvernamentale ale romilor.

În ceea ce privește CMN, acesta s-a reînființat în coordonarea MIP, având ca scop asigurarea relațiilor cu organizațiile legal constituite ale cetățenilor aparținând minorităților naționale, fiind format din câte trei reprezentanți ai organizațiilor acestora, reprezentate în Parlamentul României

Dacă, în anul 1993, CMN era organism consultativ al Guvernului României, cu competențe în probleme cu caracter normativ, administrativ și financiar, după alegerile din 2000, rolul acestuia s-a diminuat, datorită componenței membrilor și scăderii competențelor. Pentru asigurarea relațiilor cu organizațiile legal constituite ale cetățenilor aparținând minorităților naționale, principalul scop al CMN este doar alocarea sumelor de bani de la bugetul de stat și numai pentru organizațiile reprezentate în Parlamentul României.

2.1.2 *Măsuri afirmative*

O măsură afirmativă fundamentală, stipulată în Constituția României, este reprezentarea în Parlament a organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale, care pot să participe în alegeri și cărora le revine, din oficiu, un loc, dacă realizează un anumit număr de voturi precizat de Legea electorală

Prima măsură afirmativă de tip instituțional pentru etnia romă a fost a Ministerului Educației, constând în asigurarea de locuri speciale în învățământul superior pentru candidații de etnie romă (1992), urmărindu-se crearea unei elite care să preia rezolvarea unora dintre problemele cu care se confruntă această minoritate

Din anul 2000, Ministerul Educației a adoptat o reglementare vizând facilitarea admiterii tinerilor de etnie romă în licee, școli profesionale, școli de arte și meserii. Metodologia pentru elevii romi aflați în competiție pentru ocuparea acestor locuri prevede existența unei recomandări din partea unei organizații civice, politice sau culturale a romilor

De asemenea, începând cu anul 1996, organizațiile neguvernamentale ale romilor au format un grup de lucru pe lângă MEd, cu scopul

de a introduce mediatori școlari în învățământul primar, preponderent în zonele în care principala limbă vorbită a copiilor este romani sau maghiara. Măsura a fost implementată parțial în anul 2004, printr-un program PHARE 2002 al Ministerului Educației.

O instituție democratică importantă, cu atribuția de a apăra drepturile și libertățile cetățenilor împotriva intervenției nelegale sau abuzive a autorităților publice, este Avocatul Poporului, înființată în luna martie 1997. Inițial, în cadrul acestei instituții, a existat un departament pentru minorități, culte și media, desemnat să lucreze pe teme specifice minorităților naționale, dizolvat în august 1999 datorită absenței plângerilor.

2.1.3. *Reprezentarea politică a romilor din România*

Recensământul din anul 1992 indică cifra de 408.923 de romi în România (1,85% din populație), cel din anul 2002 indică cifra de 535.000 (2,5% din populație), iar un studiu al ICCV din anul 1998 arată că numărul real este apropiat de 1,5 milioane de persoane.

Ceea ce pare indiscutabil în contextul românesc actual este faptul că romii mai sunt încă subreprezentați în sfera politică și decizională. Din punct de vedere al reprezentării politice, potrivit Constituției, romii sunt reprezentați în Parlament. Chiar dacă, în campania electorală din anii 1990 și 1992, au participat cinci organizații ale romilor, până în anul 2004 reprezentarea a fost asigurată doar de Partida Romilor, care beneficiază de alocația anuală de la bugetul de stat pentru promovarea pluralismului politic, garantată prin Constituție.

Tabelul 2.1

Partidele politice ale romilor în campania electorală (1990-2004)

Nume		1990	1992	1996	2000	2004
		Voturi	Voturi	Voturi	Voturi	Voturi
Centrul Creștin al Romilor din România	Camera Deputaților	0	0	0	12.171	0
	Senat	0	0	0	2.045	0
Comunitatea Etniei Romilor din România	Camera Deputaților	0	0	5.227	0	0
	Senat	0	0	6.073	0	0

Nume		1990	1992	1996	2000	2004
		Voturi	Voturi	Voturi	Voturi	Voturi
Partida Romilor	Camera Deputaților	0	52 704	82 195	71 786	56 076
	Senat	0	41 338	80 622	0	0
Partidul Alianța Democrată a Romilor din România	Camera Deputaților	21 847	0	0	0	0
	Senat	0	258	0	0	0
Partidul Democrat Creștin al Romilor din România	Camera Deputaților	7 939	0	0	0	0
Partidul Țiganilor din România	Camera Deputaților	16.865	9 949	0	0	0
	Senat	5 565	10 993	0	0	0
Uniunea Democratică a Romilor din România	Camera Deputaților	29 162	0	0	0	0
	Senat	19 847	0	0	0	0
Uniunea Generală a Romilor din România	Camera Deputaților	0	22 071	0	0	0
	Senat	0	19 504	0	0	0
Uniunea Romilor	Camera Deputaților	0	0	71 020	0	0
	Senat	0	0	72 648	0	0
Uniunea Romilor județul Constanța	Camera Deputaților	0	0	640	0	0
	Senat	0	0	763	0	0
Uniunea Liberă Democratică a Romilor din România	Camera Deputaților	0	31 384	0	0	0
	Senat	2 505	18 624	0	0	0
Alianța pentru Unitatea Romilor	Camera Deputaților			0	0	15.041
	Senat			0	0	19 109
TOTAL	Camera Deputaților	75 813	116.108	159.082	83 957	71 117
	Senat	27 917	90 717	79 484	2 045	19 041

Sursa: Facultatea de Științe Politice București

Așa cum am menționat anterior, Guvernul sprijină dezvoltarea organizațiilor minorităților naționale, alocând anual subvenții de la bugetul de stat, în baza dispozițiilor emise anual privind finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale

Legea prevede alocări financiare pentru dezvoltarea infrastructurii (centrale și locale) a organizațiilor, a resurselor umane, editarea de cărți, manuale și publicații, organizarea de acțiuni culturale, științifice, simpozioane și întâlniri ale membrilor, în țară și străinătate.

2.1 4. Sectorul neguvernamental

Procesul de organizare a sectorului neguvernamental în cazul romilor, inclusiv a structurii politice de reprezentare, a început în anul 1990 Dacă, la început, numărul ONG-urilor era foarte mic, el a crescut simțitor, ajungând la aproape 100 de organizații în anul 2000 și aproximativ 200 de organizații în 2004 Saltul calitativ al sectorului neguvernamental s-a produs în perioada 1998-2000, când Fundația pentru o Societate Deschisă, printr-un program destinat încurajării mișcării asociative a romilor, a contribuit la înființarea a peste 20 de ONG-uri, cu posibilități de dezvoltare Această situație a fost posibilă deoarece, în programul de finanțare, o componentă s-a adresat cu precădere înființării de organizații neguvernamentale

Deși, inițial, o parte dintre aceste organizații au fost cointeresate și de faptul că se primeau fonduri nerambursabile din partea unor instituții și organizații internaționale, totuși rolul acestui sector în găsirea de soluții pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale minorității romilor, cu focalizare pe măsurile de compensare a educației copiilor romi, a fost din ce în ce mai mare

Doar câteva ONG-uri ale romilor au ales să se concentreze asupra temelor drepturilor omului, cum ar fi accesul la justiție, prevenirea conflictelor și a violenței împotriva romilor, consultanță și asistență juridică Alte organizații ale romilor au în vedere teme sociale vizând întărirea capacității comunităților de romi, punerea în aplicare a unei largi varietăți de proiecte având ca scop ameliorarea drepturilor civile, sociale și culturale ale romilor

Cu toate acestea, celor mai multe ONG-uri ale romilor le-au lipsit și le lipsesc încă resursele umane, resursele financiare și autosustenabilitatea, în timp ce capacitatea lor de absorbție rămâne extrem de scăzută în competiția pentru fondurile guvernamentale și internaționale. Dintre actorii care au acționat în sensul emancipării romilor, până în 2000, cei mai activi au fost aceste organizații neguvernamentale, și nu actorii guvernamentali, motiv pentru care s-au abordat numai probleme punctuale, problema globală rămânând, în cea mai mare parte, nerezolvată.

Cu toate acestea, principalii susținători ai formării și consolidării ONG-urilor rome nu au fost instituțiile/organizațiile românești, ci cele externe, care au creditat în primul rând cu încrederea lor eforturile acestor organizații și în al doilea rând cu fonduri.

- *Fundația pentru o Societate Deschisă* a alocat aproximativ 680.000 USD pentru programe destinate romilor, pe o perioadă de doi ani (1998-2000), cu scopul de identificare și prevenire a diferitele forme de discriminare împotriva romilor, de reducere a diferenței dintre romi și neromi, de oferire de șanse egale la resurse. Toate aceste programe au fost implementate de ONG-uri.
- *Programul Matra al Ministerului Afacerilor Externe al Olandei* a alocat prin Fundația Internațională Spolu (Olanda) sume pentru programe de dezvoltare comunitară destinate romilor și comunităților în care aceștia trăiesc, în valoare de aproximativ 300.000 USD.
- *Uniunea Europeană*, până în anul 2000, a sprijinit îmbunătățirea situației romilor în principal sub forma asistenței directe, prin programul PHARE Democracy, LIEN, Partener, Europa și Dezvoltarea Societății Civile, gestionat de FDSC, Programul de dezvoltare a serviciilor sociale (SESAM) și programe de sănătate

2.2. Politicile publice pentru îmbunătățirea situației romilor în perioada 2001-2005

2.2.1. *Contextul politic și social de elaborare a Strategiei Guvernului de îmbunătățire a situației romilor*

După anul 1990, CE a început discuțiile privind extinderea UE și cu alte țări din Europa Centrală și de Est. În anul 1993, la conferința de la Copenhaga, s-a semnat *Acordul european* prin care s-a stabilit asocierea între România, pe de o parte, și Comunitățile Europene și statele membre ale acestora, pe de altă parte, ratificat de România prin Legea nr. 20/1993 și intrat în vigoare la 1 februarie 1995.

În iunie 1995, România a depus cererea de aderare la UE, iar primul *Parteneriat pentru aderare pentru România* a fost elaborat în 1998, actualizat apoi în anii 1999 și 2002, în funcție de progresele României privind aderarea. Parteneriatul pentru aderare 2003 a fost revizuit în lumina constatărilor din Raportul periodic 2002 și a Foilor de parcurs pentru România și Bulgaria.

Parteneriatul pentru aderare din 1999 a sublimat consolidarea dialogului dintre Guvernul României și comunitatea romă, în vederea elaborării și implementării unei strategii, cu scopul de a îmbunătăți situația socială și economică a romilor și de a oferi sprijin financiar adecvat programelor pentru minorități.

Parteneriatul pentru aderare din 1999 a subliniat necesitatea implementării continue a strategiei de îmbunătățire a situației sociale și economice a romilor și implementarea măsurilor menite să combată discriminarea, inclusiv în cadrul administrației publice, să creeze locuri de muncă și să sporească accesul la educație.

Urmare a numeroaselor referiri la problematica de îmbunătățire a situației romilor, ca și a monitorizării progreselor înregistrate de România în procesul de aderare, Guvernul a introdus în programul său din perioada 1998-2000 problematica romilor ca fiind o ***prioritate*** care implică acordul total la strategia de preaderare la UE, precum și adoptarea legilor europene referitoare la drepturile minorităților.

Programul guvernamental a prevăzut, de asemenea, în mod explicit, și stabilirea unui comitet interministerial pentru problemele romilor din România, precum și alocarea resurselor financiare destinate unor proiecte și programe care să sprijine procesul de organizare a minorităților naționale.

În ceea ce privește progresul în realizarea strategiei pentru îmbunătățirea situației romilor, așa cum s-a prevăzut în termenii de referință ai programului PHARE din 1998, acesta a fost extrem de încet și plin de controverse, motiv care a determinat MIP să ceară ONR din subordinea sa elaborarea unei strategii guvernamentale de îmbunătățire a situației romilor.

În programul de guvernare pentru perioada 2001-2004 au fost introduse elemente care se refereau la populația roma (elaborarea unei strategii naționale și programe specifice care să asigure îmbunătățirea substanțială a situației romilor).

În aprilie 2001, MIP a prezentat Guvernului documentul final care a fost adoptat sub numele de *Strategia Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor* (Strategia, în acest text, mai departe), eveniment salutat de instituțiile românești și internaționale.

În preambulul hotărârii de guvern se specifică faptul că Strategia a fost adoptată „având în vedere dorința Guvernului României de a îmbunătăți situația minorităților naționale în conformitate cu prevederile Constituției României, demonstrată prin aderarea voluntară la instrumente internaționale ale Consiliului Europei, cum ar fi Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, Rezoluția ECRI nr. 3, Recomandarea 1203 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, precum și alte documente internaționale".

Adoptarea Strategiei Guvernului de îmbunătățire a situației romilor a fost apreciată de CE în *Raportul de țară cu privire la progresul către aderare al României* din anul 2001, în care se preciza că una dintre inițiativele majore ale Guvernului în ceea ce privește romii este adoptarea Strategiei, ceea ce înseamnă îndeplinirea uneia dintre criteriile politice stipulate în Parteneriatul pentru aderare din anul 1999.

Din momentul adoptării Strategiei naționale și până la jumătatea anului 2003, responsabilitatea implementării acesteia a aparținut MIP, prin ONR, în calitatea lui de organ executiv al Comitetului Mixt de Monitorizare și Implementare a Strategiei Guvernului, fiind și singura instituție care a elaborat, în anul 2003, un raport de monitorizare a stadiului de implementare a Strategiei.

Începând cu luna iunie a anului 2003, prin desființarea MIP, responsabilitatea implementării Strategiei a fost transferată SGG-ului și OPR-ului (fostul ONR), în calitatea lui de organ executiv al CMixt.

Reorganizările guvernamentale din martie 2004 au afectat poziția OPR în ierarhia instituțiilor guvernamentale și au minimalizat rolul acestei instituții, care are ca obiectiv îndeplinirea criteriului politic de aderare a României la UE, îmbunătățirea situației romilor.

Prin urmare, în iunie 2004, OPR a fost preluat de la SGG în structura DRI, pentru ca, la sfârșitul anului 2004, problematica romilor să constituie obiectul de activitate al ANR.

Încercând o scurtă analiză a contextului în care a fost dezvoltată prima politică publică pentru romi (Strategia guvernamentală), se poate constata caracterul pozitiv și specific al măsurii, prin implicarea și responsabilizarea membrilor comunității romilor în procesul de elaborare și implementare la nivel central și local.

În faza de elaborare a Strategiei, implicarea și responsabilizarea au fost la nivel central, o dată cu formarea SIR, care a avut ca obiectiv elaborarea sectorială a domeniilor de intervenție cuprinse în Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor. După adoptarea Strategiei, implicarea și responsabilizarea membrilor comunităților de romi au fost prevăzute în schema de implementare a acesteia, atât la nivel central, cât și la nivel local.

a) La nivel central, CMixt, format din 16 secretari de stat ai ministerelor semnatare ale Strategiei Guvernului și organizații active ale romilor, răspunde de organizarea, planificarea, coordonarea și controlul executării activităților prevăzute în Planul general de măsuri. Din Comisiile Ministeriale pentru Romi, formate la nivelul celor 16 ministere de resort, fac parte experți ai ministerelor și experți romi, delegați de aceștia

Aceste comisii se subordonează CMixt și au ca responsabilitate organizarea, planificarea, coordonarea și controlul executării activităților prevăzute în Planul general de măsuri, pentru sectorul de responsabilitate al ministerului de resort

b) La nivel local, BJR, organizate în structura prefecturilor, formate din trei persoane, dintre care una aparține minorității romilor, sunt responsabile de organizarea, planificarea, coordonarea și controlul executării activităților desfășurate la nivel județean pentru îndeplinirea obiectivelor și sarcinilor din Planul general de măsuri. De asemenea, la nivelul primăriilor, Strategia guvernamentală a prevăzut angajarea experților locali pentru romi, ca principalii mediatori între autoritățile publice și comunitățile de romi, responsabili pentru identificarea problemelor și elaborarea acțiunilor, a proiectelor de îmbunătățire a situației romilor Experții locali se subordonează atât BJR-urilor, cât și primarilor

În august 2002 a fost înființat Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, ca organism democratic de apărare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, cu legislație aliniată la cea europeană A soluționat cazuri legate de discriminarea romilor și are o strategie sectorială pentru combaterea discriminării romilor Un rol important îl are organizația Romanii CRISS, care contribuie, împreună cu CNCD, la soluționarea cazurilor apărute

2.2.2. Procesul de implementare a Strategiei Guvernului de îmbunătățire a situației romilor

Dezvoltarea instituțională a structurilor de implementare a strategiei

Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor a fost primită cu interes de instituțiile românești și internaționale și de mișcarea asociativă a romilor din România Consensul a fost dat de metodologia aleasă de Guvern prin includerea reprezentanților romilor în procesul de elaborare, implementare, monitorizare și evaluare a strategiei.

Deşi importantă atât din punct de vedere politic, cât şi din punct de vedere social, Strategia Guvernului nu a fost însoţită de o metodologie privind implementarea, care să prevadă, într-un mod unitar, calea de îndeplinire a obiectivelor specificate în Planul general de măsuri. În locul unei metodologii coerente, Strategia a prevăzut o schemă de implementare care presupune, pe lângă înfiinţarea de instituţii/comisii, şi angajarea în aceste instituţii/comisii a resurselor umane aparţinând minorităţii romilor, termene şi responsabilităţi pentru diverşi actori în Planul general de măsuri al acesteia.

Responsabilitatea înfiinţării Cmixt a revenit MIP, prin ONR, în calitatea lui de secretariat tehnic al Comitetului. Sarcina înfiinţării CMR a revenit fiecărui minister cu responsabilităţi cuprinse în Strategia Guvernului, în timp ce sarcina înfiinţării BJR a revenit MAP.

În ceea ce priveşte înfiinţarea şi ***activitatea CMixt***, raportul MIP[1] din aprilie 2003 relatează despre formarea acestuia prin Ordinul ministrului informaţiilor publice din anul 2000, din secretari de stat ai ministerelor responsabile pentru aplicarea strategiei şi din activişti, experţi romi, membri ai organizaţiilor de romi.

Referitor la activitatea CMixt, în acelaşi raport se menţionează faptul că agenda întâlnirilor pentru anul 2001 a fost centrată pe:

- evaluarea stadiului de constituire a structurii de implementare a Strategiei Guvernului;
- evaluarea colaborării dintre administraţia locală, organizaţiile neguvernamentale şi liderii şi activiştii romi în plan local;
- evaluarea costurilor de implementare a Strategiei şi a contribuţiei financiare a fiecărui minister;
- evaluarea eficienţei proiectelor neguvernamentale finanţate din fonduri PHARE;
- pregătirea şi evaluarea programelor de formare pentru personalul schemei de implementare a Strategiei guvernamentale;

[1] *Raport privind progresele înregistrate în implementarea Strategiei Guvernului de îmbunătăţire a situaţiei romilor.*

- aprobarea regulamentelor de organizare și a fișei postului pentru personalul din BJR.

În anul 2002, activitatea CMixt s-a focalizat pe:

- modul de cooperare a BJR-urilor cu organizațiile neguvernamentale care desfășoară proiecte în comunitățile de romi;
- identificarea disfuncționalităților în aplicarea Strategiei în plan local și central și monitorizarea îndeplinirii măsurilor cu termene scadente pentru fiecare structură de implementare a Strategiei;
- migrația romilor în țările din vest și proiectul Ordonanței de urgență privind unele măsuri pentru reinserția socială a persoanelor revenite în țară ca urmare a aplicării acordurilor de readmisie;
- „Declarația de la Sibiu privind migrația internațională a romilor și combaterea traficului de persoane umane", document prezentat de către organizațiile romilor și transmis ulterior Parlamentului României, Ministerului de Interne al Franței și Ministerului de Interne al României.

Pentru prima jumătate a anului 2003, agenda întâlnirilor CMixt a fost axată pe:

- evaluarea îndeplinirii Planului general de măsuri al Strategiei;
- găsirea soluțiilor financiare pentru îndeplinirea Planului general de măsuri;
- priorități și recomandări pentru instituțiile semnatare ale Strategiei și autoritățile locale;
- organizarea de cursuri de formare, seminarii și întâlniri de lucru cu membrii BJR pentru eficientizarea Strategiei.

În ceea ce privește *activitatea CMR-urilor*, același raport al MIP din 2003 menționează că au fost înființate 16 comisii ministeriale, dintre care 15 la nivel de ministere, iar una în cadrul Agenției Naționale pentru Protecția Copilului și Adopții, conduse de către un secretar de stat, membru în CMixt, care are în componență 3-4 membri, din care unul

aparține minorității romilor, delegat de către un ONG partener în implementarea, monitorizarea și evaluarea Strategiei.

Nu a existat o inițiativă de monitorizare a activității acestor comisii, cu indicatori bine stabiliți, chiar dacă rolul lor a fost și este de a elabora și implementa strategii sectoriale privind îmbunătățirea situației romilor, dar, prin faptul că același raport menționează preocuparea constantă și eficientă a comisiilor de la MEC, MSF, MMSS și MI deducem faptul că doar patru dintre ele sunt cu adevărat funcționale, având în componență lideri romi profesioniști.

În ceea ce privește ***înființarea și activitatea BJR-urilor***, acestea au fost statuate prin ordin al ministrului administrației publice, denumit Regulamentul de organizare și funcționare a BJR. Conform regulamentului și fișelor de post, BJR-urile se înființează în cadrul prefecturilor, sunt formate din trei persoane, dintre care una aparține minorității romilor, și au ca responsabilități principale: identificarea și propunerea de soluții pentru îmbunătățirea situației romilor către prefect și CMR din cadrul MAP, întocmirea lunară a unui calendar de activități care se vor desfășura la nivel județean, pentru îndeplinirea obiectivelor Strategiei Guvernului.

Mobilizarea comunităților de romi în vederea realizării obiectivelor Strategiei Guvernului, inițierea de parteneriate între membrii comunităților de romi și autoritatea locală pentru realizarea programelor menite să sprijine îmbunătățirea situației romilor sunt atribuții ale BRJ-urilor, stabilite de MAP.

În baza ordinului MAP, prefecturile au elaborat, la rândul lor, ordine de constituire a BJR-urilor, iar în ceea ce privește atribuțiile acestora, există deosebiri fundamentale între Ordinul MAP și ordinul elaborat de prefecți.

În ordinul MAP, identificarea problemelor, găsirea soluțiilor și întocmirea calendarelor lunare de activități pentru îndeplinirea obiectivelor Strategiei Guvernului constituie atribuții principale, elaborate după un ciclu managerial corect și realizabil, iar în ordinele elaborate de prefecți, chiar dacă se respectă prevederile Strategiei Guvernului, apar sarcini specifice personalului unui întreg departament, și nu unei singure persoane, de obicei expertul rom din BJR, fără a mai

pune în discuție sumele necesare îndeplinirii atributiilor specificate, precum și gestionarea lor.

Pentru angajarea personalului în BJR, MAP a preferat consultarea numai cu o singură organizație cu reprezentare a romilor în Parlament, excluzând, în felul acesta, celelalte organizații neguvernamentale ale romilor. Prin urmare, față de resursa umană romă implicată în arhitectura Strategiei Guvernului, în Raportul periodic al CE despre progresul către aderare al României din 2001, se mentiona faptul că *„există temeri referitoare la faptul că responsabilitățile oficiilor locale pentru romi în județ sunt neclare și că recrutarea personalului a fost bazată pe diverse criterii, altele decât cele tehnice"* (Raportul Comisiei Europene privind progresele spre aderare ale României, 2001).

În ceea ce privește înființarea structurilor de implementare a Strategiei Guvernului și coordonarea acestora de către CMixt, în Raportul CE din 2004 (Raportul Comisiei Europene privind progresele spre aderare ale României, 2004) se considera că s-a înregistrat un progres limitat, în timp ce OPR, secretarul tehnic al CMixt, nu are capacitatea de a iniția și coordona acțiuni în favoarea romilor în cadrul diferitelor ministere implicate. *„Implementarea Strategiei de îmbunătățire a situației romilor, adoptată în 2001, a continuat în sectoarele educație, sănătate, ocuparea forței de muncă și în relație cu poliția. Deși pozitive, există riscul ca aceste eforturi să rămână izolate și nesustenabile în cazul în care coordonarea de la nivel național și local rămâne scăzută. A fost înregistrat un progres limitat în ceea ce privește funcționarea Comitetului Mixt de Implementare și Monitorizare a Strategiei de Îmbunătățire a Situației Romilor. La nivel local, grupurile de lucru formate din reprezentanții instituțiilor publice (inspectorate școlare, direcții de sănătate publică, poliție, agenții județene de ocupare a forței de muncă) au fost înființate în aproape toate județele. Cu toate acestea, Oficiul pentru Problemele Romilor nu are capacitatea de a iniția și coordona acțiuni în favoarea romilor în cadrul diferitelor ministere implicate.*

Constituirea **grupurilor de lucru mixte**, formate în general din reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale și ai instituțiilor descentralizate, care au ca atribuție sprijinirea activității BJR-urilor pentru întocmirea **planurilor județene de acțiune** elaborate în baza Planului general de măsuri al Strategiei, a constituit principala activitate a BJR-urilor.

Rămâne încă în discuție evaluarea capacității experților romi de a întocmi planurile județene de acțiune și de a argumenta utilitatea acestora, pentru că, în realitate, conform Legii administrației publice, planurile județene de acțiune sunt incluse în programul anual orientativ de dezvoltare economică și socială a județului, program întocmit anual de reprezentanții instituțiilor/serviciilor descentralizate, discutate și însușite de Comisia Consultativă, introduse apoi la bugetul de stat și comunicate, după aprobare, serviciilor publice descentralizate și administrației publice locale și județene.

Prin urmare, fără expertiza și implicarea experților romi, fără implicarea prefecților, precum și fără utilizarea tehnicilor legislative și de management specifice administrației publice locale, este dificilă evaluarea implementării Strategiei în plan local, ca și alocarea fondurilor pentru implementarea măsurilor cuprinse în Planul general de măsuri al acesteia.

În acest context, acțiunile și activitățile desfășurate de BJR-uri au fost cele care nu au solicitat fonduri. Exemple: participarea la recensământ, diverse campanii de informare, manifestări culturale, seminarii, audiențe, tele-video-conferințe, negociere de conflicte, testarea nevoilor, încheierea de parteneriate cu instituții descentralizate și organizații neguvernamentale pentru aplicarea unui proiect în plan local și, într-o mai mică măsură, implicarea expertului și a grupului de lucru mixt în elaborarea și implementarea unor proiecte, în baza Strategiei, către diverși finanțatori, inclusiv către bugetul de stat.

De asemenea, o altă structură din schema de implementare a Strategiei o constituie **experții locali pentru romi de la nivelul primăriilor**, care reprezintă principalii mediatori între autoritățile publice locale și comunitățile de romi. Principala responsabilitate a acestora o constituie identificarea pe plan local a nevoilor populației de romi, urmată de construcția de proiecte de intervenție pe domeniile stabilite în Planul general de măsuri al Strategiei.

Organizațiile reprezentative ale romilor și BJR-urile au solicitat constant primarilor înființarea postului de expert local pentru romi în cadrul primăriilor, însă reticența primarilor este justificată prin lipsa fondurilor pentru salarii și imposibilitatea lărgirii schemei de personal a primăriei, motiv pentru care această structură este acoperită în mare

parte de persoane numite/desemnate prin cumul de funcție sau voluntari.

Din iunie 2003 și până la sfârșitul anului 2004, activitatea MIP instituție responsabilă pentru Strategie, a fost transferată către SGG și OPR. OPR a preluat atribuțiile pentru romi, dar nu are personalitate juridică.

În iulie 2003, s-a înființat DRI, structură organizată în cadrul aparatului de lucru al Guvernului, fără personalitate juridică, în subordinea primului-ministru și în coordonarea ministrului pentru coordonarea SGG, care a preluat atribuțiile privind minoritățile naționale de la fostul MIP.

La începutul anului 2004, Guvernul a reorganizat administrația publică centrală și, prin urmare, DRI a preluat OPR de la SGG, inclusiv unitatea de implementare a programului PHARE nr. RO/2002-586.01.02, „Sprijin pentru strategia de îmbunătățire a situației romilor".

În noiembrie 2004, Guvernul a adoptat Ordonanța de urgență nr. 78/2004 privind înființarea Agenției Naționale pentru Romi și Hotărârea de Guvern nr. 1703/2004 de organizare și funcționare a **Agenției Naționale pentru Romi**. În 2 februarie 2005, Ordonanța de urgență a fost adoptată de Parlament sub forma Legii nr. 7/2005.

Remanierile guvernamentale începute la jumătatea anului 2003, precum și schimbările politice determinate de alegerile generale din 2004 au avut o influență directă asupra poziției instituției de reprezentare a intereselor romilor în ierarhia instituțiilor românești și, implicit, asupra dinamicii implementării Strategiei Guvernului.

Înființarea DRI, condus de un secretar de stat care ar fi preluat concomitent și președinția CMixt, pe lângă celelalte atribuții specifice funcției, ar fi fost o bună soluție, dacă Guvernul ar fi decis în funcție de necesitatea implementării prevederilor cuprinse în Strategia de îmbunătățire a situației romilor.

În practică, secretarul de stat al DRI a procedat la luarea deciziilor privind problemele romilor numai pe baza consultărilor cu liderii formațiunii politice a romilor, excluzând celelalte organizații neguvernamentale ale romilor cu experiență în domeniile Strategiei Guvernului. Această atitudine a atras critica la adresa Guvernului, în

Raportul pe țară din 2004. *„După cum s-a precizat și în raportul de anul trecut, faptul că Guvernul se bazează pe Partida Romilor pentru implementarea și monitorizarea Strategiei reprezintă un motiv de îngrijorare, deoarece a dus la excluderea efectivă a altor organizații ale romilor”*.

De asemenea, preluarea atribuțiilor OPR de o structură fără personalitate juridică și incomplet organizată (fără departamente de resurse umane, economic, juridic), fără un regulament de organizare și funcționare, fără fișe de post ale angajaților demonstrează o diminuare a interesului și sprijinului guvernamental pentru implementarea Strategiei și are ca efect atât întârzierea procesului de decizie, cât și lipsa de transparență în luarea deciziilor.

Un alt efect, resimțit la nivel general, a fost delimitarea fizică și morală a SGG de OPR și efectuarea transferului politic al responsabilităților privind integrarea romilor, criteriu politic de aderare, de la instituțiile statului, la minoritatea romilor însăși, mult prea controversată în interior, lipsită de resurse umane, financiare și logistice, precum și de pârghii de coordonare a politicilor publice pentru romi.

Raportul de țară din 2003 (Raportul Comisiei Europene privind progresele spre aderare ale României, 2003) a făcut referire la aceste aspecte, considerând că *progresul în celelalte domenii acoperite de Strategia pentru romi a fost limitat din cauza lipsei de politici clare și a fondurilor limitate. În cadrul reorganizării guvernamentale, responsabilitatea pentru problemele romilor a fost transferată la Secretariatul General al Guvernului. Probabil că această mișcare va conferi un caracter politic mai pregnant problematicii roma, deși aceste schimbări organizatorice au întârziat alocările de la bugetul de stat pentru implementarea Strategiei pentru romi. Faptul că Guvernul se bazează pe Partida Romilor pentru a implementa și monitoriza Strategia reprezintă un motiv de îngrijorare, întrucât a dus la excluderea efectivă a altor organizații ale romilor.*

Concluzii:

1) Remanierile și schimbările guvernamentale au avut un efect direct și asupra instituției de specialitate și reprezentare a intereselor romilor din România, interpretat în plan intern și internațional ca

instabilitate a instituției și interes scăzut din partea Guvernului pentru ameliorarea situației romilor

2) Frecventele schimbări ale statutului instituției au determinat o încetinire a implementării politicilor pentru romi, comentate și interpretate în țară și străinătate prin diverse rapoarte, inclusiv ale CE

3) Schimbările frecvente ale persoanelor care au reprezentat instituția și interesele romilor în plan național și internațional au diminuat ritmul de îndeplinire a criteriului politic de aderare a României la UE.

4) Colaborarea preferențială cu o singură organizație a romilor și, implicit, excluderea celorlalte organizații active în domeniul social, semnalată de CE în Rapoartele de țară din 2003 și 2004, se reflectă în lipsa dinamicii implementării Strategiei și concentrarea eforturilor pentru atragerea de noi fonduri externe, fără a crește însă capacitatea administrativă și de management a instituției

2.2.3 Mecanisme de monitorizare și evaluare a implementării Strategiei

Angajamentul Guvernului față de minorități, în general, și față de minoritatea romă, în special, a fost monitorizat și evaluat de instituții și organizații naționale și internaționale. În cazul Strategiei, monitorizarea și evaluarea stadiului de implementare a acesteia au fost și continuă să fie sarcini permanente ale instituțiilor și autorităților publice centrale și locale, precum și ale organizațiilor neguvernamentale ale romilor.

Metoda de monitorizare și evaluare **la nivel central** constă în organizarea de întâlniri semestriale ale liderilor naționali ai romilor cu primul-ministru (inițial, acestea au fost facilitate de MIP). Raportarea dinamicii implementării Strategiei, stipulată în Planul general de măsuri al Strategiei, este orientată la nivel central și este o sarcină a CMixt, care, anual, trebuie să publice rapoarte de evaluare, precum și a liderilor organizațiilor romilor, care trebuie să întocmească rapoarte de monitorizare și evaluare, ceea ce nu s-a întâmplat cu regularitate în cazul nici unuia.

În plan local, metoda de lucru include organizarea de întâlniri lunare ale primarilor cu liderii comunităților de romi, în vederea identificării și rezolvării problemelor conforme cu prevederile Strategiei. De asemenea, prefecții ar fi trebuit să întocmească rapoarte semestriale privind stadiul implementării Strategiei către MAP. Prin urmare, primul raport privind dinamica implementării Strategiei a fost inclus în capitolul privind minoritățile naționale din *Raportul de monitorizare a procesului de aderare a României la UE*, elaborat de EUMAP/OSI, publicat la sfârșitul anului 2002. Raportul EUMAP cuprinde o serie de recomandări în atenția Guvernului, pentru deblocarea și dinamizarea implementării Strategiei pentru romi.

În prima jumătate a anului 2003, Banca Mondială, Institutul pentru o Societate Deschisă și Comisia Europeană au organizat la Bruxelles o conferință destinată problematicii romilor într-o Europă lărgită, la care au fost invitați delegați ai societății civile și ai instituțiilor românești cu responsabilități în implementarea Strategiei, instituții aflate într-un proces avansat de reformă (MSF, MMSSF, MCC).

Deoarece, în ceea ce privește romii din România, discuțiile s-ar fi concentrat pe evoluția implementării Strategiei, MIP a elaborat și publicat primul raport, bilingv, privind progresele înregistrate în implementarea Strategiei. Nu ne propunem în acest capitol să apreciem realitatea evaluării cantitative, stipulată în raport (îndeplinirea Strategiei în proporție de 65%), însă, în mod cert, el a constituit și constituie încă singura sursă de informare a Guvernului privind progresele în implementarea Strategiei.

În anul 2003, PNUD și MIP au organizat un seminar privind Strategia de îmbunătățire a situației romilor, la care au participat lideri ai organizațiilor neguvernamentale și ai instituțiilor cu responsabilități în implementarea Strategiei, ocazie cu care s-au formulat recomandări de îmbunătățire a activităților incluse în domeniile sectoriale ale acesteia.

De asemenea, CRCR, cu sprijinul OSI, a realizat în cursul anului 2004 un raport privind monitorizarea implementării la nivel local a Strategiei, efectuată în cinci județe din țară: Brăila, Cluj, Dolj, Iași și Timiș.

Pe lângă rapoartele publice privind monitorizarea și evaluarea Strategiei, ANR transmite către MIE rapoarte periodice privind îndeplinirea criteriului politic "continuarea sprijinului pentru Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor".

În ceea ce privește evoluția dezvoltării instituționale a structurii de implementare a Strategiei, a capacității administrative a acesteia, inclusiv a ANR, în calitate de secretar executiv al Strategiei, Delegația Comisiei Europene la București a contactat experți independenți ai UE care, până la sfârșitul lunii iunie 2005, vor elabora un raport privind stadiul implementării Strategiei, însoțit de recomandări în atenția Guvernului, ca principal gestionar al problematicii și fondurilor destinate romilor din România.

Aceeași evaluare este utilă în pregătirea programelor viitoare ale Comisiei Europene destinate îndeplinirii criteriului politic de aderare a României la UE (programarea multianuală PHARE 2004-2006) sau programelor postaderare (fondurile structurale), a căror elaborare și pregătire pentru gestionare este o sarcină pentru ANR.

2.2.4. *Rolul comunității științifice în fundamentarea programelor și politicilor publice destinate romilor*

Un rol important în descrierea cu instrumente științifice a dimensiunilor și diversității problemelor sociale ale etniei roma și în formularea de evaluări și recomandări referitoare la politicile publice l-a jucat, după 1989, comunitatea academică din România: institutele de cercetare, mediul universitar, experții independenți care au participat la diverse programe ale instituțiilor finanțatoare sau care au făcut parte din echipele ce au implementat politicile publice destinate romilor.

Problematica romilor a preocupat comunitatea științifică din România și înainte de 1989, pe lângă prezența romilor în literatură, în operele unor autori români, celebri în perioada interbelică, în cadrul școlii sociologice de la București au apărut studii privind problematica romilor, exemplele cele mai cunoscute fiind cele realizate de Ion Chelcea[1]. Perioada comunistă a fost una în care, în general, problemele

[1] Ion Chelcea a publicat lucrările *Țiganii din România - monografie etnografică* (1944) și *Rudarii - o enigmă etnografică* (1939).

sociale au fost ignorate, ascunse sub „covorul ideologiei" de partid şi, o dată cu ele, şi domenii esenţiale pentru cercetarea academică, precum psihologia, sociologia, antropologia etc.

După 1989, comunitatea academică a fost sursa din care au venit primele „semnale de alarmă" privind problemele sociale grave moştenite din trecut de o parte a etniei romilor, precum şi propunerile de politici sociale şi programe structurate. În linii mari, putem spune că formele prin care specialiştii din zona academică au contribuit la politicile publice pentru romi au fost cele menţionate în continuare:

1) Elaborarea de studii, cercetări (unele reprezentative la nivel naţional, altele studii de caz privind comunităţile locale sau analize judeţene ori regionale), monografii etc.

Se pot remarca, în acest sens, cercetările fundamentale pe eşantioane reprezentative la nivel naţional realizate de ICCV în anii 1992 şi 1998 şi publicate în anii 1993, respectiv 2002[1], sau studiile cantitative cu caracter regional realizate în judeţele Cluj şi Buzău etc. De asemenea, putem menţiona zecile de cercetări calitative (în general studii de caz, realizate de specialiştii români în comunităţi de romi de diverse tipuri: rurale, urbane, sărace, bogate, tradiţionale, netradiţionale) şi publicate în reviste de specialitate sau rapoarte de cercetare (anexa 1 conţine cele mai importante studii realizate în ultimii 15 ani). Practic, în lumea academică, s-au format câteva centre de competenţă cu grupuri de specialişti recunoscuţi: ICCV, Facultăţile de Sociologie şi Asistenţă Socială din Bucureşti şi Cluj, CESPE.

O contribuţie importantă la publicaţiile de specialitate destinate romilor au avut-o specialiştii din rândul etniei, pe lângă lucrările publicate de cei doi sociologi „de tradiţie" din rândul etniei, Gheorghe Nicolae şi Vasile Burtea, specialiştii mai tineri, formaţi după 1989, au contribuit în ultimii ani cu studii sau rapoarte de cercetare semnificative.

Deşi axată preponderent pe problematica de limbă şi cultură roma şi mai puţin pe problemele sociale, menţionăm contribuţia cunoscutului specialist Gheorghe Sarău şi a tinerilor săi colaboratori.

[1] Ţiganii. Între ignorare şi îngrijorare - *coord. C. Zamfir, E. Zamfir, Editura Alternative, Bucureşti, 1993*; Romii din România - *coord. C. Zamfir, M. Preda, Editura Expert, Bucureşti, 2002.*

Un rol important în afirmarea identităţii etnice a romilor şi în promovarea programelor culturale îl are Vasile Ionescu, militant roma la nivel naţional şi internaţional.

2) Elaborarea unor indicatori şi a unor metodologii de monitorizare, evaluare, intervenţie.

Practic, elaborarea de proiecte, monitorizarea şi evaluarea acestora nu ar fi fost consistente fără seturile de indicatori elaborate de diverşi specialişti. Problematica romilor a fost tratată cu preponderenţă în zonele sărăciei şi mai ales ale excluziunii sociale şi a seturilor de indicatori pe domenii, formulaţi de diverşi specialişti din zona academică (indicatorii legaţi, în special, de calitatea vieţii şi nivelul de trai).

3) Elaborarea de propuneri, recomandări şi strategii care au fundamentat programele de intervenţie.

Cele mai semnificative strategii care se referă la etnia roma (*Strategia de îmbunătăţire a situaţiei romilor - HG nr. 430/2001, Planul naţional antisărăcie şi de promovare a incluziunii sociale, care are un capitol special destinat romilor, Joint Inclusion Memorandum, Strategia naţionala de ocupare a forţei de muncă* etc.) au fost realizate printr-o colaborare între liderii romi şi diverşi specialişti, rezultatele studiilor şi indicatorii constituind un sistem de referinţă esenţial pentru fundamentarea priorităţilor, obiectivelor şi ţintelor strategiilor menţionate. Desigur, nu întotdeauna punctele de vedere ştiinţifice au fost acceptate de liderii romi (în special de cei politici, care au uneori şi abordări sau argumente neştiinţifice), dar ele nu au putut fi, din fericire, complet ignorate.

Dacă analizăm propunerile specialiştilor care au precedat politici sociale concrete, putem să enumerăm o serie largă, ce cuprinde printre altele rezolvarea emiterii de acte de identitate, introducerea mesei gratuite în şcoală ca stimulent pentru frecventarea şcolii, problema locuinţelor ilegale.

4) Formarea de resurse umane înalt calificate în problematica roma (multe din rândul etniei romilor) care să înţeleagă dimensiunile reale ale problemelor cu care se confruntă romii şi să abordeze aceste probleme cu instrumente ştiinţifice, şi nu ideologice, în mod obiectiv, pragmatic, şi nu emoţional.

Încă de la începutul anilor '90, câteva facultăți, începând cu Facultatea de Sociologie și Asistență Socială de la Universitatea din București, au oferit anual locuri speciale pentru reprezentanții etniei romilor, pe principiul discriminării pozitive sau al acțiunii afirmative. Exemplul secțiilor de asistență socială a fost replicat și la alte facultăți și, în ultimii ani (începând cu 2001), la licee. Ca rezultat, pe lângă cei câțiva specialiști romi existenți în 1989, a apărut un corp consistent de specialiști romi în asistență socială, sociologie, care, alături de specialiștii români, au ridicat substanțial nivelul resurselor umane implicate în programele destinate romilor, atât în zona societății civile, cât și în instituțiile publice sau organizațiile internaționale.

Contribuția lumii academice la acest proces este în plină desfășurare, formarea de specialiști din rândul etniei rome fiind acum centrat pe programe de masterat și doctorat, întrucât, la nivelul de licență, se poate vorbi deja de un grup semnificativ de studenți și absolvenți romi.

În același timp, prin intermediul programelor și proiectelor de cercetare, precum și datorită interesului unor specialiști de vârf care și-au îndrumat studenții în această direcție, problematica romilor a devenit tematică a lucrărilor de licență, masterat și doctorat atât pentru studenții romi, cât și pentru ceilalți studenți.

Prin contribuția lumii academice, s-a constituit un univers de cunoaștere și cercetare considerabil, care însă ar trebui susținut prin finanțarea unor cercetări periodice, instituționalizate, de genul unui *barometru al problemelor populației de romi*, care să furnizeze periodic (la 2 sau 4 ani) date reprezentative, științifice, înalt credibile, privind evoluția problemelor romilor, pentru a evalua astfel efectele strategiilor și programelor destinate etniei.

CAPITOLUL 3: PERSPECTIVE ALE POLITICILOR PUBLICE PENTRU ÎMBUNĂTĂȚIREA SITUAȚIEI ROMILOR[1]

În acest capitol vom prezenta principalele inițiative care pot contribui la îmbunătățirea situației romilor în România.

3.1. Strategia Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor

Documentul principal de politică publică în domeniu este *Strategia Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor*[2], prima inițiativă guvernamentală care abordează comprehensiv problemele minorității roma.

Realizarea acestei Strategii este, fără dubiu, rezultatul colaborării dintre structurile guvernamentale și cele neguvernamentale ale romilor, cu o importantă asistență din partea instituțiilor internaționale și, în special, a UE.

Inclusă la capitolul criterii politice de aderare, Strategia constituie unul dintre angajamentele asumate de România în procesul de negociere, preluat în documentele pragmatice de pregătire a procesului de aderare. Astfel, *Parteneriatul de aderare din 2001* prevede "să se ofere sprijin financiar adecvat și capacitate administrativă pentru a se implementa *Strategia guvernamentală de îmbunătățire a situației romilor*", iar *Programul național pentru adoptarea acquis-ului comunitar* include ca prioritate pe termen scurt, îmbunătățirea situației social-economice a comunităților de romi prin intrarea în vigoare a *Planului general de*

---

[1] *La acest capitol a mai contribuit Elena Moisă*

[2] *Hotărârea de Guvern nr. 430, 25 aprilie 2001, publicată în* Monitorul oficial *nr. 252, 16 mai 2001*

măsuri inclus în Strategie și, pe termen mediu, accentuează nevoia de îmbunătățire a stării social-economice a romilor din România prin implementarea pentru comunitățile de romi a unor programe și proiecte sociale, educaționale și de sănătate

Elementele de bază ale intervenției pentru îmbunătățirea situației romilor sunt

- Abordarea sectorială și partenerială a opțiunilor priorităților romilor, prin includerea, finanțarea și replicarea acestora în circuitul politicilor publice și al programelor instituțiilor de stat, la nivelul structurii centrale județene/locale în funcție de specificitatea comunităților, în vederea resolidarizării sociale și a armonizării spațiului public la standardele europene

- Inițierea unor alternative formativ-normative specifice de sinteză a mărcilor identitare cu valorile modernității, a unor oportunități ocupaționale și de dezvoltare de resurse umane calificate, inclusiv prin revalorizarea meseriilor itinerante ale romilor la piața modernă dezvoltarea unui circuit de schimb

- Constituirea unor instituții publice de formare/reprezentare identitară, dezvoltare comunitară, ca rețea de informare, dialog, consultanță, expertiză, asistență, monitorizare, prevenire și combatere a discriminării fața de romi, în scopul stabilirii unor punți de comunicare și cooperare cu instituțiile locale și centrale, în vederea participării active/directe a romilor la procesul decizional și a împuternicirii comunității pentru îmbunătățirea propriilor condiții de viață

Strategia Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor a fost adoptată prin hotărâre de guvern. Textul Strategiei prezintă în detaliu un număr de **principii directoare**:

- principiul consensualității, pe care Strategia îl definește ca „efort comun al Guvernului și al organizațiilor reprezentative ale comunităților de romi";

- principiul utilității sociale, care reclamă măsuri care să răspundă nevoilor specifice ale comunității romilor,

- principiul „distribuției sectoriale", prin care diverselor organisme li se atribuie responsabilități în concordanță cu sectoarele sau sferele lor de competență,
- principiul descentralizării, prin care se atribuie responsabilități specifice instituțiilor publice la nivel local,
- principiul diferențierii identitare, care prevede existența de măsuri menite să asigure romilor dreptul de a-și afirma și de a-și proteja identitatea distinctă ca minoritate,
- principiul egalității, care afirmă că măsurile menite să protejeze etnia romă nu trebuie să dezavantajeze alte grupuri (Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor, capitolul I, 2001).

Din punct de vedere al domeniilor prioritare de acțiune, în Strategie sunt formulate 10 direcții de acțiune: *dezvoltare comunitară și administrație publică, locuințe, securitate socială, sănătate, economic, justiție și ordine publică, protecția copilului, educație, cultură și culte, comunicare și participare civică* (Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor, capitolul VII, 2001)

Strategia guvernamentală combină cele două perspective asupra problematicii romilor, a discriminării și a sărăciei. Acest lucru este evident în modul în care sunt definite elementele specifice fiecărei direcții de acțiune și ale Planului general de măsuri, unde se pot regăsi aspectele legate de combaterea discriminării și a sărăciei.

3.2. Planul național antisărăcie și promovare a incluziunii sociale (PNAinc)

Începutul de mileniu a adus și o serie de măsuri legislative menite să întărească rolul politicilor sociale. Astfel, sunt emise, Legea nr. 416/2001 privind venitul minim garantat (intrată în vigoare la 1 ianuarie 2002), Legea nr. 705/2001 privind sistemul național de asistență socială (de asemenea, intrată în vigoare la 1 ianuarie 2002), Legea nr. 116/2002 cu privire la prevenirea și combaterea marginalizării sociale și a

Un moment deosebit de important este înființarea, în aprilie 2001, a Comisiei Guvernamentale Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale, care a conceput PNAinc, aprobat prin HG nr. 829/2002. Acest document complex se constituie ca un „program de construcție socială în direcția realizării unei societăți europene", ca obiectiv comun al întregului continent, și are la bază o serie de *principii*, printre care: *solidaritate socială, activizare, responsabilizare, economie socială, suport social ca instrument al incluziunii sociale, parteneriat/participare* etc.

PNAinc include un capitol întreg (capitolul 14) referitor la reducerea sărăciei și a excluziunii sociale a romilor. Programul urmărește întărirea participării comunităților de romi la viața economică, socială, educațională și politică a societății românești și îmbunătățirea accesului la serviciile de sănătate. Ca și în cazul "Strategiei naționale de îmbunătățire a situației romilor", filosofia PNAinc prevede activizarea și responsabilizarea membrilor comunității romilor ca element de bază al intervenției sociale.

3.3. Planul de măsuri prioritare pentru integrare europeană pentru 2005

Un alt document programatic de politici publice este Planul de măsuri prioritare pentru integrare europeană pentru anul 2005 al MIE. Acesta conține câteva elemente de politică publică destinate îmbunătățirii situației romilor. Aceste elemente se regăsesc și în Strategie, dar implementarea lor este în mare măsură întârziată.

Și în acest document se pot observa cele două perspective, a combaterii discriminării și a combaterii sărăciei. Punctul central îl constituie, cel mai adesea, facilitarea accesului la calificare profesională și locuri de muncă.

3.4. Memorandumul comun în domeniul incluziunii sociale

Memorandumul comun în domeniul incluziunii sociale conține un număr de referiri la situația romilor. În esență, acest document este unul

care abordează problematica inegalității sociale și a sărăciei și mai puțin problematica discriminării.

Astfel, participarea romilor pe piața muncii este abordată în relație cu lipsa considerabilă de calificare profesională, combinată deseori cu practici discriminatorii, ceea ce reprezintă obstacole importante pentru accesul romilor la piața muncii. În grupurile identificate ca fiind cel mai expuse fenomenului sărăciei, romii sunt menționați ca făcând parte din nivelul extrem de ridicat de sărăcie. În acest context, se apreciază că Strategia nu a fost suficient susținută de resurse care să permită implementarea efectivă a măsurilor prevăzute.

Accesul dificil al romilor la serviciile de sănătate este evident, în marea majoritate nu sunt înregistrați la medicul de familie, mai ales în mediul rural.

Educația copiilor romi este un domeniu în continuă evoluție, eforturile conducând la creșterea cuprinderii în sistemul școlar, în special în învățământul secundar și superior. Analfabetismul funcțional rămâne o problemă, mai mult de o treime din romi fiind în această situație, la fel ca și abandonarea școlii înainte de absolvire. Pe lângă rata ridicată de neparticipare școlară, se înregistrează o importantă polarizare a calității educației oferite. Ca rezultat al segregării rezidențiale, școlile la care învață copiii romi, alături de ceilalți copii săraci, au un nivel scăzut al calității corpului profesoral și al condițiilor de învățare.

În domeniul locuirii, supraaglomerarea este o problemă gravă pentru populația de romi. În locuințele romilor, adesea improvizate și/sau ilegale sau locuite cu chirie, numărul de persoane pe locuință și pe cameră este de două ori mai mare decât media națională. Accesul la facilitățile moderne și la bunurile de folosință îndelungată rămâne de foarte multe ori un deziderat în comunitățile de romi.

Romii sunt considerați ca făcând parte din grupurile cu o situație de risc ridicat de sărăcie, excludere și marginalizare, ca rezultat al unui decalaj de dezvoltare cronicizat, întărit de menținerea unor atitudini discriminatorii. Comunitățile de romi se confruntă cu multiple deficite care se agravează reciproc: lipsa de locuință, condiții mizere de locuit, sănătate precară, nivel educațional scăzut, deficit de calificare și de

experiență pe piața muncii. Ieșirea din ciclul vicios al sărăciei nu poate fi realizată fără implementarea unor politici coerente.

Memoradumul lansează câteva *provocări-cheie* destinate îmbunătățirii condițiilor de viață ale romilor, prin:

- *"dezvoltarea de oportunități economice și crearea de locuri de muncă salariale;*
- *îmbunătățirea accesului la toate nivelurile de educație, completata cu accesul la nivelul educațional minim pentru generațiile tinere;*
- *identificarea și atribuirea de teren agricol în mediul rural și de terenuri pentru construcția de locuințe în sistem tradițional sau modern;*
- *asigurarea unui acces complet la servicii medicale primare;*
- *combaterea hotărâtă a oricărei forme de discriminare a romilor în toate sectoarele (ocupare, acces la servicii publice etc.) și promovarea unei atitudini colective suportive".*

Memorandumul identifică ***dificultățile*** de implementare a strategiilor și programelor naționale și locale pentru ameliorarea condițiilor populației de romi:

- *"limitarea resurselor financiare disponibile;*
- *instituțiile și competențele necesare unui asemenea program de îmbunătățire social-economică a vieții segmentului de romi se afla încă la început".*

Prioritățile de acțiune identificate de memorandum sunt similare celor existente în Strategie și în celelalte documente menționate, și anume: rezolvarea problemei actelor de identitate, asigurarea participării școlare extinse, stimularea ocupării profesionale, accesul la servicii de asistență socială și medicală, dezvoltarea infrastructurii comunitare, accesul la locuințe moderne, dezvoltarea de parteneriate locale și dezvoltarea de campanii de conștientizare care să vizeze reabilitarea imaginii de sine și a imaginii publice a populației de romi, combaterea oricărei forme de discriminare a romilor și promovarea unei atitudini colective suportive.

3.5. Deceniul de incluziune a romilor

Este o inițiativă adoptată în 2004, pentru perioada 2005-2015, de opt țări din Europa Centrală și de Est, cu sprijinul comunității internaționale și reprezintă primul efort colaborativ de asemenea anvergură destinat îmbunătățirii situației romilor. Deceniul este, în ultimă instanță, o decizie politică a țărilor din regiune de a reduce disparitățile economice și de dezvoltare umană în general și de rupere a cercului vicios al sărăciei. Este de așteptat ca la nivel european să existe o coordonare și o transparență a politicilor privind romii. Fiecare dintre țările participante au dezvoltat sau sunt în proces de dezvoltare a unor planuri naționale de acțiune, cu obiective clar definite și indicatori de succes cuantificabili.

Deceniul este sprijinit la nivel internațional de instituții precum Institutul pentru o Societate Deschisă, Banca Mondială, Comisia Europeană, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Consiliul Europei, Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei.

Valoarea esențială declarată a Deceniului este participarea romilor. Reprezentanții romilor și ai organizațiilor neguvernamentale trebuie să participe în toate fazele de dezvoltare ale programului, inclusiv ca membri ai Comitetului Director.

Domeniile alese pentru Deceniu sunt *educația, sănătatea, angajarea în muncă și locuirea*. De asemenea, au mai fost stabilite ca teme care transcend domeniile principale: *sărăcia, discriminarea și problemele de gen*.

În ***domeniul educației***, au fost definite următoarele priorități:

- asigurarea accesului romilor la educația obligatorie;
- îmbunătățirea calității educației;
- implementarea programelor de integrare și de desegregare;
- extinderea accesului la educația preșcolară;
- îmbunătățirea accesului la educația postsecundară și a adulților.

În *domeniul angajării în muncă*, prioritățile identificate au fost

- îmbunătățirea nivelului oportunităților prin educație și pregătire vocațională,
- extinderea participării la piața muncii prin măsuri active;
- îmbunătățirea informării cu privire la piața muncii,
- reformarea serviciilor de angajare în muncă

Domeniul sănătate are ca priorități

- asigurarea accesului la servicii de îngrijire a sănătății,
- îmbunătățirea bazelor de date cu privire la starea de sănătate a romilor;
- creșterea includerii romilor în serviciile de sănătate,
- îmbunătățirea sănătății în comunitățile vulnerabile

Locuirea are ca priorități:

- abordarea discriminării în accesul la locuințe;
- îmbunătățirea condițiilor de viața în comunitățile locuite de romi,
- extinderea accesului la locuințe

3.6. Fondul de educație pentru romi

FER este o structură care va contribui la eliminarea prăpastiei existente în ceea ce privește educația romilor și a neromilor, va contribui la asigurarea accesului egal la educație de calitate, inclusiv desegregarea sistemelor educaționale. FER este operațional din anul 2005, având asigurată o finanțare de aproximativ 30 milioane de dolari, cea mai mare parte donate de George Soros, unul dintre inițiatorii acestui fond

Fondul va acționa în următoarele *direcții*

- sprijină idei, proiecte, programe care să ducă la îmbunătățirea rezultatelor școlare ale romilor, în contextul Deceniului de incluziune a romilor;

- interpretează „educația" în termeni largi, incluzând atât educația formală, cât și cea vocațională, pentru copii și adulți;
- operează ca un instrument financiar, și nu ca o agenție de implementare;
- face disponibile și caută fonduri;
- funcționează într-o manieră echilibrată în ceea ce privește țările beneficiare;
- sprijină activitățile care respectă și includ voința romilor;
- stabilește un proces de finanțare simplu și rapid;
- este un forum de consiliere și consultanță;
- centralizează informațiile relevante din domeniu.

Așa cum se poate observa, cele două inițiative internaționale sunt oarecum complementare, educația fiind privită ca un pilon central al îmbunătățirii situației romilor, cu impact durabil, pe termen lung. Chiar dacă ținta principală a Deceniului este ruperea cercului vicios al sărăciei, măsurile și temele care transcend domeniile principale de acțiune, respectiv antidiscriminarea și participarea femeilor, vor putea duce la o echilibrare a balanței între cele două perspective, a sărăciei și a combaterii discriminării.

De fapt, doar prin abordarea complementară progresul poate fi asigurat, având ca ingredient esențial participarea directă a membrilor comunităților de romi. Deocamdată, politicile publice destinate îmbunătățirii situației romilor nu au avut succes în asigurarea participării acestora. Este nevoie de conștientizarea acestui element la toate nivelurile de decizie și implementare a politicilor publice pentru romi, de la simpli funcționari la cei mai înalți factori de decizie. Pentru aceasta, sprijinirea dezvoltării societății civile a romilor se impune cu pregnanță.

3.7. Obiectivele de dezvoltare ale mileniului

191 de țări au semnat la New York, în anul 2000, "Declarația Mileniului a Națiunilor Unite – dezvoltarea umană – obiectiv de

importanță primordială". În acest document se reafirmă atașamentul comunității internaționale față de valorile fundamentale ale umanității: *libertate, egalitate, solidaritate, toleranță, respect față de natură și divizarea responsabilităților* - și se accentuează importanța soluționării problemelor grave legate de afirmarea păcii, respectarea drepturilor omului, asigurarea dezvoltării durabile, protecția mediului.

Din Declarația Mileniului derivă *obiectivele de dezvoltare ale mileniului* (ODM), care definesc într-o formă concisă scopurile ce urmează a fi atinse până în anul 2015:

- eradicarea sărăciei extreme și a foamei;
- realizarea accesului universal la educația primară;
- promovarea egalității genurilor și abilitarea femeilor;
- reducerea mortalității copiilor;
- îmbunătățirea sănătății materne;
- combaterea HIV/SIDA, a malariei și a altor boli;
- asigurarea durabilității mediului;
- crearea parteneriatelor globale pentru dezvoltare.

În acest context, protecția minorităților și îmbunătățirea condițiilor de viață constituie elemente importante.

CAPITOLUL 4: DIVERSITATEA POLITICILOR PUBLICE PENTRU ROMI, A ACTORILOR SOCIALI ȘI COMPLEMENTARITATEA ACESTORA

4.1. Cadrul general de aplicare a politicilor publice

Situația romilor a constituit și va continua să constituie o problemă de interes pentru diverși actori sociali, interni și externi: lumea științifică, mediul politic românesc, sectorul guvernamental, interguvernamental și neguvernamental. Pe de altă parte, este important contextul general socio-politic al României: intrarea României în structurile euro-atlantice și aderarea la Uniunea Europeană au permis reorientarea politicilor către diverse categorii de populație, serios afectate de tranziția către economia de piață, inclusiv minoritatea roma.

În acest context, începând cu anul 1997, Guvernul României a acordat o mai mare atenție dreptului de exprimare a minorităților naționale și cadrului de organizare pentru elaborarea și aplicarea politicilor pentru minoritățile naționale în general, pentru minoritatea romilor în special (vezi figura 4.1).

În 1997 s-a înființat Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale, coordonat de un ministru delegat pe lângă primul-ministru al României. În cadrul acestui departament s-a constituit Oficiul Național pentru Romi, ca instituție de reprezentare a intereselor și problemelor romilor.

Un an mai târziu, în 1998, Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale a constituit o subcomisie interministerială pentru romi (SIR) formată din reprezentanți ai instituțiilor și ai asociațiilor romilor, reunite în Grupul de Lucru al Asociațiilor Romilor (GLAR). Scopul înființării Subcomisiei Interministeriale pentru Romi a

fost elaborarea unei Cărţi albe a programului PHARE RO 980301, denumit generic „Îmbunătăţirea situaţiei romilor din România".

Rezultatele alegerilor din anul 2000 au avut o influenţă directă şi asupra instituţiei de reprezentare a romilor, Oficiul Naţional pentru Romi, implicat în redactarea Cărţii albe. Departamentul pentru Protecţia Minorităţilor Naţionale s-a desfiinţat, iar sarcinile acestuia au fost preluate de Ministerul Informaţiilor Publice. Cartea albă a luat şi ea forma unui memorandum privind "Cadrul strategic al îmbunătăţirii situaţiei romilor", adoptat de către Guvern la 7 decembrie 2000.

Până la jumătatea anului 2005, rolul şi poziţia Oficiul Naţional pentru Romi în ierarhia instituţiilor s-au modificat. La sfârşitul anului 2004, personalul şi responsabilităţile Oficiului au fost transferate Agenţiei Naţionale pentru Romi, înfiinţată prin Legea nr. 7/2005.

4.2. Complementaritatea politicilor publice pentru romi

La sfârşitul anului 2004, s-a înfiinţat Agenţia Naţională pentru Romi (ANR), organ de specialitate al administraţiei publice centrale, a cărui principală responsabilitate este coordonarea politicilor publice pentru romi.

Pentru a evita suprapunerile sarcinilor privind implementarea politicilor pentru romi, dar mai ales pentru a orienta activitatea proaspetei instituţii, pornind de la ideea complementarităţii politicilor publice pentru romi, am analizat politicile elaborate, obiectivele politicilor, domeniile de acţiune, perioada de implementare şi agenţia de implementare responsabilă pentru transpunerea în practică a politicilor publice pentru romi. Rezultatele acestei analize converg către verificarea ipotezei că toate politicile publice pentru romi elaborate în perioada 2001-2005, în plan naţional şi internaţional, sunt complementare.

Am analizat complementaritatea politicilor publice pentru romi pornind de la Strategia Guvernului, primul document programatic asumat de Guvernul României, a cărui elaborare s-a realizat cu implicarea şi acordul organizaţiilor/experţilor romi din România. Am analizat limbajul acestor politici, asemănările şi deosebirile dintre cele patru politici publice şi am constatat că asemănările demonstrează concentrarea eforturilor în domenii-cheie, comune politicilor publice

analizate, în timp ce deosebirile între politici au rolul de a asigura complementaritatea politicilor publice elaborate anterior, pe care le-am denumit *elemente de noutate*

Politicile publice pentru romii din România includ.

Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor (Strategia Guvernului, perioada de implementare 2001-2010).

Scurtă descriere a politicii

Strategia Guvernului este un angajament politic asumat de Guvernul României în procesul de negociere privind aderarea României la Uniunea Europeană, stipulat în Parteneriatul de aderare din 2001.

Urmare a numeroaselor referiri la situația socio-economică a romilor și a necesității îmbunătățirii acesteia, în contextul pregătirilor pentru aderare, problema romilor a devenit unul dintre criteriile politice de aderare, în timp ce transpunerea criteriului în practică a fost responsabilitatea instituțiilor statului, care trebuie să acționeze în parteneriat cu organizațiile acestei minorități

La începutul anului 2001, executivul a propus discutarea și adoptarea unui document comprehensiv elaborat în baza cadrului strategic adoptat în 2000, al Agendei 2000 și al altor documente interne și internaționale care prevedeau măsuri de îmbunătățire a situației romilor.

Hotărârea Guvernului nr 430/2001, Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor, are o durata de 10 ani, un Plan general de măsuri pe termen mediu de 4 ani și cuprinde 10 mari domenii sectoriale

Conform principiului diviziunii sectoriale și al descentralizării în execuție, Strategia Guvernului prevede o structură de organizare, coordonare și control, precum și responsabilități specifice instituțiilor, autorităților publice și organizațiilor neguvernamentale în implementarea Planului general de măsuri

Scopul strategiei este stimularea participării etniei romilor la viața economică, socială, educațională, culturală și politică a societății, prin atragerea în programe sectoriale de asistență și dezvoltare comunitară.

Perioada de implementare a strategiei este de 10 ani (2001-2010) și cuprinde un Plan de măsuri pe termen mediu, 4 ani (2001-2005)

Domenii de acțiune

Domeniile sectoriale ale strategiei: administrație și dezvoltare comunitară, locuințe, securitate socială, sănătate, economic, justiție și ordine publică, protecția copilului, educație, cultură și culte, comunicare și participare civică

Din 2002, accentul privind implementarea strategiei s-a concentrat pe 5 domenii sectoriale educație, sănătate, locuri de muncă, locuire, administrație și dezvoltare comunitară Combaterea discriminării și a sărăciei sunt, de asemenea, incluse printre obiectivele comune ale strategiei.

Agenția de implementare a Strategiei este Guvernul României Agenția Națională pentru Romi are calitatea de organ executiv al Comitetului Mixt de Implementare și Monitorizare a strategiei

Planul național antisărăcie și promovare a incluziunii sociale (PNAinc, perioada de implementare 2002-2012)

Scurtă descriere a politicii

Imediat după adoptarea strategiei Guvernului, în perioada 2001-2004, accentul în politicile sociale în România și Uniunea Europeană s-a mutat de la combaterea unilaterală a sărăciei la un proces mai amplu de incluziune socială și dezvoltare socială Această nouă orientare a dus la înființarea în aprilie 2001 a *Comisiei Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale* - CASPIS, aprobată prin hotărâre de Guvern în 2002 Ca principal instrument de coordonare a politicilor de incluziune socială, a fost elaborat *Planul național antisărăcie și promovare a incluziunii sociale* - PNAinc, adoptat prin Hotărârea de Guvern nr 829 din 2002.

PNAinc a fost elaborat după modelul stabilit de Consiliul European în 2000 pentru planurile naționale ale țărilor membre ale Uniunii Europene, propunând un set de principii care să stea la baza politicii antisărăcie, un set de obiective strategice pe termen mediu/lung (2002 2012) și un alt set pe termen scurt, pe perioada guvernării 2002-2004

Pentru măsurarea incluziunii sociale din perspectiva integrării României în UE și a reviziuirii PNAinc din anul 2007, CASPIS a inițiat procesul de elaborare a metodologiei de calcul a indicatorilor de incluziune socială comuni pentru țările UE și a celor specifici pentru situația României.

Aprobat de Guvern în 2002, PNAinc include un capitol întreg (capitolul 14) referitor la reducerea sărăciei și a excluziunii sociale a romilor. Programul urmărește întărirea participării comunităților de romi la viața economică, socială, educațională și politică a societății românești și îmbunătățirea accesului la serviciile de sănătate. Ca și în cazul Strategiei Guvernului, filosofia PNAinc prevede activizarea și responsabilizarea membrilor comunității romilor.

PNAinc a propus un set de principii care să stea la baza politicii antisărăcie, un set de obiective strategice pe termen scurt, perioada de guvernare 2002-2004, și un alt set, pe termen mediu/lung (2002-2012).

Domeniile de acțiune a PNAinc (capitolul 14, romii)

Pentru îmbunătățirea situației populației de romi, PNAinc prevede ***opt obiective strategice.***

O prioritate în abordarea obiectivelor o constituie reglementarea juridică a identității, locuirii și proprietății, urmate de măsuri în domeniile educație, sănătate, economic, locuire (terenuri pentru construcția locuințelor și atribuirea de teren agricol). Reabilitarea imaginii colective de sine și a imaginii publice a populației de romi, combaterea oricărei forme de discriminare a romilor și promovarea unei atitudini colective suportive sunt domenii de acțiune transversale.

Scopul PNAinc este construcția unui proces global de dezvoltare social-economică a țării, prin însușirea recomandărilor instituțiilor europene.

Perioada de implementare a PNAinc este 2002-2012.

Agenția de implementare. Coordonatorul național al PNAinc este CASPIS, iar responsabilitatea pentru implementarea unor măsuri sau/și coordonarea altora din PNAinc este a Agenției Naționale pentru Romi.

Memorandumul comun de incluziune socială (JIM, perioada de implementare 2005-2010)

Scurtă descriere a politicii publice

Lupta împotriva excluziunii sociale şi a sărăciei este o nouă modalitate de abordare a sărăciei, care combină obiectivele comune şi planurile naţionale de acţiune cu un program de acţiune al Comisiei Europene menit să încurajeze cooperarea în domeniu

JIM elaborează direcţiile strategice şi obiectivele majore pentru care vor fi stabilite măsuri în Planul naţional antisărăcie şi promovare a incluziunii sociale, revizuit în perspectiva integrării României în Uniunea Europeană.

În conformitate cu prevederile Parteneriatului pentru aderare, Guvernul României a elaborat, împreună cu Comisia Europeana - Direcţia Generală Ocupare şi Afaceri Sociale, documentul comun în domeniul incluziunii sociale document ce pregăteşte deplina participare a României după aderare la metoda deschisă de coordonare în domeniul incluziunii sociale

Documentul reliefează principalele provocări în abordarea sărăciei şi a excluziunii sociale, prezintă măsurile politice majore luate de România, pe baza acordului, de a începe transpunerea obiectivelor comune ale Uniunii Europene în politicile naţionale şi identifică principalele metode pentru viitoarea monitorizare şi revizuire a politicii

Modelul participării este integrat în procesul de elaborare şi implementare a politicilor, planurilor, strategiilor de acţiune, însuşi procesul de pregătire a Planului naţional antisărăcie şi promovare a incluziunii sociale şi a Memorandumului fiind fundamentat de un larg dialog social între diferitele instituţii publice, patronate, sindicate, asociaţii şi organizaţii nonguvernamentale

Pentru a implementa obiectivele JIM, Comisia Europeană şi România au căzut de acord că investiţia în capacitatea administrativă a autorităţilor naţionale, regionale şi locale este o prioritate Este, de asemenea, important să fie îmbunătăţit semnificativ dialogul şi cooperarea între structurile publice, precum şi între structurile publice şi societatea civilă, partenerii sociali şi ONG-uri

Progresul în implementarea acestor politici va fi evaluat în contextul procesului de incluziune socială din Uniunea Europeană, proces al cărui scop este de a avea un impact semnificativ asupra eradicării sărăciei în Europa până în 2010

În ceea ce privește romii, prevederile JIM fac trimitere la finalizarea implementării Strategiei guvernamentale pentru îmbunătățirea situației romilor și în special eliminarea cazurilor persoanelor fără acte de identitate, susținerea formării și ocupării forței de muncă, educației, îngrijirii sănătății, programelor de dezvoltare a infrastructurii și a locuirii care să contribuie la incluziunea socială a persoanelor de etnie romă și la lupta împotriva discriminării

Obiectivul global al JIM este promovarea susținută a unei societăți coezive și incluzive, creșterea bunăstării populației complementar cu resorbția rapidă a problemelor grave de sărăcie extremă și excluziune sociala generate de crizele din ultimele decenii.

Scopul JIM este promovarea incluziunii sociale și combaterea sărăciei în perspectiva îndeplinirii obiectivelor de la Lisabona

Perioada de implementare este 2005-2010.

Domeniile de acțiune ale JIM

JIM va contribui, în principal, la:

- întărirea capacității instituțiilor guvernamentale,
- îmbunătățirea condițiilor de viață ale romilor, prin dezvoltarea de oportunități economice și crearea de locuri de muncă salariale,
- îmbunătățirea accesului la toate nivelurile de educație, completată cu accesul la nivelul educațional minim pentru generațiile tinere;
- identificarea și atribuirea de teren agricol în mediul rural și de terenuri pentru construcția de locuințe în sistem tradițional sau modern;
- asigurarea unui acces complet la servicii medicale primare

Agenția de Implementare. Coordonatorul național al JIM este Ministerul Muncii și Protecției Sociale, iar responsabilitatea pentru implementarea măsurilor privind romii prevăzute de JIM este a Agenției Naționale pentru Romi.

La 20 iunie 2005, Comisia Europeană și Guvernul României au semnat Memorandumul comun asupra incluziunii sociale, având ca obiectiv pregătirea României pentru participarea la Strategia europeană privind incluziunea socială.

Deceniul de incluziune a romilor (perioada de implementare 2005-2015)

Scurtă descriere a politicii

Deceniul este conceput, în primul rând, ca un angajament politic asumat la nivel internațional de către guvernele a nouă state din regiune[1]. România s-a alăturat în anul 2003, împreună cu alte 8 state din Europa Centrală și de Est, inițiativei internaționale denumite *Deceniul de incluziune a romilor, 2005-2015,* promovate de către președinții Băncii Mondiale și Open Society Institute - New York, James Wolferson, respectiv George Soros.

După anul 2004, pe parcursul căruia s-au realizat planurile naționale ale Deceniului, asumarea inițiativei a fost reconfirmată de către nouă guverne, statele participante angajându-se să promoveze politici active de incluziune socială a romilor, orientate pe patru domenii prioritare: educație, sănătate, locuri de muncă și locuire, traversate de conceptul de combatere a sărăciei, a discriminării și a inegalității între sexe (gender).

Lansarea oficială a Deceniului s-a desfășurat în prezența partenerilor internaționali[1] care fac parte, alături de delegațiile celor 9

[1] Statele participante în Decada sunt: România, Bulgaria, Ungaria, Cehia, Slovacia, Serbia Muntenegru, Macedonia și Croația. Participarea rămâne deschisă pentru alte state care doresc să se alăture procesului.

[2] Banca Mondială, Open Society Institute, Banca pentru Dezvoltare a Consiliului Europei, UNDP, OSCE-ODIHR, Roma Education Fund – REF. Comisia Europeană a participat inițial ca observator, în prezent desfășurându-se discuții pentru o implicare sporită a CE și

state participante, din Comitetul Internațional Director al Deceniului (International Steering Committee - ISC)

Scopul Deceniului este de a reduce semnificativ, pe parcursul a zece ani, decalajele socio-economice care despart populația roma de restul cetățenilor.

Domeniile de acțiune sunt: educație, sănătate, locuri de muncă și locuire, traversate de conceptul de combatere a sărăciei, a discriminării și a inegalității între sexe (gender);

Agenția de implementare a Deceniului este Guvernul României, Agenția Națională pentru Romi, iar președintele ANR este coordonatorul național al Deceniului

La ultima întâlnire a Comitetul Internațional Director, delegația României a reafirmat angajamentul de a asigura președinția Deceniului și secretariatul internațional al acesteia, în perioada iulie 2005-iulie 2006

Deoarece obiectivul major al Deceniului este de a operaționaliza conceptul de incluziune sociala a romilor, reprezentanții Președinției și ai Guvernului României consideră că accentul în implementarea Deceniului îl constituie includerea tinerilor romi în structurile de decizie ale administrației publice centrale și locale

Pe lângă activitățile comune ale statelor membre, pe perioada asigurării Președinției Deceniului, Guvernul României, prin Agenția Naționala pentru Romi, are ca priorități organizarea a două reuniuni ale Comitetului Internațional Director al Deceniului și organizarea a trei reuniuni tematice a) mainstreaming and targeting aspecte complementare, b) informare și comunicare: rolul media, c) practici pozitive în statele membre

Concluzii

Începând cu anul 2001, romii au constituit subiectul mai multor politici publice, elaborate în plan național de instituțiile de specialitate și în plan internațional de Comisia Europeană

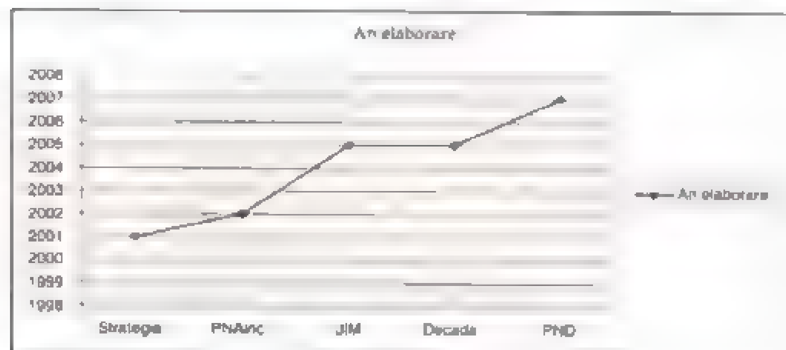

Figura 4.1. Anul începerii politicilor publice

Perioadele de implementare sunt de 10 ani în cazul Strategiei Guvernului și al PNAinc, însoțite de planuri de acțiune pe perioada de guvernare (4 ani).

În toate cazurile, rezultatele aplicării politicilor naționale (ex., Strategia Guvernului, PNAinc) converg către obiectivele viitoarelor politici europene, elaborate și implementate în funcție de specificul național (ex., JIM, Decada, PND), acesta din urmă propunând, de fapt, o sincronizare a intervențiilor, în funcție de care se elaborează politicile și intervențiile, fondurile postaderare, denumite fonduri structurale (figura 4.2).

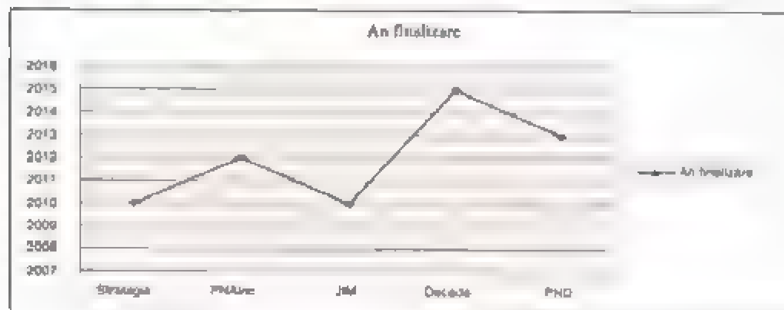

Figura 4.2. Anul finalizării politicilor publice

4.3. Complementaritatea limbajului politicilor publice pentru romi

În funcție de limbajul utilizat de specialiști, dar mai ales de limbajului instituțional, național și internațional care a contribuit la elaborarea politicilor publice pentru romi, dezideratele acestor politici sunt îmbunătățirea situației romilor (Strategia Guvernului), reducerea sărăciei și a excluziunii sociale (PNAinc), promovarea susținută a unei societăți coezive și incluzive (JIM) și promovarea politicilor active de incluziune socială a romilor (Deceniul).

Prin urmare, începând cu anul 2005, în funcție de evaluarea progreselor în implementarea Strategiei Guvernului, a capitolului 14 din PNAinc, a contextului procesului de incluziune socială din Uniunea Europeană, politicile pentru romi au fost elaborate în aceiași termeni, respectiv incluziunea socială a romilor, care are ca impact eradicarea sărăciei în Europa.

Este firească, așadar, orientarea în viitor a politicilor publice pentru romii din România în funcție de construcțiile propuse și de evaluările dinamicii implementării Strategiei Guvernului și PNAinc și orientările anilor 2005, JIM și Deceniul. Acesta din urmă, în mod special, este important deoarece, pe lângă perioada extinsă de implementare, prin filosofia sa, înseamnă angajament politic asumat la nivel internațional de către guvernele din regiune, sprijin și lobby din partea instituțiilor și organizațiilor internaționale și a donatorilor.

Deceniul promovează un model nou de abordare, propunând includerea problematicii romilor în politicile publice, complementar cu focalizarea pe grupuri țintă (mainstreaming sau targeting).

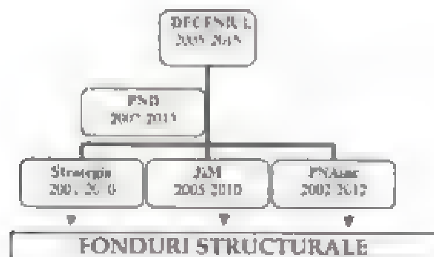

Figura 4.3

4.4. Complementaritatea obiectivelor și a rezultatelor pe perioada implementării politicilor publice pentru romi

Obiectivele Deceniului sunt de promovare a incluziunii sociale în patru domenii sectoriale: educație, sănătate, locuri de muncă și locuire, traversate de combaterea discriminării, a sărăciei și a inegalității de gen (gender).

Obiectivele Strategiei Guvernului[1] sunt de responsabilizare a autorităților publice centrale și locale în aplicarea măsurilor concrete de îmbunătățire a situației romilor în cinci domenii sectoriale: dezvoltare comunitară și administrație publică, educație, sănătate, locuri de muncă și locuire. Foarte importantă este formarea resurselor umane rome și includerea acestora în procesele de luare a deciziilor.

Cele opt obiective ale PNAinc vor contribui la îmbunătățirea condițiilor de viață ale romilor, provocările-cheie fiind stabilite în domeniile sănătate, educație, economic, locuire, împroprietărire și reglementarea juridică a proprietății și cetățeniei (acte de identitate), traversate de combaterea discriminării, reabilitarea imaginii de sine și continuarea formării resurselor umane rome.

În sfârșit, o dată cu semnarea Memorandumului de incluziune (JIM) la 20 iunie 2005, acesta a stabilit ca fiind o prioritate finalizarea implementării Strategiei Guvernului de îmbunătățire a situației romilor și, în particular, eliminarea cazurilor de persoane fără acte de identitate, dezvoltarea de programe de pregătire și de creare de locuri de muncă, realizarea de programe pentru educație, îngrijirea sănătății și dezvoltarea infrastructurii. Toate aceste elemente promovează includerea comunității rome și continuarea luptei împotriva discriminării.

---

[1] *Aminteam mai sus că, începând cu anul 2002, implementarea strategiei s-a restrâns la cinci domenii de activitate, respectiv* ***educație, sănătate, locuri de muncă, locuire, administrație și dezvoltare comunitară****, abordate de Agenția Națională pentru Romi, prin programele PHARE 1998, 2000, 2002.*
Domeniul educație a fost responsabilitatea aproape exclusivă a Ministerul Educației și Cercetării*. Prin Programarea multianuală 2004-2006, pe lângă continuarea abordării sectoriale a acelorași domenii, inclusiv educație, a fost abordată problema* ***identității legale****.*

Anul elaborării politicilor publice și contextul elaborării lor coincid cu pregătirile de aderare a României la Uniunea Europeană. De asemenea, politicile elaborate sunt importante pentru că reflectă voința Guvernului Român în cazul Strategiei Guvernului, PNAinc și JIM și a guvernelor țărilor din est, a instituțiilor și organizațiilor internaționale și interguvernamentale în cazul Deceniului.

O primă concluzie privind modelul de implementare a politicilor publice pentru romi o constituie „curentul principal" dat de politicile europene, acompaniat de lobby-ul Guvernului roman, al instituțiilor și organizațiilor naționale, internaționale și interguvernamentale, politici elaborate, implementate, monitorizate și evaluate cu expertiza romilor.

Chiar dacă Strategia Guvernului prevede acțiuni în zece domenii sectoriale, din anul 2002, accentul în implementarea Strategiei s-a restrâns la cinci domenii de activitate, respectiv educație, sănătate, locuri de muncă, locuire, administrație și dezvoltare comunitară. Combaterea discriminării a constituit în principal sarcina Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, înființat prin Strategia Guvernului.

Elementele de noutate ale PNAinc completează activitățile propuse pe cele cinci domenii sectoriale ale Strategiei Guvernului. Spre exemplu, capitolul educație, care în contextul creșterii participării școlare, face referire la formele de învățământ *preșcolar*, la *prevenirea abandonului și a eșecului școlar*. De asemenea, la capitolul muncă, prevede suport masiv pentru participarea la învățământul secundar, în primul rând la cel vocațional, dar și la cel liceal care duce spre învățământul superior.

Alte obiective din PNAinc, elemente de noutate, neabordate prin măsurile Strategiei Guvernului, dar care sunt de o importanță majoră în implementarea politicilor publice pentru romi, sunt soluționarea situațiilor de lipsă a actelor de identitate, reglementarea juridică a situațiilor locuințelor/terenurilor fără acte de proprietate, reabilitarea imaginii colective de sine și a imaginii publice a populației de romi.

De o importanță deosebită sunt indicatorii de incluziune socială comuni pentru țările UE și cei specifici pentru situația României, elaborați de CASPIS, care pot constitui indicatori pentru toate politicile publice pentru romi.

Complementaritatea obiectivelor Memorandumului comun de incluziune (JIM) cu Strategia Guvernului constă în prevederile referitoare la întărirea capacității instituțiilor guvernamentale și abordarea problemelor majore pe care le vom detalia în continuare. Dacă prin Strategia Guvernului au fost prevăzute structuri de implementare la nivelul ministerelor (central), al prefecturilor și al primăriilor (local), ultimele două cu expertiză romă, JIM propune întărirea capacității acestora, cu scopul de a putea aborda problemele majore. Acestea sunt dezvoltarea de oportunități economice și crearea de locuri de muncă salariale, educație, acces complet la servicii medicale și sprijinirea pregătirii viitoare a documentelor de programare a fondurilor structurale.

Elementele de noutate ale JIM le constituie prevederile referitoare la măsura identificării și atribuirii de teren agricol în mediul rural și de terenuri pentru construcția de locuințe în sistem tradițional sau modern.

Deceniul, prin prioritățile reconfirmate la reuniunile Comitetul Internațional Director și termenii de referință, pune accent pe necesitatea întăririi capacității instituționale și a ONG-urilor romilor, propunând includerea tinerilor romi în structurile de decizie ale administrației publice centrale și locale. Prin urmare, unul din elementele de noutate ale Deceniului este introducerea expertizei rome in structurile administrației publice centrale, neacoperit prin Strategia Guvernului, JIM sau PNAinc.

Pe de altă parte, în același context al întăririi capacității instituțiilor guvernamentale, Deceniul face referire inclusiv la întărirea capacității Agenției Naționale pentru Romi, organ de specialitate al administrației publice centrale, înființat prin Legea nr. 7/2005, și a unității de implementare a programelor PHARE, responsabilă pentru elaborarea, implementarea și monitorizarea programelor PHARE, elaborate în baza prevederilor Strategiei Guvernului.

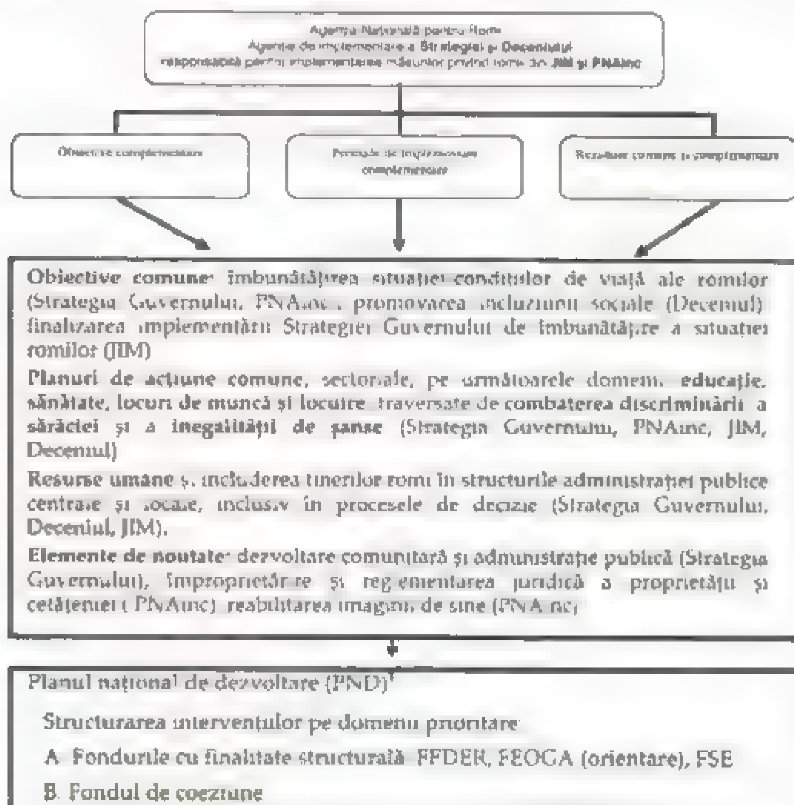

Figura 4.4

[1] *Hotărârea de Guvern nr. 1323/2002 privind elaborarea în parteneriat a Planului național de dezvoltare asigura baza legală pentru crearea și dezvoltarea relațiilor interinstituționale și a structurilor parteneriale la nivel național și regional, stabilind, de asemenea, mult mai clar rolul ministerelor, al Agențiilor de Dezvoltare Regională (ADR) și al altor instituții implicate în elaborarea PND.*
Ministerul Finanțelor Publice a devenit, conform acestei HG, principalul responsabil cu programarea financiară multianuală a priorităților de dezvoltare stabilite în PND, în scopul asigurării unei mai bune coordonări a procesului de planificare prin PND cu planificarea și programarea bugetară multianuală.

În concluzie, PNAinc abordează problemele majore ale minorităţii romilor, iar elementele de noutate asigură complementaritatea acţiunilor cuprinse în domeniile sectoriale ale Strategiei Guvernului. Direcţiile de politică pentru crearea unei societăţi mai incluzive şi coezive cuprinse în JIM şi elementele lui de noutate sunt complementare PNAinc şi Strategiei Guvernului şi, pe termen lung, sprijină pregătirile viitoarelor documente de programare a fondurilor structurale (PND).

Prin urmare, filosofia realizării Deceniului în România ar trebui să ţină cont de „curentul principal", programele de acţiune ale Comisiei Europene, şi să asigure complementaritatea cu JIM, PNAinc şi Strategia Guvernului. De asemenea, să pregătească instituţiile şi structurile de reprezentare ale romilor pentru elaborarea planurilor naţionale de dezvoltare şi includerea ca beneficiară a minorităţii roma în cadrul fondurilor structurale.

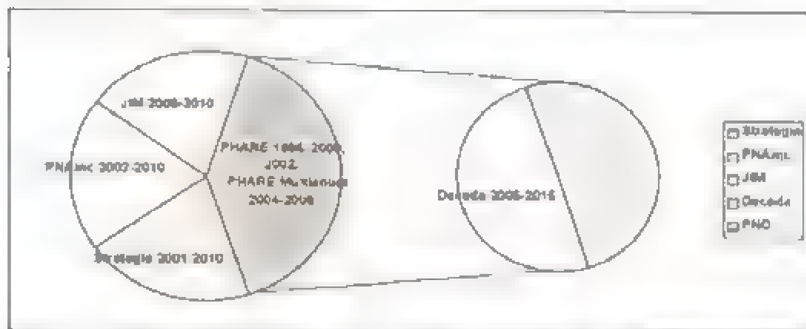

Figura 4.5. Complementaritatea perioadei de implementare a politicilor publice pentru romi

Ce înseamnă întărirea capacităţii instituţiilor guvernamentale?

Resurse umane

Aşa cum spuneam mai sus, în Strategia Guvernului, pe lângă structura de implementare a acesteia, s-au prevăzut şi măsuri pentru întărirea capacităţii instituţionale, ca şi includerea romilor în procesele de luare a deciziilor. Prin urmare, Strategia Guvernului propune mai întâi formarea şi promovarea unei elite intelectuale şi economice din rândul

romilor, care să funcţioneze ca facilitator al politicilor de integrare socială şi modernizare.

Dacă, prin Strategia Guvernului, accentul întăririi capacităţii instituţionale s-a axat pe noile structuri din plan local (prefecturi - BJR, primării - experţi locali) pentru a asigura abordarea unitară a strategiei, în plan central, până la jumătatea anului 2005, slaba capacitate instituţională a Agenţiei Naţionale pentru Romi a fost criticată în rapoartele Comisiei Europene privind progresele înregistrate de România în procesul de aderare.

JIM preia ideea întăririi capacităţii instituţionale, propunând participarea activă a romilor la viaţa socio-economică prin întărirea parteneriatelor între instituţiile publice şi grupurile reprezentative ale romilor.[1]

Prin urmare, priorităţile Deceniului de includere a tinerilor romi în structurile administraţiei publice centrale şi locale sunt mai mult decât complementare cu prevederile Strategiei Guvernului şi JIM, privind întărirea capacităţii instituţiilor guvernamentale pentru abordarea problemelor majore, definite de Strategia Guvernului, PNAinc, JIM şi Deceniul.

În concluzie: primul document care prevede o structură de implementare a politicilor publice şi care poate fi comun pentru toate politicile publice pentru romii din România este cel propus de Strategia Guvernului, neacoperită însă cu expertiză romă în administraţia publică centrală, în timp ce angajarea experţilor romi în primării continuă să fie o problemă pentru administraţiile locale.

Abordarea Deceniului, care propune includerea tinerilor romi în structurile administraţiei publice centrale şi locale, ar trebui să fie centrată cel puţin pe includerea tinerilor romi în ministerele cu responsabilităţi în Strategia Guvernului, PNAinc, JIM şi Deceniul, respectiv Ministerul Educaţiei, Ministerul Muncii, Ministerul Administraţiei şi Internelor, Ministerul Transporturilor, Construcţiilor şi

[1] *Formarea structurilor din plan local - a aproximativ 500 de persoane, experţi ai Birourilor Judeţene pentru Romi, experţi locali, mediatori sanitari, reprezentanţi ai ONG-urilor - s-a făcut prin programul PHARE 2002 al Agenţiei Naţionale pentru Romi, componenta de dezvoltare instituţională.*

Turismului, Ministerul Sănătății, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, Agenția pentru Egalitatea de Șanse, Ministerul Justiției

De asemenea, pentru coordonarea politicilor publice pentru romi este necesară întărirea capacității Agenției Naționale pentru Romi în general și a unității de implementare a programelor PHARE în special, pentru a putea fi capabile să gestioneze programele PHARE viitoare

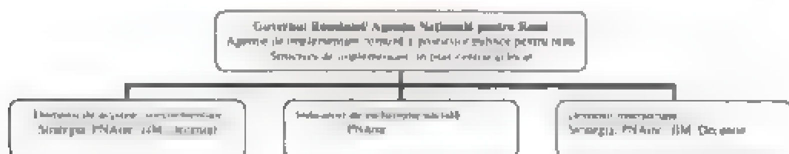

Figura 4.6

4.5. Costurile politicilor publice/contribuții

Sprijinul financiar destinat îndeplinirii Planului general de măsuri al Strategiei Guvernului a fost alocat preponderent de Comisia Europeană, prin programele de preaderare, în timp ce Guvernul a contribuit cu sumele destinate cofinanțării acestor programe

Sume alocate Strategiei Guvernului de Comisia Europeană

În perioada 2001-2004, a fost finalizat programul PHARE 1998, în valoare de 2 milioane euro.

În 2000, a fost contractat un nou fond, "Dezvoltarea societății civile", în valoare de 1 milion euro.

În 2002, a fost elaborat un nou program PHARE, în valoare de 6 milioane euro, toate având ca bază Planul de măsuri al Strategiei Guvernului.

*1. **Programul PHARE RO 9803.01***, în valoare totală de 2 mil euro, a avut o componentă de formare, 1,1 milioane euro, și o componentă de granturi, în valoare de 900 000 euro, care a fost alocată proiectelor dezvoltate în parteneriat de către autoritățile publice locale și reprezentanții comunităților de romi în perioada 2000-2002.

Dintr-un număr de 334 de propuneri de proiecte, 40 au fost declarate câștigătoare, 11 propuse de organizațiile neguvernamentale ale romilor, 12 din partea altor organizații neguvernamentale, 13 din partea primăriilor, iar 5 din partea altor instituții publice. Proiectele finanțate au acoperit cele 10 domenii sectoriale ale Strategiei Guvernului.

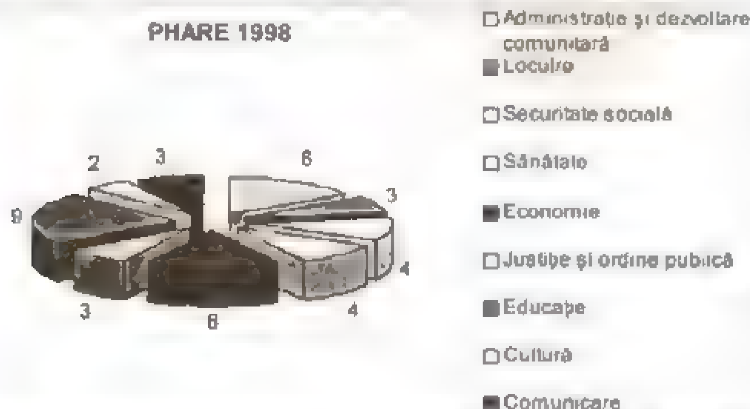

Figura 4.7

2. *PHARE RO 0004.02.02*

În februarie 2002, a fost lansat cel de-al doilea fond PHARE, *RO 0004.02.02*, "Dezvoltarea societății civile 2000", cu o componentă de granturi destinată *"Îmbunătățirii situației romilor"*, în valoare de 1 000 000 euro, la care s-au depus 300 de cereri de finanțare. Au fost propuse spre finanțare 36 de proiecte, care au acoperit domeniile: administrație publică și dezvoltare comunitară, educație, sănătate, securitate socială, comunicare și participare civică. Proiectele au fost implementare în perioada 2002-2003.

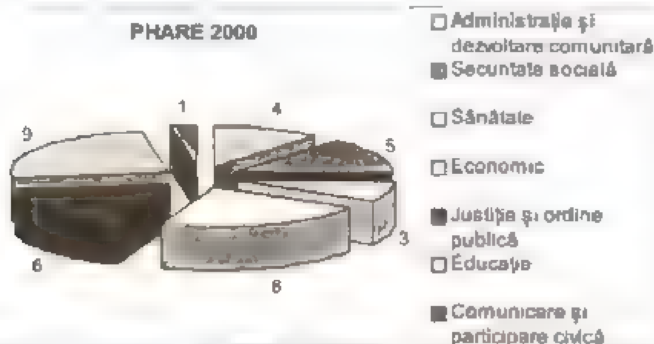

Figura 4.8

3. ***Programul PHARE RO 2002/000-586.01.02,*** denumit „Sprijin pentru Strategia națională de îmbunătățire a situației romilor", are o valoare totală de 7,6 mil. euro, din care 6 milioane euro - Comisia Europeană și 1,6 milioane euro - contribuția Guvernului României.

Programul urmărește creșterea participării comunităților de romi la viața economică, socială, educațională și politică a societății românești și îmbunătățirea accesului la serviciile de sănătate. Pentru componenta de granturi a programului Phare 2002, în valoare de 4.322.740 euro, au fost depuse 531 de proiecte, dintre care 65 au primit o finanțare pe următoarele domenii: formare profesională și activități aducătoare de venituri, 34 proiecte în valoare de 1.482.908 euro; mica infrastructură și locuințe sociale, 14 proiecte în valoare de 2.189.834 euro, sănătate, 17 proiecte în valoare de 647.196 euro.

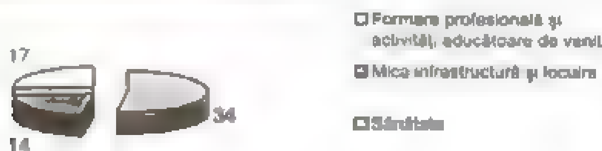

Figura 4.9

4. Programul multianual PHARE 2004-2006

În decembrie 2004, s-a semnat Memorandumul de finanțare între Guvernul României si Comisia Europeană pentru programul multianual PHARE 2004-2006, care cuprinde și subprogramul criteriul politic, minorități și prevede o estimare financiară de 44,16 mil. euro (35 mil. euro - Comisia Europeană, la care se adaugă contribuția Guvernului de 9,16 mil. euro).

Pentru acest program au fost identificate sase priorități, acoperind domeniile acte de identitate pentru romi, programe de conștientizare și informare publică legate de romi și problemele lor, dezvoltarea capacității instituționale a Agenției Naționale pentru Romi și a structurilor locale implicate în implementarea și monitorizarea Strategiei guvernamentale, dezvoltare comunitară, educație și sănătate

Prima fișă sectorială a programului multianual a fost aprobată în decembrie 2004 și prevede alocarea sumei de 8,5 mil. euro pentru două proiecte:

- dezvoltarea instituțională a structurii de implementare a HG nr. 430/2001, în valoare de 4,5 mil. euro;
- dezvoltarea capacității instituționale și îmbunătățirea mediului educațional în anumite școli, în valoare de 4 mil. euro

5. PHARE în domeniul educației

În ceea ce privește educația, sprijinul Comisiei alocat Ministerului Educației și Cercetării pentru procesul educațional a inclus și copiii romi

- Programul PHARE RO 01 04 02, „Accesul la educație al grupurilor dezavantajate cu focalizare pe romi", a început în 2002 cu o valoare totală de 8 33 mil. euro, dintre care 7 mil. euro - Comisia Europeană și 1,33 mil. euro - contribuția Guvernului,
- Programul PHARE RO2003/005-551 01 02, „Accesul la educație al grupurilor dezavantajate", cu o valoare totală de 13,31 mil. euro, dintre care 11 mil. euro - Comisia Europeană și 2,31 mil. euro - contribuția Guvernului,

- prin fișa sectorială a Programului multianual, în valoare de 4 mil. euro, aprobată în decembrie 2004, se prevede dezvoltarea capacității instituționale și îmbunătățirea mediului educațional în anumite școli;
- contribuția Guvernului la Programul multianual, estimată la de 9,16 mil. euro, va fi gestionată concomitent, pe aceleași componente ale programelor.

Sume alocate strategiei de la bugetul de stat

1. Pregătirile Guvernului Român pentru semnarea Memorandumului de finanțare cu Comisia Europeană din decembrie 2002 au însemnat îndeplinirea unor condiționalități stipulate în programul PHARE 2002 fără de care semnarea Memorandumului ar fi fost probabil întârziată.

Prin urmare, contribuția financiară a Guvernului la programul PHARE 2002, în valoare de 1,6 mil. euro (56 miliarde lei), a fost inclusă și aprobată în proiectul bugetului de stat pe anul 2003.

În același an, pe baza unei metodologii a ANR, suma alocată a fost licitată sub forma programului „Parteneriat pentru sprijinul romilor - 2003". Au fost primite și evaluate 97 de cereri de finanțare, ai căror solicitanți (autorități publice locale, în parteneriat cu organizații neguvernamentale și sau grupe de inițiativă locală) au propus activități în aceleași domenii ca ale programului PHARE 2002 (sănătate, mica infrastructură, renovare case, activități aducătoare de venituri, învățământ profesional). 27 de proiecte au primit o finanțare pe următoarele domenii: 8 proiecte de reabilitare de locuințe, 11 proiecte de construire și/sau reabilitare de infrastructură, 2 proiecte de achiziție de teren agricol și prelucrarea lui și 4 proiecte de activități aducătoare de venit, 1 proiect pentru formarea resurselor umane și 1 proiect pentru promovarea imaginii romilor.

Repartiţia pe domenii a proiectelor finanţate de la buget în anul 2003, prin Programul "Parteneriat pentru Sprijinul Romilor - 2003"

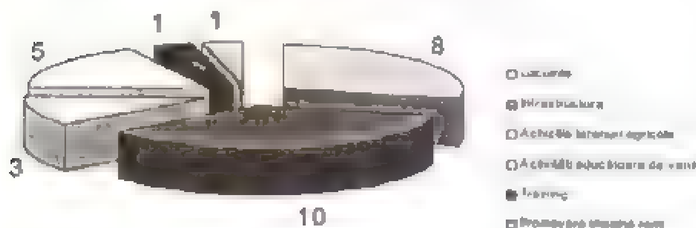

Figura 4.10

2. Pentru anul 2004, prin Legea bugetului de stat, a fost alocată suma de 64 miliarde lei, cu destinaţie Strategia Guvernului, "Activităţi de implementare şi monitorizare a Strategiei privind îmbunătăţirea situaţiei romilor 2004". În acelaşi an, în septembrie 2004, Guvernul a semnat un memorandum referitor la cofinanţarea şi administrarea programului mai sus amintit dintre Secretariatul General al Guvernului (SGG) - Departamentul pentru Relaţii Interetnice (DRI) şi Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD)

Memorandumul a avut ca obiectiv cofinanţarea şi administrarea **programului „Activităţi de implementare şi monitorizare a Strategiei de îmbunătăţire a situaţiei romilor - 2004"**, la care PNUD a contribuit cu suma de 4 080.000 000 lei (120 000 USD)

În cadrul acestui program au fost depuse 220 de proiecte de către autorităţile administraţiei publice locale în parteneriat cu grupurile de iniţiativă şi/sau ONG-urile romilor. Comisia de analiză şi selecţie a proiectelor a declarat eligibile un număr de 83 de proiecte, dintre care 17 proiecte aprobate şi finanţate pe următoarele domenii

– 9 proiecte care vizează dezvoltarea **infrastructuri**i locale (racordarea la reţeaua de energie electrică (4), pietruirea unor drumuri de acces (4) şi amenajarea unui cămin cultural (1)),

- 4 proiecte în domeniul **activităţilor generatoare de venituri** (ateliere de fierărie, tinichigerie, împletituri din nuiele, micro-fermă pentru creşterea animalelor),
- 1 proiect în domeniul **sănătăţii** (înfiinţarea unui punct sanitar) şi
- 3 proiecte pentru **reabilitarea unor şcoli** în comunităţile de romi.

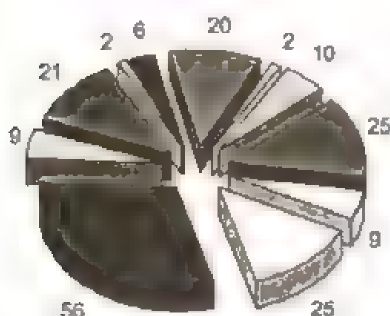

Figura 4 11

În concluzie:

- până la jumătatea anului 2005, excluzând programele MECT aflate în responsabilitatea şi managementul instituţiei, prin programele Comisiei Europene s-au alocat pentru cele 10 domenii sectoriale ale Strategiei Guvernului 9 000 000 euro, dintre care pentru construcţie instituţională suma de 2,4 mil euro şi pentru granturi suma de 6,6 mil euro Din suma totală alocată granturilor au fost finanţate 141 de proiecte,
- din sumele de la bugetul de stat, s-au alocat 120 de miliarde de lei destinaţi implementării a 44 de proiecte,
- totalul sumelor alocate strategiei este de 12,2 mil. euro,
- totalul proiectelor implementate este 185

Total proiecte/domenii în perioada 1998-2004

- Administrație și dezvoltare comunitară
- Locuire
- Securitate socială
- Sănătate
- Economic
- Justiție și ordine publică
- Educație
- Cultură
- Comunicare
- Infrastructură
- Achiziție teren

Figura 4.12. Total proiecte/domenii sectoriale, 1998-2004

Direcționarea de resurse financiare în funcție de obiectivele propuse în politicile publice pentru romi

Resursele financiare alocate Strategiei Guvernului s-au concentrat până în 2005 pe următoarele domenii: învățământ vocațional, muncă, sănătate, locuire și mica infrastructură, activități aducătoare de venituri.

Prin programarea multianuală se vor sprijini financiar aceleași domenii, precum și altele noi, cum ar fi: eliberarea actelor de identitate, programe de conștientizare și informare publică legate de drepturile și îndatoririle cetățenilor romi, dezvoltarea capacității instituționale a Agenției Naționale pentru Romi și a structurilor locale implicate în implementarea și monitorizarea Strategiei Guvernului. Toate aceste domenii sunt comune politicilor publice pentru romi.

Cu toate acestea, chiar dacă măsurile propuse focalizate pe romi și finanțate prin programele PHARE și parțial prin sumele alocate de la

bugetul de stat sunt dovada interesului acestor instituţii, acestea necesită o abordare de lungă durată şi care pe termen lung, să conducă către o societate coezivă şi incluzivă, complementar cu resorbţia rapidă a problemelor grave de sărăcie extremă şi excluziune socială generate de crizele din ultimele decenii, în concordanţă cu obiectivul JIM.

Prin urmare, finanţările Comisiei Europene şi de la bugetul de stat ale programelor şi politicilor viitoare ar putea să se concentreze pe aceleaşi domenii, abordate insuficient pentru a reduce semnificativ decalajele socio-economice care separă populaţia roma de restul cetăţenilor, obiectiv al Deceniului.

La fel de importantă este investiţia în capacitatea administrativă a autorităţilor naţionale, regionale şi locale, cu scopul de a putea aborda problemele majore, de exemplu, **dezvoltarea de oportunităţi economice şi crearea de locuri de muncă salariate, educaţie,** acces complet la **servicii medicale** şi, pe termen lung, sprijinirea pregătirilor viitoare a documentelor de programare a fondurilor structurale, propusă de JIM.

Modelul integrat propus de JIM şi Deceniu şi participarea în procesul de elaborare şi implementare a politicilor, planurilor, strategiilor de acţiune, fundamentat de un larg dialog social, ar putea asigura orientarea politicilor active de incluziune socială a romilor pe domeniile comune politicilor publice naţionale şi internaţionale.

4.6. Propunere de implementare a politicilor publice pentru romii din România

1. *Resurse umane*

În plan central:

1. creşterea capacităţii instituţionale a ANR;
2. angajarea resurselor umane rome în ministerele de resort cu responsabilităţi în implementarea/coordonarea politicilor publice pentru romi;
3. permanentizarea dialogului cu toate organizaţiile neguvernamentale ale romilor, formarea grupelor de lucru pe lângă ANR şi ministerele de resort.

În plan local.

1. reînfiinţarea Birourilor Judeţene pentru Romi în cadrul Prefecturilor şi întărirea capacităţii acestora, pentru a fi pregătite să abordeze problemele majore definite de Strategia Guvernului, PNAinc, JIM şi Deceniu,
2. înfiinţarea Birourilor regionale ale ANR,
3. coordonarea structurilor BJR cu cele teritoriale;
4. angajarea reprezentanţilor romi la nivelul primăriilor;
5. formarea la nivel judeţean a unor centre de incluziune socială. În aceste centre, resursele umane rome existente ar putea să acţioneze pentru punerea în practică a politicilor publice pentru romi în plan local

CAPITOLUL 5: FUNDAȚIA PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ, ROMÂNIA, PROMOTOR AL POLITICILOR PUBLICE PENTRU ROMI

5.1. Fundația pentru o Societate Deschisă și programele pentru romi

Fundația pentru o Societate Deschisă România, în continuare FSD România, este o organizație neguvernamentală, apolitică și nonprofit, care a fost înființată în 1997, fiind practic continuatoarea Fundației Soros pentru o Societate Deschisă, creată în 1990.

În concordanță cu strategia sa, principalul obiectiv al activităților Fundației este realizarea unei societăți deschise și pluraliste în România, bazată pe o democrație stabilă și funcțională, cu instituții transparente, puse în slujba individului.

Prin programele pe care le finanțează, FSD România dorește să sprijine realizarea reformei în patru domenii esențiale: administrație publică, juridic și legislativ, sănătate și educație. Acestor patru direcții mari de acțiune li se adaugă și programul de relații interetnice pentru care proiectele inițiate de organizațiile roma sunt eligibile. Într-o mai mare sau mai mică măsură, toate aceste domenii prioritare includ sprijin financiar și pentru comunitățile de romi.

Constatând necesitatea unui program focalizat în cea mai mare parte pe comunitățile de romi, FSD a dezvoltat, începând cu 1997, o astfel de direcție. Începând cu 1998, acesta a devenit în exclusivitate adresat societății civile roma și comunităților roma.

În 1997, FSD a inițiat un program comprehensiv cu un buget de 500 000 USD, focalizat pe următoarele domenii

testare și identificare de nevoi și priorități pe baza unor studii,

- educație;
- sănătate;
- istorie și cultură roma;
- publicații.

Cea mai mare parte a fondurilor alocate în 1997 (386 000 USD) au fost acordate ca granturi către diferiți beneficiari roma sau nonroma.

Finanțările au fost acordate din toate filialele FSD.

Caseta 5.1

Proiecte finanțate în 1997

- Asistență pentru comunitățile nevoiașe de romi
- Dezvoltarea învățământului în comunitățile de romi
- Ameliorarea relațiilor interetnice cu ajutorul mass-media
- Stimularea angajării romilor în administrația publică locală
- Pregătirea candidaților romi pentru admiterea în facultate
- Minilaborator PC
- Educație și învățământ intercultural
- Țiganii căldărari între tradiție și modernitate
- Activități de restituire și cercetare în domenii legate de comunitățile de romi
- Publicarea volumului "Poveștile țiganilor" de Viorica Hubar
- Crearea unei colecții privitoare la limba și literatura romilor din România, prin publicarea a șapte volume la Editura Kriterion
- Consilierea profesională și socio-economică a sindicatelor romilor
- Biroul pentru Protecția Legală a Minorității Roma
- Interferențe culturale - comunicarea prin artă
- Program de educare a elevilor romi
- Centrul Cultural și Educațional al Romilor din cartierul Ștrand
- Album despre romii din Moldova
- Activități extrașcolare care să amelioreze prezența școlară în comunitățile de romi

- Găsirea unor locuri de muncă pentru familiile nevoiașe de romi
- Emisiune săptămânală a romilor la postul local de radio Târgu-Mureș
- "Ce sunt romii și ce anume nu sunt?", festival concurs
- Centru de zi pentru elevii roma
- PARTIUM Ameliorarea relațiilor dintre comunitatea maghiară și comunitatea roma din satul Ebseni
- Meditarea intensivă a unui grup de elevi roma
- Manual bilingv de aritmetică pentru clasa I (român-romales și maghiar-romales)
- Educarea copiilor din satul Praid
- Festivalul Internațional al Romilor
- Centrul de Resurse pentru Intervenție Socială
- Programul de suport educațional și social

În 1998, programul de finanțare s-a restructurat, în sensul că s-a adresat unor teme specifice identificate ca prioritare în anul trecut, o parte din finanțări acordându-se din filiala Cluj a FSD

Astfel au fost dezvoltate următoarele linii de finanțare

1. Step by step in comunități cu romi - București - 8.182 USD;
2. Dezvoltare școlară în comunități cu romi București 55.451 USD;
3. Consiliere pentru elevi romi - București - 65 500 USD;
4. Burse pentru studenții romi - Iași - 14.459 USD,
5. Asistență juridică în comunități cu romi - București,
6. Programul regional roma - București - 9 773 USD;
7. Noi inițiative pentru romi - Iași - 26 069 USD,
8. Mass-media pentru îmbunătățirea relațiilor interetnice - Timișoara - 6.323 USD;
9. Fondul roma - București - 82.684 USD;

10. Îmbunătățirea atitudinii autorităților locale față de comunitățile de romi - șanse egale;
11. Asistență medicală primară în comunitățile de romi;
12. Sprijin pentru organizațiile neguvernamentale ale romilor - Cluj - 68 686 USD;
13. Calificare profesională pentru romi - Cluj - 35 752 USD

Vom prezenta în detaliu situația proiectelor finanțate pe ultimele două domenii.

A. SPRIJIN PENTRU ORGANIZAȚIILE NEGUVERNAMENTALE ALE ROMILOR

Caseta 5.2

Descrierea programului

Programul "Sprijin pentru organizațiile neguvernamentale ale romilor" a avut ca obiectiv general creșterea capacității comunităților și ONG-urilor romilor de a iniția și coordona proiecte care să vină în întâmpinarea nevoilor specifice ale comunităților de romi. În cursul anului 1998, s-a încercat identificarea principalelor ONG-uri ale romilor, sprijinirea lor în realizarea unor propuneri de proiecte și în punerea în practică a acestora.

De asemenea, s-a încercat sprijinirea înființării unor noi ONG-uri ale romilor care să se ocupe de problemele specifice ale comunităților locale.

Proiectele finanțate au acoperit o arie largă de domenii: dezvoltare comunitară, educație și reprezentare juridică pentru romi, organizarea de spectacole muzical-folclorice, sprijin pentru copii instituționalizați, tabere de vară pentru copii romi, educație contraceptivă în comunitățile de romi, înființarea unei asociații a studenților romi din Cluj-Napoca, înființarea unei fundații a romilor din orașul Dej, caravana itinerantă în sprijinul drepturilor omului etc.

Caseta 5.3

Proiecte finanţate în 1998

- Dezvoltare comunitară în comunitatea de romi de la Pata Răt, Cluj-Napoca
- Centru de sprijin şi consultanţă juridică pentru romi
- Centrul cultural pentru copiii romi, Timişoara
- Spectacol muzical folcloric, "Tu Basha, Te Me Tekelau"
- Cursuri permanente prin corespondenţă - limba romani
- Caravana itinerantă în sprijinul drepturilor omului
- Paşi spre lume - tabără şcolară pentru copiii romi
- Ajutor pentru copiii instituţionalizaţi
- Înfiinţarea Asociaţiei Studenţilor Romi - Romano Suno Cluj-Napoca
- Şatra
- Spectacol Tip Top - Mini Top pentru copiii romi
- Program de asistenţă social-didactică - ABC
- Înfiinţarea Fundaţiei Ramses Dej
- Aniversarea a 70 de ani de la înfiinţarea Şcolii Nicolae Bălcescu
- Înfiinţarea Fundaţiei Romani Iaşi

B. CALIFICARE PROFESIONALĂ PENTRU ROMI

Caseta 5.4
Descrierea programului

Pe piaţa muncii din România ultimilor ani, condiţia romilor a fost destul de dificilă, datorită unui complex de factori, printre care putem aminti nivelul redus de calificare profesională, regresul economic şi practicile discriminatorii. În competiţie cu tehnologiile moderne, meseriile tradiţionale ale romilor îşi pierd capacitatea de a furniza un standard de viaţă deasupra nivelului minim de sărăcie.

În România, accesul la calificarea formală este condiţionat de absolvirea nivelului obligatoriu de educaţie - 8 clase. Foarte frecvent, în rândul populaţiei de romi, are loc abandonarea şcolii în clasele a cincea sau a şasea.

Statisticile arată faptul că situația fetelor este mult mai dificilă, deoarece majoritatea abandonează școala în cursul primilor ani de școală

Pentru a contribui la rezolvarea acestei probleme și a oferi un model de lucru posibil de aplicat la scară mai largă, a fost conceput și pus în practică programul "Calificare profesională pentru romi" Obiectivele propuse au fost pregătire vocațională pentru tineri care nu au reușit să ajungă la un nivel suficient de educație școlară, orientarea către profesiuni relevante pentru romi, calificare intensivă a tinerilor romi în profesii care să le permită accesul pe piața muncii, educație antreprenorială și legală de bază

Au fost finanțate un număr de opt proiecte, propuse de diferite organizații neguvernamentale

Caseta 5.5

Proiecte finanțate

- Calificarea unor membri din etnia romilor (două proiecte)
- Împreună în lumea afacerilor
- Integrarea romilor asociației Umanconstruct
- Îmbunătățirea educației școlare prin activități extrașcolare
- Program de integrare școlară și socială a copiilor defavorizați
- Calificarea unor membri din etnia romilor
- Ajutați-ne să învățăm o meserie

În 1999 au fost continuate direcțiile de finanțare inițiate în 1998. Structura lor este prezentată în tabelul următor pentru toate programele FSD

Tabelul 5.1

Programe adresate comunităților de romi

Program	Megaproiect	Costuri totale
Roma program		306 650 $
Step-by-Step pentru roma	Educație	42 000 $
Pregătire vocațională, suport pentru profesorii romi, publicare de cărți cu conținut roma	Educație	100.000 $
Îmbunătățirea atitudinii autorităților locale față de comunitățile de romi – șanse egale	Administrație	261 040 $
Asistență medicală primară în comunitățile de romi	Sănătate	30 000 $
Protecția drepturilor omului și educație legală	Legislație	46 000 $
Total		785 690 $

Pentru programul roma ne vom centra pe două linii de finanțare: sprijin pentru organizațiile roma și noi inițiative.

A. SPRIJIN PENTRU ORGANIZAȚIILE ROMA

Caseta 5.6

Obiective generale

- Creșterea capacității comunităților și a organizațiilor neguvernamentale ale romilor de a iniția și coordona proiecte care să vină în întâmpinarea nevoilor pe care acestea le au
- Rezolvarea unor probleme specifice comunităților de romi

Obiective pe termen scurt/mediu

- Identificarea ONG-urilor romilor și sprijinirea lor în realizarea unor propuneri de proiecte
- Sprijin pentru ONG-urile romilor în desfășurarea proiectelor finanțate
- Sprijinirea înființării unor noi ONG-uri ale romilor care să se ocupe de problemele specifice ale comunităților respective
- Facilitarea împărtășirii unor experiențe practice și a cooperării între ONG-uri
- Multiplicarea proiectelor de succes, diseminarea informației

Rezultatele așteptate

- Un număr mai mare de ONG-uri ale romilor din zone geografice diferite care să primească finanțare pentru realizarea unor proiecte - aproximativ 20
- Mai bună informare asupra desfășurării programului - crearea unei rețele de comunicare între ONG-urile romilor
- Un număr mai mare de proiecte finalizate cu succes
- Multiplicarea proiectelor care au avut succes

B. NOI INIȚIATIVE

Caseta 5.7

Obiective

- Acest program încearcă să răspundă unor noi nevoi apărute și să inițieze un nou mod de abordare a problematicii roma

Rezultate așteptate

- Identificarea de idei noi, noi alternative și abordări pentru comunitățile de romi
- Facilitarea introducerii unor practici fezabile
- Multiplicarea proiectelor care au avut succes și diseminarea lor

Caseta 5.8

Proiecte finanțate în cadrul celor două programe

- Devenind mai eficienți - cursuri de limbă engleză pentru studenții romi
- Amen gilabas sukhar - spectacol pentru copiii romi
- Proiect de sprijin educațional în comunitățile de romi de la Pata-Rât și Iris, jud. Cluj
- Cursuri de calificare-recalificare pentru tinerii romi
- Consiliere și școlarizare a romilor
- Școala alfabetizării
- Program de pregătire a elevilor romi
- Cursuri de management de proiect pentru reprezentanții minorității roma

- Proiect școlar
- Centrul de informare al romilor din zona Luduș
- Caravana itinerantă în sprijinul drepturilor omului și împotriva rasismului
- Implicarea femeii în creșterea calității vieții familiilor de romi
- Roma ABC - aritmetică - abecedar
- Cursuri de perfecționare a cunoștințelor de limba romani
- Cursuri de calificare pentru tineri romi
- Viitorul - simplu sau complicat?
- Centrul cultural educativ pentru copiii romi
- Grup de contact pentru familiile de romi
- Cursuri pentru tinerii romi
- Centru de resurse pentru ONG-urile romilor
- Centru de informare și sprijin comunitar
- Programul de integrare școlară și socială a copiilor defavorizați
- Cursuri de calificare pentru romi

5.2. Rezultate și efecte ale finanțărilor pentru romi. Evaluare

Fundația pentru o Societate Deschisă derulează, începând cu 1997, programe care se adresează exclusiv comunităților de romi.

Din motive obiective, și anume: dispersia proiectelor pe aproape tot teritoriul țării, dificultăți în monitorizarea permanentă a proiectelor, necesitatea alocării și utilizării judicioase a resurselor, conducerea FSD Cluj-Napoca a considerat că este nevoie de o mai bună cunoaștere a rezultatelor acestor proiecte. Plecând de la aceste considerente, FSD Cluj-Napoca a inițiat un complex proces de evaluare, prin care să se furnizeze toate informațiile necesare despre stadiul în care se află proiectele și despre nivelul lor de performanță.

Scopul principal al evaluării a fost acela de a realiza o diagnoză a proiectelor finanțate în perioada 1997-1999, care va pune în evidență direcțiile viitoare de dezvoltare a programului roma.

Obiective:

1. descoperirea punctelor forte şi a slăbiciunilor;
2. punerea în evidenţă a dificultăţilor întâmpinate în derularea proiectelor;
3. identificarea partenerilor strategici ai FSD din cadrul proiectelor;
4. evaluarea potenţialului de dezvoltare a fiecăruia dintre iniţiatorii de proiecte în viitor;
5. stabilirea potenţialului de viabilitate a proiectelor;
6. evaluarea impactului social asupra comunităţii şi grupului-ţintă;
7. adecvarea acestui model la nevoile reale ale sectorului neguvernamental din România şi cu precădere la grupele de organizaţii specifice;
8. dezvoltarea de politici publice pentru comunităţile roma.

Metodologie

Diagnoza primară

Analiza de conţinut a proiectelor, a rapoartelor intermediare de monitorizare şi a contractelor şi anexelor acestora. De asemenea, pentru proiectele de anvergură, s-a realizat o documentare asupra situaţiei generale a domeniului respectiv în România, pe următoarele aspecte:

- problematica domeniului;
- strategii de abordare a problematicii de către diverşi actori (ONG, administraţie);
- rolul şi impactul ONG în domeniu;
- gradul de acoperire a nevoilor din comunităţi.

Culegerea datelor

Metoda folosită a fost cea a **studiului de caz**. Aceasta a permis atât o analiză cantitativă, cât şi una calitativă. S-au urmărit:

- organizaţia implementatoare,
- beneficiarii direcţi,
- beneficiarii indirecţi,
- nonbeneficiarii (persoanele sau instituţiile care nu au beneficiat de serviciile proiectului).

În elaborarea raportului final şi a recomandărilor, analiza comparativă a pus în evidenţă.

- calitatea, cantitatea, accesibilitatea şi adecvarea la nevoi a serviciilor oferite,
- parteneriatul în realizarea proiectelor;
- gradul de satisfacţie al clienţilor,
- gradul de acoperire în teritoriu a fiecărui serviciu în parte;
- impactul şi imaginea organizaţiei în comunitate,
- viabilitatea şi potenţialul de extindere,
- posibilităţile de replicabilitate,
- tipurile de politici sociale implementate

Tabelul 5.2

Impactul calitativ. Aspecte urmărite în evaluare

Relevanţă	Dacă finanţarea se adresează punctelor tari sau slabe ale comunităţilor de romi din România
Consecvenţă	Dacă proiectele finanţate respectă condiţiile de finanţare prezentate prin ghid şi scopurile componentei
Pertinenţă	Dacă obiectivele corespund nevoilor la momente diferite
Adecvarea procedurilor	Dacă ghidul operaţional şi practica sunt adecvate
Oportunitate	Dacă oferă servicii la momentul oportun
Coerenţă	Dacă elementele programului se articulează în mod unitar

Impact (rezultate și efecte)	Efectele pozitive și negative ale programului Analiza impactului la nivelul indivizilor, grupurilor și comunităților
Vizibilitate	Vizibilitatea proiectelor cofinanțate de FSD
Durabilitate	Cât durează rezultatele?
Eficacitate	Dacă proiectul atinge obiectivele din punct de vedere cantitativ și calitativ. Rezultate așteptate - rezultate obținute
Eficiență	S-au atins cele mai bune rezultate posibile folosind activitățile, mijloacele și resursele? Ar putea fi îmbunătățite rezultatele? Este posibil să se reducă cantitatea activităților fără a afecta calitatea serviciilor? Se compară bunurile și serviciile cu resursele implicate în program
Replicabilitate	Dacă proiectele contribuie la o dezvoltare instituțională capabilă să genereze alte proiecte similare
Viabilitate. Susținere	Dacă proiectul își poate continua activitatea și în ce condiții

Finanțatori pentru programe roma în România. Locul FSD printre finanțatorii pentru comunitățile roma

Identificarea finanțatorilor pentru programe roma este un demers dificil și de aceea ne propunem doar o trecere în revistă a acestora, cu scopul de a poziționa FSD printre ceilalți finanțatori. Într-o enumerare care nu are pretenția de a fi exhaustivă și fără a crea o ierarhie, aceștia sunt:

- Uniunea Europeană, prin programele Lien, Democracy, Partener și Europa;
- Programul Uniunii Europene gestionat de Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile;
- Fundația pentru o Societate Deschisă România,
- Roma Participation Program - Budapesta,

- bisericile germane;
- fundaţiile olandeze;
- Ambasada Japoniei la Bucureşti;
- Ambasada Marii Britanii la Bucureşti;
- Asociaţia Ecumenică a Bisericilor din România - AID Rom;
- Misiunea Permanentă a Băncii Mondiale în România;
- Consiliul Europei.

Finanţări pentru perioada 1990-2000 pentru doi dintre cei mai puternici finanţatori:

Uniunea Europeană - 2.661.350 euro (EU support for Roma communities in Central and Eastern Europe - decembrie 1999)

- PHARE Lien - 262.900 euro;
- PHARE Democracy 328.780 euro;
- FDSC - 69.670 euro;
- Program PHARE - Strategia de îmbunătăţire a situaţiei romilor - 2.000.000 euro (program neînceput).

Fundaţia pentru o Societate Deschisă - aproximativ 2.000.000 USD.

După cum se poate observa, FSD a alocat pentru comunităţile de romi o sumă de trei ori mai mare decât cea alocată de Uniunea Europeană.

Privire de ansamblu asupra implementării programelor finanţate de FSD

Programele finanţate de FSD pentru comunităţile de romi au cunoscut după 1990 o dinamică interesantă, mergând de la iniţiative de tip soft (proiecte dispersate fără a viza un impact structural) şi centrându-se progresiv pe acţiuni de tip hard (proiecte coerente cu impact de tip sistemic).

Dacă până în 1998 nu a existat o focalizare precisă pe anumite domenii, începând cu acest an, ca urmare a unor modificări survenite in structura programelor FSD, proiectele finanțate au devenit mult mai bine direcționate.

Această reorientare a avut cel puțin două efecte benefice

- conturarea unei politici de finanțare coerente pentru programele referitoare la comunitățile de romi,
- generarea unei competiții in care romii au fost mobilizați și atrași astfel încât să conștientizeze că se face ceva pentru ei și că ei, la rândul lor, pot derula programe coerente și eficiente

În ceea ce privește primul efect, putem menționa faptul că această schimbare a condus la o mai bună identificare a nevoilor concrete ale comunităților de romi.

În termeni financiari, FSD a alocat în perioada 1997-1999 aproximativ 2.000.000 USD pentru programe adresate comunităților roma.

Tabelul 5.3

Alocările FSD pentru programe roma

Anul	Suma
1997	386 000 USD
1998	409 611 USD
1999	785 690 USD

Pentru 1997 și 1998 nu sunt incluse programele de administrație publică și sănătate care, însumate, reprezintă aproximativ 400 000 USD. Se observă că valoarea fondurilor alocate a crescut progresiv de la an la an, ajungând în 1999 la 785.690 USD.

Calitatea proiectelor înaintate spre finanțare s-a îmbunătățit simțitor, concomitent cu creșterea numărului de proiecte înaintate spre finanțare, astfel încât rata de succes a proiectelor (raport între proiecte aprobate și cele trimise spre finanțare) aprobate a devenit 1/4 în 1999 față de 1/2 în 1997.

Acoperirea geografică a proiectelor

Descrierea şi analiza următoare se focalizează pe 33 de proiecte finanţate în 1997 din toate filialele, 21 şi, respectiv, 22 finanţate în 1998 şi 1999 din filiala Cluj a FSD.

Tabelul 5.4

Distribuţia geografică a proiectelor

Judeţul	Număr proiecte 1997	Număr proiecte 1998	Număr proiecte 1999
Bucureşti	14	3	6
Oradea	1	0	0
Cluj	3	6	8
Harghita	1	0	0
Mureş	2	2	1
Sibiu	1	1	0
Iaşi	2	1	1
Timiş	3	2	1
Hunedoara	0	3	3
Caraş Severin	0	1	0
Bistriţa	0	1	0
Sălaj	0	1	0
Bacău	0	0	2
Arie mai largă decât un judeţ	6	0	0
TOTAL	33	21	22

Cel mai bine sunt reprezentate judeţele din Transilvania, unde numărul ONG-urilor active este cel mai mare. Numai o treime din judeţele din România au beneficiat de finanţări FSD.

Tipuri de organizaţii

În ceea ce priveşte tipul organizaţiilor beneficiare, se constată că cele mai multe proiecte au fost derulate de ONG-uri.

Tabelul 5.5

Tipul organizațiilor beneficiare de granturi

Tipul de organizație	Număr proiecte
ONG-uri	71
Școli	1
Institutii de cercetare	1
Edituri	3
TOTAL	76

În puține cazuri instituțiile recipiente au fost altele decât ONG-urile. Este vorba despre un institut de cercetări (ICCV), care a derulat un proiect la nivel național prin crearea unui observator social pentru roma, o școală care a derulat un proiect educațional și de trei edituri care au publicat materiale cu conținut roma. Se constată că ținta principală, aceea de a dezvolta sectorul asociativ, a fost atinsă.

Calitatea organizațiilor finanțate

Expertiza și resursele umane pe plan local sunt limitate. Potențial ridicat există în marile orașe (București, Timișoara, Cluj, Iași, Bacău etc.) și la marile organizații, unde investițiile în formarea specialiștilor, oportunitățile și accesul la informație au fost foarte mari în comparație cu restul țării. Cu toate acestea, se constată un progres semnificativ și în câteva orașe mai mici, cum ar fi Dej, Hunedoara, Deva, Luduș, Caransebeș.

Cu tot progresul înregistrat sub aspectul redactării unui număr sporit de proiecte, se remarcă încă o lipsă acută de capacitate de generare de proiecte și de accesare a fondurilor diferiților finanțatori.

Strategiile organizațiilor și managementul proiectelor sunt deficitare. Lipsesc componente esențiale, cum ar fi separarea nivelurilor decizionale (strategic și executiv), organigrame, fișe ale postului și politica de conflicte de interese. De asemenea, nu există planificare strategică pe termen mediu și lung.

Acolo unde există, parteneriatele sunt formalizate (nu întotdeauna și funcționale) sau informale. Parteneriatele între organizații au fost

inițiate conjunctural. De regulă, un singur partener se implică mai mult decât ceilalți în atingerea obiectivelor proiectului.

Proiectele au beneficiari variați (ONG-uri locale, autorități, mass-media, persoane fizice). Dat fiind faptul că metodologia de monitorizare și autoevaluare a proiectelor este încă nedezvoltată, numărul beneficiarilor este dificil de cuantificat cu exactitate.

Acoperirea prin servicii este relativ bună. Cu toate acestea, există încă multe pete albe, atât în ceea ce privește teritoriul, cât și gama de servicii oferită prin proiecte.

Relațiile între actorii sociali de la nivel local sunt diferite de la un județ la altul, dar în creștere. Dezvoltarea proiectelor a contribuit la cointeresarea unui număr mare de actori sociali. Consolidarea parteneriatelor va fi un factor important în continuarea proiectelor.

Puțini dintre coordonatorii de proiecte și parteneri au o imagine clară asupra continuării proiectelor. Aceasta se datorează, în primul rând, lipsei unei strategii pe termen mediu și lung, precum și neînțelegerii priorităților procesului de integrare europeană.

Tipuri de proiecte

Dată fiind diversitatea proiectelor finanțate, este dificil de surprins prin folosirea unor criterii cumulate tipurile de proiecte care au beneficiat de finanțări. De aceea vom grupa proiectele folosind criterii individuale.

După domeniul căruia i s-au adresat, distingem următoarele tipuri de proiecte: pregătire pentru angajarea în administrația publică, pregătire de absolvenți de liceu pentru admiterea în facultate, educație preșcolară și școlară, instruire pe diverse domenii, cercetare, publicații, apărarea drepturilor omului, festivaluri, cultură, îmbunătățirea relațiilor interetnice, dezvoltare comunitară, învățarea și păstrarea limbii romani, dezvoltare de centre de resurse.

După categoria beneficiarilor, distingem proiecte pentru: artiști, cercetători, copii, elevi, familii (membri), funcționari publici (administrație publică), jurnaliști, șomeri, studenți, tineri.

Analiza relevanței, eficacității și eficienței

Criterii de evaluare și constrângeri

Evaluarea relevanței, eficacității și eficienței proiectelor s-a obținut prin realizarea unor interviuri cu coordonatorii la nivel local și beneficiarii proiectelor. Criteriile de evaluare specifice au fost:

- relevanța obiectivelor programelor în raport cu nevoile ONG-urilor;
- tipuri de activități desfășurate de ONG-uri și relevanța lor;
- eficacitatea proiectelor derulate, rezultată în raport cu obiectivele propuse.

Eficacitatea și eficiența proiectelor sunt dificil de apreciat datorită unor factori multipli, și anume: lipsa unor informații consistente la nivelul fiecărui ONG în parte, formularea unor obiective foarte generale care sunt dificil de cuantificat, lipsa unor sisteme de înregistrare a rezultatelor, nedezvoltarea activităților de monitorizare și evaluare internă.

Relevanța programului în raport cu nevoile ONG-urilor roma

Obiectivul general al programului de finanțare a fost:

creșterea capacității comunităților și ONG-urilor romilor de a iniția și coordona proiecte care să vină în întâmpinarea nevoilor specifice ale comunităților de romi

Obiective specifice:

- sprijinirea înființării unor noi ONG-uri ale romilor care să se ocupe de problemele specifice ale comunităților locale, pregătirea vocațională pentru tineri care nu au reușit să ajungă la un nivel suficient de educație școlară, orientarea către profesiuni relevante pentru romi, calificarea intensivă a tinerilor romi în profesii care să le permită accesul pe piața muncii, educația antreprenorială și legală de bază, care să răspundă unor noi nevoi apărute și să inițieze un nou mod de abordare a problematicii roma.

Organizațiile beneficiare, când au fost întrebate de suportul FSD (interviuri individuale cu coordonatori de program), au menționat că acesta a contribuit la facilitarea implicării în dezvoltarea economică și socială a propriilor comunități, întărirea unor parteneriate locale și regionale, furnizarea de noi informații, consultanță tehnică, dobândirea de noi abilități

În ceea ce privește obiectivele organizațiilor beneficiare, răspunsurile cele mai frecvente au fost: educație și formare, furnizarea de informații, consultanță și servicii membrilor proprii sau întregii comunități, lobby și reprezentarea intereselor membrilor și dezvoltare comunitară

Programul FSD pentru comunitățile de romi a constituit, din acest punct de vedere, o inițiativă care a acoperit un gol existent în infrastructura administrației la nivel central și local Este vorba despre acei poli ai administrației care să coalizeze și să mobilizeze resursele atât la nivel macrosocial, cât mai ales la nivel comunitar (local) Din acest punct de vedere, relevanța componentei de finanțare FSD este maximă Componenta de finanțare se adresează tocmai acelor proiecte care probează nevoia de servicii coerente la nivel local și sprijină inițiativele capabile să acopere domenii de activitate și servicii cu puternic caracter mobilizator de resurse.

Relevanța proiectelor derulate

Ținând cont de faptul că societatea civilă roma nu a ajuns încă la un grad mediu de consolidare și profesionalizare și că nevoile comunităților roma sunt acoperite numai parțial, orice tip de proiect devine relevant Există totuși o serie de direcții prioritare pe care ar trebui să se focalizeze proiectele viitoare pregătire intensivă de resurse umane, dezvoltarea unor canale funcționale de comunicare și elaborarea unor direcții strategice de dezvoltare a sectorului neguvernamental roma

Eficacitatea și eficiența proiectelor la nivel local

Partea bună a componentei de finanțare și a proiectelor în sine este dată de crearea unei rețele capabile să se dezvolte în concordanță cu noua concepție a FSD despre comunitățile de romi.

Eficiența în implementarea proiectelor depinde de tipul organizațiilor finanțate (domeniul în care activează și puterea lor) și de mediul în care se dezvoltă.

Referitor la organizațiile finanțate, doi factori sunt importanți:

1. nivelul de profesionalizare (experiența în management, în scrierea propunerilor și a rapoartelor);
2. capacitatea de mișcare - abilitatea de a mobiliza cetățenii, de a atrage voluntari și de a avea impact la public.

Interviurile cu **beneficiarii** au arătat că impactul proiectelor este destul de mare în câștigarea experienței, stimularea atitudinii și comportamentului civic.

Dezvoltarea de rețele este caracteristica importantă a proiectelor roma. Din acest punct de vedere, proiectele finanțate de FSD constituie o rețea, dar care nu este încă coerentă. Rețelele realizate au sferă de acțiune mai mult la nivel local și mai rar la scară națională. Puține organizații sunt ancorate la mișcarea de reformă din România, în scopul organizărilor de întâlniri locale și naționale, precum și în coaliții care urmăresc îmbunătățiri legislative. De aceea, transferul de cunoștințe și specializări trebuie să se intensifice pentru a lega mult mai eficient organizațiile puternice și pentru a crea alte noduri ca poli de competență.

Vizibilitatea proiectelor se referă la numărul persoanelor care cunosc proiectele și impactul lor în mass-media, în administrație, în sectorul guvernamental și asupra cetățenilor. Există diferențe semnificative de la un proiect la altul, dar pe ansamblu vizibilitatea acestora este bună. O bună vizibilitate este dată de seminarii, conferințe și sesiuni de instruire care întotdeauna sunt făcute publice.

Impact și sustenabilitate. Obiective și indicatori

Obiectivul principal a fost acela de a identifica efectele produse de programe și durabilitatea acestora. Subsumat am urmărit:

- modul în care s-a îmbunătățit accesul comunităților dezavantajate la resursele societății civile;
- cum au fost create punți de comunicare și cooperare între instituțiile publice și comunitatea de romi;

- ce abilități au fost dobândite,
- cum a crescut gradul de toleranță și a fost încurajată diversitatea culturală;
- cum au fost create parteneriate și dacă mai rezistă

Evaluarea a fost realizată în raport cu următorii indicatori

- dezvoltare instituțională,
- cunoștințe noi și dezvoltarea de abilități,
- servicii noi și creare de rețele,
- sustenabilitate și parteneriat

Dezvoltarea instituțională

Dezvoltarea instituțională este un proces de durată care are numeroase variabile de impact asupra beneficiarilor și grupului-țintă

Tabelul 5.6

Creșteri instituționale

Tipul de întărire instituțională	Prezență/ impact
Crearea de noi organizații	Mare
Management nou și crearea unor structuri de luare a deciziei	Medie
Creșterea numărului membrilor organizației de la începutul proiectelor	Medie
O bună promovare a organizației	Medie

Prin programul de finanțare, FSD a contribuit la înființarea a cinci organizații Asociația Romilor căldărari din Sintești, Fundația Romani Iași, Organizația Studenților Romi Cluj, Fundația pentru Dezvoltarea Socială a Romilor Ramses Dej, Asociația Șatra Astra București. De asemenea, a sprijinit alte 30 de organizații în derularea de proiecte

Cunoştinţe noi şi dezvoltarea de abilităţi

În acest domeniu, proiectele finanţate de FSD au contribuit la creşterea capacităţilor de a scrie proiecte şi a căuta finanţatori, pregătirea de resurse umane din afara organizaţiei, apariţia de proiecte inovative, găsirea unor strategii de creare a parteneriatelor la nivel local, adaptarea din mers la condiţii neprevăzute, creşterea capacităţii de a organiza seminarii şi întâlniri, creşterea capacităţii de a elabora materiale de informare şi de promovare a organizaţiilor.

Servicii noi şi creare de reţele

Cea mai mare parte a proiectelor derulate a contribuit la dezvoltarea de noi servicii. Dintre realizări, putem menţiona: şcolarizarea în domeniul administraţiei publice a unui număr de 140 de tineri romi în proiectul iniţiat de Alianţa pentru Unitatea Romilor, pregătirea de mediatori sociali şi comunitari din rândul etniei, pregătirea tinerilor romi pentru admiterea în facultate, pregătirea tinerilor romi în a lucra pe calculator şi în vorbirea limbii engleze, crearea de condiţii favorabile pentru creşterea accesului copiilor romi în procesul de educaţie, reintegrarea şcolară a copiilor romi, educaţie interculturală, crearea de centre de resurse pentru ONG-urile roma, consultanţă juridică, pregătire profesională în domenii solicitate pe piaţă şi angajare, programe de dezvoltare comunitară.

În planul impactului, s-au obţinut rezultate meritorii, contribuind la crearea unor minireţele de intervenţie concertate şi focalizate în comunităţile de romi.

Sustenabilitate şi parteneriat

Continuarea proiectelor este, în fapt, miza principală a unui program de finanţare şi a beneficiarilor înşişi. Spunem aceasta deoarece produsele şi efectele unor proiecte pot fi foarte vizibile, dar să nu dureze, adică să nu apară acele rezultate pe termen lung care pot da siguranţă organizaţiilor implementatoare sau comunităţilor în care îşi desfăşoară activitatea. Experienţa proiectelor finalizate arată că, acolo unde au existat parteneriate cu un caracter formalizat, durabilitatea lor este mai mare.

Care ar fi motivele pentru crearea parteneriatelor?

Din interviuri rezultă faptul că cel puţin trei factori concură la dezvoltarea parteneriatelor:

1. interese comune în identificarea de probleme şi găsirea de soluţii pentru rezolvarea lor;
2. experienţa relevantă a celor cu care se asociază ONG-urile;
3. expertiza de care dispune unul sau altul dintre parteneri

Cum răspund ONG-urile roma la dezideratul de a crea parteneriate?

În funcţie de tipurile de proiecte derulate, s-a ajuns la concluzia că este mare nevoie de o susţinere instituţională de tip guvernamental. Este cazul proiectelor de educaţie, unde sunt create parteneriate cu reprezentanţii şcolilor sau ai inspectoratelor şcolare. De asemenea, al proiectelor care ţin de instruire sau pregătire profesională, unde prezenţa partenerilor este absolut obligatorie.

Există şi proiecte fără parteneriate, dar acestea sunt strict focalizate pe rezolvarea unor probleme punctuale

Concluzii specifice şi concluzii generale

Relevanţa programului este maximă în condiţiile în care nevoile comunităţilor de romi sunt numeroase

- Programul a sprijinit în general proiecte bine structurate. Acestea s-au îmbunătăţit în 1998 şi 1999.
- Solicitanţii au reuşit, în marea lor majoritate, să scrie proiecte bune. Se constată, din acest punct de vedere, o creştere cantitativă şi calitativă incontestabilă, chiar dacă în anumite privinţe (obiective, activităţi, buget) mai există o serie de minusuri.
- Expertiza şi resursele umane pe plan local sunt limitate. Potenţial ridicat există în marile oraşe (Bucureşti, Timişoara, Cluj, Iaşi, Bacău etc.) şi în cadrul marilor organizaţii, unde

investițiile în formarea specialiștilor, oportunitățile și accesul la informații au fost foarte mari în comparație cu restul țării. Cu toate acestea, se constată un progres semnificativ și în câteva orașe mai mici, cum ar fi: Dej, Hunedoara, Deva, Luduș, Caransebeș.

- Cu tot progresul înregistrat sub aspectul redactării unui număr sporit de proiecte, se remarcă încă o lipsă acută de capacitate de generare de proiecte și de accesare a fondurilor diferiților finanțatori.
- Strategiile organizațiilor și managementul proiectelor sunt deficitare. Lipsesc componente esențiale, cum ar fi: separarea nivelurilor decizionale (strategic și executiv), organigrame, fișe ale postului și politica de conflicte de interese. De asemenea, nu există planificare strategică pe termen mediu și lung.
- Acolo unde există, parteneriatele sunt formalizate (nu întotdeauna și funcționale) sau informale. Parteneriatele între organizații au fost inițiate conjunctural. De regulă, un singur partener se implică mai mult decât ceilalți în atingerea obiectivelor proiectului.
- Proiectele au beneficiari variați (ONG-uri locale, autorități, mass-media, persoane fizice). Dat fiind faptul că metodologia de monitorizare și autoevaluare a proiectelor este încă nedezvoltată, numărul beneficiarilor este dificil de cuantificat cu exactitate.
- Acoperirea prin servicii este relativ bună. Cu toate acestea, există încă multe pete albe, atât în ceea ce privește teritoriul, cât și gama de servicii oferită prin proiecte.
- Relațiile între actorii sociali de la nivel local sunt diferite de la un județ la altul, dar în creștere în ceea ce privește activitățile în parteneriat. Dezvoltarea proiectelor a contribuit la cointeresarea unui număr mare de actori sociali. Consolidarea parteneriatelor va fi un factor important în continuarea proiectelor.

- Puțini dintre coordonatorii de proiecte și parteneri au o imagine clară asupra continuării proiectelor. Aceasta se datorează, în primul rând, lipsei unei strategii pe termen mediu și lung, precum și neînțelegerii priorităților procesului de integrare europeană.
- Costurile proiectelor sunt extrem de diferite. O mare parte a costurilor acoperă echipament, cheltuieli administrative și salarii și mai puțin cheltuieli directe.
- Serviciile oferite prin proiecte sunt dintre cele mai diverse, mergând de la cele de simplă informare până la cele foarte specializate (pregătire pe domenii).
- Proiectele joacă un rol important în conștientizarea intereselor și în desfășurarea de acțiuni la nivel central și local. Dezvoltarea structurală a acestora ar contribui la crearea unei rețele eficiente de furnizare a serviciilor.
- Comunicarea dintre coordonatorii de proiecte și managerul de program din cadrul FSD este bună.
- Succesele proiectelor sunt insuficient mediatizate.
- Granturile acordate au fost, de regulă, prea mici pentru a avea și impact de sistem.
- Deși aflați în progres evident sub raportul capacității lor de a gestiona proiecte de complexitate crescută, nevoia instruirii în continuare a coordonatorilor în managementul proiectelor se impune ca o necesitate de prim nivel.
- Relevanța. Comunitățile de romi din România se află încă într-o perioadă de căutare a unor soluții pentru dezvoltare. Programul FSD pentru comunitățile de romi constituie, din acest punct de vedere, o inițiativă care încearcă să acopere un gol existent în infrastructura administrației la nivel central și local. Este vorba despre acei poli ai administrației care să coalizeze și să mobilizeze resursele atât la nivel macrosocial, cât mai ales la nivel comunitar (local). Din acest punct de vedere, relevanța componentei de finanțare FSD este maximă. Componenta de finanțare se adresează tocmai acelor proiecte

care probează nevoia de servicii coerente la nivel local și sprijină inițiativele capabile să acopere domeniu de activitate și serviciu cu puternic caracter mobilizator de resurse

- Cu unele mici excepții inițiale și altele pe parcursul derulării, consecvența proiectelor a fost în general bună. Pe parcursul derulării proiectelor au existat o serie de nesincronizări între scopurile FSD și ale proiectelor finanțate, dar care nu afectează decât în mică măsură succesul obținut de acestea
- Partea bună a componentei de finanțare și a proiectelor în general este dată de crearea unei rețele capabile să se dezvolte în concordanță cu noua concepție a FSD despre comunitățile de romi
- Neadecvarea procedurilor se referă la amânări în semnarea contractelor și plăților, nemulțumiri legate de complexitatea cererilor pentru propunerile de finanțare, raportare tehnică și financiară, dificultăți de comunicare
- Interviurile cu beneficiarii au arătat că impactul proiectelor este destul de mare în câștigarea experienței, stimularea atitudinii și comportamentului civic
- Dezvoltarea de rețele este caracteristica importantă a proiectelor pentru romi. Din acest punct de vedere, proiectele finanțate de FSD pot fi incluse într-o rețea, dar care nu este încă coerentă. Rețelele realizate au sferă de acțiune mai mult la nivel local și mai rar la scară națională. Puține organizații sunt ancorate la mișcarea de reformă din România, în scopul organizării de întâlniri locale și naționale, precum și în coaliții care urmăresc schimbări legislative. De aceea, transferul de cunoștințe și specializări trebuie să se intensifice pentru a lega mult mai eficient organizațiile puternice și pentru a crea alte noduri de rețele ca poli de competență
- Vizibilitatea proiectelor se referă la numărul persoanelor care cunosc proiectele și impactul lor în mass-media, în administrație, în sectorul guvernamental și asupra cetățenilor. Există diferențe semnificative de la un proiect la altul dar, pe ansamblu, vizibilitatea acestora este bună. O bună vizibilitate

este dată de seminarii, conferinţe şi sesiuni de instruire care întotdeauna sunt mediatizate

- Replicabilitatea proiectelor este promiţătoare Proiectele finanţate până în prezent au determinat şi alte organizaţii să înainteze cereri de finanţare pe proiecte similare
- Continuitatea proiectelor este încă neclară. Unele organizaţii vor încerca să obţină fonduri noi, mai ales din surse externe O parte dintre ele au pus bazele unor parteneriate cu diferiţi actori sociali care pot contribui la o bună susţinere a proiectelor.
- Pe ansamblu, impactul proiectelor este promiţător Analiza de faţă a conturat punctele tari şi mai ales deficienţele asupra cărora trebuie să se pună un accent deosebit în viitorul apropiat.

Anexa 1. Prezentarea comparativă a politicilor pentru romi

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
Structuri	Agenția Națională pentru Romi deține secretariatul tehnic al Comitetului Mixt 1. Comitetul mixt de implementare și monitorizare a strategiei (Cmixt); 2. Comisiile ministeriale pentru romi (CMR); 3. Birourile județene pentru romi (BJR); 4. Experți locali pentru problemele romilor; 5. Grupuri de lucru mixte (GLM) organizate la nivel județean, alcătuite din reprezentanți ai structurilor descentralizate ale administrației centrale, reprezentanți aleși ai comunităților și ai ONG-urilor romilor	Coordonatorul național al PNAinc este CASPIS (Comisia Antisărăcie și Promovarea Incluziunii Sociale) - Comisii județene antisărăcie și promovarea incluziunii sociale	Coordonatorul național al JIM este Ministerul Muncii și Protecției Sociale Agenția Națională pentru Romi este partenerul MMSSF pentru elaborarea și implementarea măsurilor privind romii din JIM	*Agenția de implementare* a Deceniului este Agenția Națională pentru Romi. Președinția și Guvernul României și-au exprimat acordul de a sprijini implementarea Decadei.	Agenții de implementare la nivel național: MIE, MMSSF, MFP. Autorități de implementare la nivel regional: Agențiile pentru Dezvoltare Regională. Organism de coordonare a politicii, strategiei și programării dezvoltării regionale la nivel național: Consiliul Național pentru Dezvoltare Regională

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
	Pentru elaborarea și implementarea fondurilor PHARE ale ANR din 2001 s-a înființat Unitatea de Implementare a Programului PHARE	Responsabilitatea pentru implementarea unor măsuri sau și coordonarea altora din PNAinc este a Agenției Naționale pentru Romi			Organisme de coordonare a politicii, strategiei și programării dezvoltării regionale la nivel regional. Consiliile de Dezvoltare Regională Unități de Implementare intermediare (la nivelul județelor) - Coordonator național al asistenței financiare a Comunității Europene Ministerul Finanțelor Publice

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
Resurse umane	Sprijinirea formării și promovării unei elite intelectuale și economice din rândul romilor care să funcționeze ca facilitator al politicilor de incluziune socială și pentru modernizare Stimularea participării etniei romilor la viața economică, socială, educațională, culturală și politică a societății prin atragerea în programe sectoriale de asistență și dezvoltare comunitară	Întărirea participării comunităților de romi la viața economică, socială, educațională și politică a societății românești Activizarea și responsabilizarea membrilor comunităților de romi	Dezvoltarea infrastructurii care promovează includerea comunității rome și continuarea luptei împotriva discriminării Întărirea capacității instituțiilor guvernamentale	Introducerea expertizei rome în structurile administrației publice centrale	Introducerea problematicii romilor în politicile publice naționale Includerea tinerilor romi în structurile de decizie ale administrației publice centrale și locale
Domenii de acțiune sectoriale	Administrație publică, locuințe, securitate socială, sănătate, economie, justiție și ordine publică, protecția copilului, educație, cultură și culte, comunicare și participare civică	Reglementarea juridică a identității, locuinței și proprietății, un set de măsuri în domeniile educație, sănătate, economie, locuire, demersuri pentru	Finalizarea implementării Strategiei Guvernului de îmbunătățire a situației romilor	Politici active de incluziune socială a romilor orientate pe patru domenii prioritare: educație, sănătate, locuri de muncă și locuire incluse într-un plan de acțiune al	Prioritatea 3 dezvoltarea resurselor umane: creșterea gradului de ocupare și combaterea excluderii sociale

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	FNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
		construcția locuințelor și atribuirea de teren agricol).	Priorități de acțiune în domeniile educație, securitate socială și ocupare, economic, sănătate, locuințe, infrastructură, administrație publică. Identificarea și atribuirea de teren agricol în mediul rural și de terenuri pentru construcția de locuințe în sistem tradițional sau modern. Sprijinirea pregătirilor pentru fondurile structurale	fiecărei țări. Priorități transversale: combaterea sărăciei, discriminării și promovarea egalității de șanse	

	Strategia Guvernului de îmbunătăţire a situaţiei romilor 2001-2010	PNAInc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internaţional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul naţional de dezvoltare 2007-2013
Domenii transversale incluse în politicile publice	Producerea unei schimbări pozitive în opinia publică în legătură cu etnia romilor, pe baza principiilor toleranţei şi solidarităţii sociale Prevenirea discriminării instituţionale şi sociale a cetăţenilor români de etnie romă în accesul acestora la serviciile publice Asigurarea condiţiilor pentru şanse egale ale etnicilor romi în vederea atingerii unui standard decent de viaţă Eliminarea stereotipurilor, prejudecăţilor şi practicilor negative ale anumitor funcţionari din instituţiile publice centrale şi locale care încurajează discriminarea cetăţenilor români de etnie romă faţă de ceilalţi cetăţeni	Reabilitarea imaginii colective de sine şi a imaginii publice a populaţiei de romi Combaterea oricărei forme de discriminare a romilor şi promovarea unei atitudini colective suportive.	Implementarea unor campanii publice de conştientizare pentru combaterea şi promovarea unei atitudini colective suportive pentru romi	Combaterea sărăciei, discriminării şi promovarea egalităţii de şanse (gender)	Măsura 3.4 (POS) Egalitatea de gen şi combaterea excluziunii sociale a femeilor
Scop	Îmbunătăţirea situaţiei romilor din România	Construcţia unui proces global de dezvoltare social-economică a ţării prin însuşirea regulilor instituţiilor europene şi perfecţionarea societăţii.	Eradicarea sărăciei în Europa până în 2010, în contextul procesului de incluziune socială din Uniunea Europeană.	Reducerea disparităţilor în economic şi diferenţelor socio-umane prin implementarea reformelor în politici şi programe ce urmăresc întreruperea cercului vicios al sărăciei şi al excluderii sociale	Promovarea incluziunii sociale

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
Obiective	Instituționalizarea obiectivelor politice asumate de Guvern în problematica romilor și responsabilizarea autorităților publice centrale și locale în aplicarea măsurilor concrete de îmbunătățire a situației cetățenilor români de etnie romă Stimularea participării etnicilor romi la viața economică, socială, educațională, culturală și politică a societății, prin atragerea în programe sectoriale de asistență și dezvoltare comunitară Combaterea discriminării și a sărăciei este, de asemenea, inclusă printre obiectivele comune ale strategiei	Facilitarea ocupării și accesul tuturor la resurse, drepturi, bunuri și servicii Prevenirea riscurilor de excluziune socială Ajutorarea celor mai vulnerabili Mobilizarea tuturor instituțiilor relevante	Promovarea incluziunii sociale și combaterea sărăciei în perspectiva îndeplinirii obiectivelor de la Lisabona Promovarea susținută a unei societăți coezive și incluzive Creșterea bunăstării populației complementar cu reducerea rapidă a problemelor grave de sărăcie extremă și excluziune socială generate de crizele din ultimele decenii	Reducerea semnificativă, pe parcursul a zece ani, a decalajelor socio-economice care despart populația romă de restul cetățenilor Valorizarea și păstrarea moștenirii culturale rome	Ob. 1 Facilitarea accesului la ocupare pentru persoanele dezavantajate Ob. 2 Combaterea abandonului școlar Ob. 3 Combaterea excluderii sociale și profesionale Ob. 4 Diminuarea diferențelor salariale și de altă natură existente pe piața muncii și în structura ocupării femeilor pe sectoare economice Ob. 5 Construcția unei rețele de servicii care să conducă la diminuarea riscului de marginalizare și excluziune socială

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
					Ob. 6. Promovarea unei vieți active pentru cât mai multe categorii de persoane prin combaterea discriminării și excluziunii.
[illegible]					
Administrație publică	1.1. Stabilirea și consolidarea de parteneriate durabile între autoritățile centrale și locale, pe de o parte, și reprezentanții ONG-urilor, pe de altă parte, în vederea elaborării și implementării de proiecte de îmbunătățire a situației romilor, pornind de la planurile locale de acțiune. 1.2. Dezvoltarea și consolidarea relațiilor de parteneriat dintre poliție și romi, precum și organizarea de întâlniri lunare ale șefilor poliției locale cu reprezentanți ai comunităților de romi.	Nu	1.1. Întărirea parteneriatelor între instituțiile publice și grupurile reprezentative ale romilor 1.2. Dezvoltarea relațiilor de încredere și cooperare între poliție și colectivitate, cu accent special pe relația cu segmentele marginalizate	Ob. 7. Stimularea parteneriatelor formale dintre Direcțiile Județene de Sănătate Publică și reprezentanții locali ai societății civile roma Ob. 7. Eficientizarea celor 42 de parteneriate active cu reprezentanții romilor, ai ONG-urilor specializate pe problematica romilor și reprezentanții	Nu

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
	1.3. Prezentarea unui raport anual privind respectarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale în general, și a minorității roma în special, în conformitate cu prevederile constituționale și în acord cu obligațiile internaționale asumate de România.		1.3. Implementarea unor campanii publice de conștientizare pentru combaterea și promovarea unei atitudini colective suportive pentru romi	locale ai instituțiilor descentralizate ale MMSSF	
Educație	Stimularea participării școlare și reducerea abandonului școlar în rândul romilor prin măsuri afirmative - burse sociale (cazare, masă) - și măsuri de desegregare și de interzicere a segregării în școli pe criterii etnice	Ob. 4. Creșterea participării școlare a copiilor din populația de romi: în 10 ani să se asigure o participare cvasi completă în ciclul obligatoriu și o participare ridicată în ciclul secundar și terțiar	Asigurarea participării școlare extinse a copiilor romi în ciclul preșcolar, primar obligatoriu și profesional, dar și stimularea participării acestora la ciclurile superioare de educație	Ob. 1. Flexibilizarea sistemului de educație preșcolară și îmbunătățirea condițiilor în vederea cuprinderii unui număr crescut de copii romi. Ob. 2. Creșterea participării copiilor romi în grupele pregătitoare pentru școală	M. 3.2 (POS) Îmbunătățirea accesului la educație

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAInc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
		Creșterea participării la formele preșcolare ca mijloc de a pregăti participarea socială, dar și ca formă de suport social pentru copii și părinți. Asigurarea cuprinderii integrale în învățământul primar a copiilor din populația de romi. Utilizarea unor forme complexe de susținere a participării școlare, de prevenire a abandonului și eșecului școlar, inclusiv prin dezvoltarea unor servicii complementare școlii, masă		2.1 Înscrierea tuturor copiilor romi de vârstă școlară în ciclul primar până în anul școlar 2006-2007 2.2. Reducerea abandonului școlar cu 1% anual în învățământul obligatoriu, cu referire la populația de etnie romă 2.3 Cuprinderea în programe tip „A doua șansă" sau de alfabetizare a tinerilor/ adulților romi care au abandonat învățământul obligatoriu sau nu au fost niciodată la școală	

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
		gătită, pregătirea profesorilor în cadrul școlii etc. Suport masiv pentru participarea la învățământul secundar, în primul rând la cel vocațional, dar și la cel liceal care duce spre învățământul superior, prin burse, cămine etc. Mărirea numărului de studenți romi		2.4. Creșterea procentului de cuprindere cu 5% anual în învățământul secundar superior cu referire la populația de etnie romă 2.5. Creșterea participării romilor care au absolvit învățământul liceal la ciclul terțiar (universitar sau nonuniversitar). 2.6. Eliminarea claselor și a școlilor segregate până în 2008 2.7. Introducerea în programele de pregătire a cadrelor didactice a unor module speciale privind edu	

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
				cația nediscriminatorie, interculturală, remedială și incluzivă 2.8. Instruirea și utilizarea mediatorilor școlari în unitățile de învățământ din comunitățile dezavantajate 2.9. Dezvoltarea unor programe/cursuri pentru adulții în incinta școlilor, în vederea câștigării încrederii adulților romi în educație și a sprijinirii parcursului social al acestora	

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
Securitate socială și ocupare	Implementarea planului existent de ocupare a forței de muncă: organizarea bursei locurilor de muncă, măsuri active de ocupare (job-club), elaborarea unui program anual de formare și reconversie profesională în meserii solicitate pe piața muncii. Continuarea programelor de asigurare a documentelor de identitate și stare civilă pentru toți cetățenii, inclusiv pentru cetățenii români de etnie romă.	Ob. 1. Soluționarea situațiilor de lipsă a identității legale Ob. 6. Reglementarea juridică a situațiilor locuințelor/terenurilor fără acte de proprietate. Ob. 7. Combaterea hotărâtă a oricărei forme de discriminare a romilor și promovarea unei atitudini colective suportive Ob. 8. Reabilitarea imaginii colective de sine și a imaginii publice a populației de romi	1. Creșterea pregătirii profesionale și a ponderii măsurilor active de ocupare. 2. Combaterea atitudinilor discriminatorii împotriva romilor pe piața muncii și creșterea receptivității angajatorilor pentru a încadra persoane de etnie romă. 3. Implementarea unui program național destinat identificării unei soluții pentru persoanele de		M. 3.3 (POS) Formarea profesională pentru persoanele de etnie romă. M. 3.5 (POS) Dezvoltarea unui sistem eficient de servicii sociale

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Decenţiul internaţional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul naţional de dezvoltare 2007-2013
			etnie romă care nu au acte de identitate și rezolvarea acestei probleme		
Economic	1. Realizarea de proiecte de către reprezentanții comunităților locale unde trăiește un număr semnificativ de romi și ONG cu finanțare parțială pentru ateliere meșteșugărești prin care să se asigure producerea și comercializarea obiectelor casnice și de artizanat, precum și revitalizarea altor meserii tradiționale, căutate pe piața muncii. 2. Elaborarea unui program cu abordare incluzivă pentru încadrarea în muncă a femeilor de etnie romă	Ob.5. Stimularea ocupării populației de romi în economia formală. Un accent special trebuie acordat angajării tinerilor. Lansarea unui program agresiv de formare profesională și angajare a tinerilor. Susținerea financiară a unor activități generatoare de venit, dar și a constructorilor de locuințe	1. Susținerea proiectelor de dezvoltare economică în comunitățile de romi 2. Stimularea interesului și a motivării de participare în activitățile economiei formale 3. Creșterea ocupării în activități ce permit, prin natura lor, obținerea de calificări la locul de muncă.	Ob. 1. Angajarea a minim 10 000 de romi în fiecare an prin intermediul Programului național pentru ocuparea forței de muncă Ob. 2. Creșterea nivelului de calificare a persoanelor de etnie romă Ob. 3. Sprijinirea etnicilor romi pentru începerea unei afaceri sau obținerea certificatului de persoană fizică autorizată.	M. 3.1 (POS) Integrarea și combaterea discriminării persoanelor dezavantajate pe piața muncii. M. 3.4 (POS) Egalitatea de gen și combaterea excluziunii sociale a femeilor Măsura 1.3 (POR) Dezvoltarea și reabilitarea infrastructurii educaționale

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
		Atribuirea de teren agricol și pentru locuințele romilor din mediul rural	4. Relansarea meșteșugurilor meseriilor specifice romilor	Ob. 4. Creșterea capacității furnizorilor de servicii de mediere, consiliere și formare profesională în vederea ofertei serviciilor la nivelul comunităților de romi Ob. 5. Implementarea unor campanii de informare pentru romi privind beneficiile și serviciile furnizate de către instituțiile aflate în coordonarea MMSSF Ob. 6. Campanii în rândul angajatorilor cu scopul de a facilita angajarea de persoane de etnie roma	

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
Sănătate	1. Creșterea accesului romilor la serviciile medicale publice prin includerea lor în sistemul asigurărilor de sănătate, pe baza parteneriatelor dintre DSP, CNAS, ONG. 2. Creșterea numărului de mediatori sanitari și formarea de formatori în domeniul medierii sanitare	Ob. 2. Asigurarea accesului la serviciile de sănătate a reproducerii: planificare familială, sex protejat, susținere medicală a femeii însărcinate și a copilului. Ob. 3. Asigurarea pentru toți a accesului la un pachet minimal de servicii de îngrijire medicală, indiferent dacă au sau nu asigurare medicală	1. Dezvoltarea unui sistem de servicii de asistență socială și medicală, cu accent pe accesul persoanelor de etnie romă la serviciile medicale primare, la informațiile privind sănătatea reproducerii, precum și pe îngrijirea socială și medicală a copilului și a mamei. 2. Dezvoltarea unui sistem de mediatori sanitari, ca soluție temporară până la stabilirea legăturii dintre	Ob. 1. Extinderea rețelei de mediatori sanitari la 75% din comunitățile de romi / formare a 200 mediatori/ angajarea/funcționarea acestora. Ob. 2. Îmbunătățirea cunoștințelor mediatorilor sanitari în ceea ce privește asistența medicală, cu o atenție specială pe asistența medicală a copilului și a familiei. Ob. 3. Realizarea unui sistem al instructorilor de educație sanitară în comunitățile de romi	Măsura 1.2 (POR) Sprijinirea și dezvoltarea infrastructurii de sănătate și asistență socială

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
			sistemul de asistență și comunitate	a) modificarea legislației astfel încât să se permită ca cei mai buni dintre mediatori să poată fi angajați în cadrul DSP, b) angajarea instructorilor și funcționarea sistemului. Ob. 4. Organizarea de campanii/caravane în toate comunitățile de romi pentru: educație sanitară, în special educația sanitară a copiilor și a femeilor, pentru prevenirea bolilor infecțioase și a dependenței de droguri.	

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
				investigații pentru prevenirea îmbolnăvirii cu boli infecțioase, cu o atenție deosebită pe TBC, BTS, HIV/AIDS, cancerul mamar și uterin Ob. 5 Garantarea accesului la medicamente gratuite, produse biologice și materiale informative pentru implementarea programelor naționale de sănătate în cadrul comunităților de romi Ob. 6 Centre de educație și informare pentru sănătatea familiei	

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
				Ob 7 Motivarea furnizorilor de servicii medicale primare și farmaceutice în zone dezavantajate, cu accent special pe personalul medical de origine roma. Ob 8 Facilitarea suplimentării echipamentului necesar medicilor generaliști care activează în arii cu o densitate mare de romi Ob 9 Dezvoltarea materialelor metodologice și informaționale necesare pentru pregătirea personalului medical	

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
				Ob. 10 Organizarea pregătirii personalului medical, secvențial pe regiuni geografice și categorii profesionale Ob. 11 Elaborarea de propuneri de amendamente pentru modificarea cadrului legal existent, cu scopul îndeplinirii obiectivului stabilit, respectiv de facilitare a includerii în sistemul de asigurări de sănătate a romilor care nu se încadrează în criteriile legislative actuale datorită unor motive obiective (lipsa actelor de identitate, sărăcie)	

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Decenial internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
Locuire	1. Continuarea finanțării (guvernamentale sau/și în parteneriat) proiectelor și programelor locale care vizează asigurarea condițiilor normale de locuit în zonele urbane și rurale inclusiv cele populate de romi (energie electrică, apă potabilă, canalizare, gaz metan, pietruire de drumuri comunale, salubrizare). 2. Finanțarea integrală sau/și parțială a proiectelor care vizează lucrări de reabilitare a locuințelor sau de construcție de locuințe în comunitățile defavorizate, inclusiv în cele locuite de romi, asigurarea participării directe a beneficiarilor (inclusiv a romilor) la proiectarea, reabilitarea și construcția efectivă a locuințelor		1. Suport pentru dezvoltarea infrastructurii comunitare în zonele defavorizate și sprijin pentru modernizarea și construcția locuințelor 2. Amplificarea formelor de incluziune pe toate dimensiunile și în toate sectoarele vieții sociale (școală, loc de muncă, mass media), promovarea suportului pentru eforturile romilor de integrare într-o societate modernă	Ob. 1. Programe naționale de construcții de locuințe sociale, construcția unor de locuințe sociale și reabilitarea unor construcții existente (Repartizarea fondurilor prin transferuri de la bugetul de stat, stabilite anual cu această destinație în bugetul MTCT prin Legea bugetului de stat conform prevederilor Legii locuinței nr. 114/1996)	

	Strategia Guvernului de îmbunătăţire a situaţiei romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internaţional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul naţional de dezvoltare 2007-2013
				Ob. 2 Îmbunătăţirea legislaţiei privind locuinţele: redefinirea conceptului de locuinţă socială; reglementarea construcţiei de locuinţe destinate închirierii în condiţiile pieţei; asigurarea unor noi alternative de constituire, dezvoltare şi utilizare a fondului de locuinţe la nivel local; asigurarea unicităţii şi concentrării reglementărilor privind administrarea proprietăţilor imobiliare din clădiri de locuit de tip bloc de locuinţe condominiu;	

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
				chiriile și relațiile dintre proprietari și chiriași; modificarea Legii nr. 152/1998 privind înființarea Agenției Naționale pentru Locuințe; implementarea prin proiecte pilot a unei aplicații informatice în vederea realizării de rapoarte statistice și analitice la nivel local, județean și național privind persoanele fără adăpost în România (după modelul Federației Europene a Org. Naționale care Lucrează cu Persoanele fără Adăpost) aplicație elaborată de CRCR Buc.	

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007-2013
				promovarea de ghiduri de intervenție pentru profesioniști și autorități publice (locale și naționale); ghid privind condominiile, ghid privind locuințele sociale și ghidul privind finanțarea locuințelor (elaborate/în curs de elaborare în cadrul programelor CEE-ONU Comitetul pentru așezări umane) - studiu COCC privind dezvoltarea durabilă a așezărilor urbane	

	Strategia Guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2001-2010	PNAinc 2002-2012	JIM 2005-2010	Deceniul internațional de incluziune a romilor 2005-2015	Planul național de dezvoltare 2007 2013
				- efectuarea unui studiu privind tipologia locuirii la populația de etnie romă, stiluri de viață, stiluri de locuire, tipologii spațiale, - continuarea studiilor privind mediul construit	

Anexa 2. Studii/cercetari relevante cu privire la minoritatea roma

Studiul	Autor/Editura/ Instituţia	Populaţia investigată
Ţiganii între ignorare şi îngrijorare – 1992 Lucrare publicată în anul 1993	Zamfir Elena şi Cătălin coordonatori, Editura Alternative, Universitatea Bucureşti, Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii, Academia Română	Eşantion reprezentativ pentru populaţia romă 1804 familii/gospodării
Romii din România - *1998* Lucrare publicată în anul 2002	Zamfir Cătălin, Preda Marian coordonatori, Editura Expert, Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii, Academia Română	Eşantion reprezentativ pentru populaţia romă - 1765 de familii/gospodării.
Romii din România *2001* Studiul face parte din raportul privind situaţia romilor din Europa Centrală şi de Est (Bulgaria, Cehia, România, Slovacia, Ungaria)	Mărginean Ioan, Preoteasa Ana Maria, Cace Sorin, UNDP Bratislava, Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii, Academia Română	Eşantion reprezentativ pentru populaţia romă - 1000 de familii
Anchetele integrale în gospodării	Comisia Naţională pentru Statistică	Eşantion reprezentativ la nivel naţional - aproximativ 36.000 de locuinţe Ponderea romilor din eşantion este de aproximativ 2%, conform datelor din recensământul din anul 1992

Studiul	Autor/Editura/ Instituția	Populația investigată
Sănătatea reproducerii, România, 1999	Centrul pentru Controlul și Prevenirea Bolilor (CDC) și Asociația Română de Sănătate Publică și Management Sanitar	Eșantioane reprezentative pentru bărbați și femei (6 888 de femei și 2.434 de bărbați) Din femeile investigate 5,2% sunt de etnie romă, iar în cazul bărbaților, 3,6% sunt romi.
Integrarea socială a rromilor	Merfea Mihai, Editura Bârsa	Eșantion probabilist de 737 de persoane selectat din municipiul Bacău, orașele Buhuși, Moinești, satele Băcioiu, Pălămida, Tamași, Dragomir, Gura Văii.
Etnobarometru - Relații interetnice în România	Culic Irina, Horvath Istvan, Lazar Marius, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală	2051 de persoane peste 18 ani reprezentativ pentru populația României: 1253 naționalitate română, 798 naționalitate maghiară
Imaginea celuilalt, percepții și atitudini ale populației fața de rromi	Băican Eugen, Pervain Augustin, Medecins sans Frontières	Eșantion reprezentativ pe județul Cluj de 1118 subiecți, eroare de 2,8% la un nivel de probabilitate de 0,05. Focus group cu 12 participanți (4 lideri comunitari formali și informali ai romilor și 8 experți de altă etnie)
Situația socială a romilor din județul Buzău, în „Revista de cercetări sociale", nr 3-4/1998	Berevoescu Ionica, Cace Sorin, Dan Adrian Nicolae, Sima-Costin Dana, Stănescu Mircea, Stroie Simona, Surdu Mihai, IMAS SA	798 de familii de romi din județul Buzău (din care 512 în mediul rural și 286 în mediul urban).

Studiul	Autor/Editura/ Instituția	Populația investigată
Atitudinile etnice ale studenților în perioada de tranziție, în „Revista de cercetări sociale", nr. 3/1994	Chelcea Septimiu, IMAS SA	1620 de studenți
Familia etnic mixtă - loc de contacte interculturale, în „Vocația familiei în dezvoltarea comunicării interetnice în România" (studii și cercetări)	Tucicov-Bogdan Ana, Fundația „ARMONIA" pentru familii etnic mixte din România	117 subiecți adulți din eșantionul național de 1621 de subiecți din eșantionul cercetării "Atitudini față de reformă" și 235 de studenți proveniți din eșantionul investigat în anul 1995 în cercetarea "Relații interetnice la tinerii din România"
Identificarea proporției și caracteristicilor socio-culturale ale populației de rromi din penitenciarele românești, în "Romathan", nr. 4-5 din anii 1999/2000	Durnescu Ion, Lazăr Cristian, Info Design	406 subiecți reprezentând 10% din populația penitenciarelor investigate.
Reprezentări sociale cu privire la populația de rromi, în "Press Monitor", nr. 4-5, 1996-1997	Budiu Laura, Burda Codruța, Press Monitor	3160 de numere de ziar din intervalul 1991-1993 din publicațiile "Evenimentul zilei", "România liberă", "Adevărul", "România Mare", "Adevărul de Cluj"
Relațiile interetnice și protecția drepturilor minorităților, în "Sociologie românească", nr. 2/3 1994	Bălașa Ana, Editura Academiei Române	Eșantion național.

Studiul	Autor/Editura/ Instituţia	Populaţia investigată
Stilul şi modul de viaţă al rromilor din unele comunităţi urbane şi rurale în "Sociologie românească", nr. 2-3 1994	Romanescu Vasile Ancuţa, Andreescu Viviana, Editura Academiei Române	582 de subiecţi din 15 judeţe, cuprinzând 36 de localităţi, 21 rurale, 15 urbane
Gypsies in Dolj - Birth certificates, school attendance and child allowance	Jonassen Kjel Reidar, Red Barnet	Toate familiile de ţigani cu copii mai mici de 18 ani (900) din 6 comune: Cerat, Ocolna, Sadova, Cot, Laieţi, Plopşor.
Ţiganii - o abordare psiho-sociologică	Drăgulescu Agatta, Lungu Ovidiu, Neculau Adrian, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"	196 de studenţi în ştiinţe umaniste la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi (România), 193 de studenţi la Institutul Pedagogic din Bălţi (Republica Moldova) şi 200 de studenţi la Universitatea din Valencia (Spania)
Poverty and Social Structure, în vol "Research Project on Poverty, Etnicity and Gender in Market Transition"	Volum colectiv coordonat de Szelenyi Ivan şi Ladanyi Janos, autori: Czizmady Adrienne, Durst Judit, Glass Christy, Fleck Gabor, Kawachi Janette, Kostello Eric, Krajcovicova Livia, Mitev Petar Emil, Trimbur Lucia, Troc Gabriel	Eşantioane reprezentative pentru fiecare ţară cu sub-eşantion etnic (romi) şi pentru populaţia foarte săracă. România: 2400 de persoane, 400 de romi
Stereotipuri interetnice şi modele identitare în "Revista de cercetări sociale" nr. 1-2 1999	Popescu Andrei, IMAS SA	Eşantion naţional. Subiecţi din 88 de localităţi din toată ţara

Studiul	Autor Editura/ Instituția	Populația investigată
Condiția femeilor și bărbaților în Clujul multicultural	Magyari Vincze Enikö, Magyari Nandor, Mezei Elemer, Butta Barbara, Grama Sidonia	1120 de persoane, reprezentative pentru orașul Cluj: 938 români, 581 maghiari, 252 romi
Mutații în identificarea etnică a romilor (țiganilor), în "Sociologie românească", nr. 1-2, 1996	Cobianu-Băcanu Maria, Editura Academiei Române	Eșantion la nivelul municipiului Ploiești, cuprinzând 103 romi și 475 români
Dimensiunea morală a relațiilor interetnice. Climatul moral și rolul factorului subiectiv în "Revista de cercetări sociale", nr. 4/1995	Cobianu Elena, IMAS-SA	Eșantion municipiul Ploiești
Învățământul rural din România: condiții, probleme și strategii de dezvoltare	Coordonator Jigău Mihaela, ISE. Autori: Anghel Florentina, Balica Magda, Butuca Anca, Fartușnic Ciprian, Horga Irina, Jigău Mihaela, Novak Cornelia, Pop Lucian, Surdu Mihai, Voicu Bogdan	Eșantion/recensământ al 19427 de unități de învățământ din mediul rural, reprezentând 95% din totalul celor cuprinse în rețeaua de învățământ
Reprezentări sociale, atitudini și relații interetnice ale tinerilor din România, în "Tineretul în România actuală", Sinteze de cercetare	Bălașa Ana, Chelcea Septimiu, Lucicov Bogdan Ana, Tomescu Anca	1188 de tineri bucureșteni, din care 511 elevi ai ultimei clase de liceu și 677 studenți.
Seminar *Îmbunătățirea situației romilor în România*	Națiunile Unite, 2002	Concluziile atelierelor de lucru pe cinci domenii sectoriale ale Strategiei.

Studiul	Autor/Editura/ Instituţia	Populaţia investigată
Participarea la educaţie a copiilor romi. Probleme, soluţii, actori	Mihaela Jigău şi Mihai Surdu, coordonatori, Ministerul Educaţiei şi Cercetării, Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, ICCV, Editura MarLink, Bucureşti, 2002	5.560 de şcoli din mediul rural
Starea de sănătate a populaţiei roma şi accesul la serviciile de sănătate	Sorin Cace, Cristian Vlădescu, coordonatori Editura Expert, 2004	Volumul eşantionului a fost de 1511 gospodării, incluzând 7990 de persoane.
Asigurările sociale. Management, evoluţii şi tendinţe *Accesul romilor la piaţa muncii*	Corina Cace Editura Expert, 2004	Eşantion de 1511 gospodării, cu un total de 7990 de persoane.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

Achim, Viorel (1998) - *Ţiganii în istoria României*, Editura Enciclopedică, Bucureşti.

Anăstăsoaie, V.; Tarnovschi, D., editori (2001) - *Proiecte pentru romii din România*, 1990-2000, Cluj-Napoca.

Burtea, Vasile (1996) - *Marginalizare socială şi cooperare în cazul populaţiei de rromi*, "Revista de cercetări sociale" nr. 3, Bucureşti.

Gheorghe, Nicolae; Liegeios, Jean Pierre (1996) - *Romii, o minoritate a Europei*, Minority Rights Group International, Editura Multiprint, Oradea.

Gheţău, Vasile (1996) - *O proiectare condiţională a populaţiei României pe principalele naţionalităţi (1992-2025)*, în "Bibliotheca Demographica", nr. 2, Centrul de Informare şi Documentare Economică, Bucureşti.

Ionescu, Mariea; Cace, Sorin (2000) - *Practici pozitive în comunităţile de rromi*, Bucureşti.

Liegeois, Jean Pierre (1994) - *Roma, Gypsies, Travellers*, Council for Cultural Cooperation.

Mărginean, Ioan (1991) - *Calitatea vieţii în România*, în "Calitatea vieţii", nr. 3-4, Bucureşti.

Murray, R.W., editor (2002) - *Îmbunătăţirea situaţiei romilor. Proiecte de succes din România... şi multe învăţăminte*, Bucureşti.

Neculau, A.; Ferreol, G. (1996) - *Minoritari, marginali, excluşi*, Editura Polirom, Iaşi.

Pons, Emanuelle (1999) - *Ţiganii din România - o minoritate în tranziţie*, Compania Altfel, Bucureşti.

Preda, Marian (1999) - *Grupuri sociale excluse/ignorate de politicile sociale în România*, în Zamfir, C., coordonator (1999) - "Politici sociale în România '90-'98", Editura Expert, București.

Ringold, Dena (2000) - *Roma and the Transition in Central and Eastern Europe: Trends and Challenges*, World Bank.

Ringold, Dena; A. Orenstein, Mitchell; Wilkens, Erika (2003) - *Roma in an Expanding Europe: Breaking the Poverty Cycle*, World Bank.

Stewart, Michael (1997) - *The Time of the Gypsies*, Westview Press.

Surdu, M. (2002) - *Improving quality of education in schools with a high percentage of roma pupils in Romania*, in "Roma Rights Review", ERRC, Budapesta.

Surdu, Mihai (1998) - *Efectele condiționării alocației pentru copii de prezența școlară în cazul copiilor romi*, în "Calitatea vieții", nr. 1, București.

Trebici, Vladimir (1996) - *Minoritățile naționale din România: prezent și estimație prospectivă*, în "Bibliotheca Demographica", nr. 2, Centrul de Informare și Documentare Economică.

Zamfir, Cătălin (1999) - *Tranziția demografică și problemele asociate*, în "Politici sociale în România: 1990-1998", coord. Cătălin Zamfir, Editura Expert, București.

Zamfir, Cătălin (coordonator) (1995) - *Dimensiuni ale sărăciei*, Editura Expert, București.

Zamfir, Cătălin; Preda, Marian (coordonatori) (2002) - *Romii în România*, Editura Expert, București.

Zamfir, Elena; Zamfir, Cătălin (coordonatori) (1993) - *Țiganii între ignorare și îngrijorare*, Editura Alternative, București.

Zoon, Ina - *Roma Access to Public Services in Romania, Bulgaria and FYR of Macedonia*, 2001.

*** CPSS (2002) - *Barometru de opinie al populației privind serviciile de sănătate din România*, Ed. Exclus, București.

*** Comisia Națională pentru Statistică (1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003) - *Anuarul statistic al României*, București.

*** Institutul Național de Statistică - *Recensămintele populației 1992 și 2002*.

*** Medecins sans frontières (1997) - *Asistenţa celor mai defavorizate comunităţi de rromi din Transilvania*, raport de cercetare, Cluj.

*** Revista de cercetări sociale (1998) - *Situaţia socială a romilor din judeţul Buzău*, nr. 3/4, Bucureşti.

*** Salvaţi Copiii, UNICEF (1999) - *Copiii romi din România*, Bucureşti.

*** *Avoiding the Dependency Trap, A Regional Human Development Report, The Roma in Central and Eastern Europe*, Andrey Ivanov (coordinator), United Nations Development Programme, Bratislava, 2002.

*** Planul naţional de acţiune pentru ocuparea forţei de muncă, 2004-2005.

*** *Raportul Protecţia minorităţilor. Evaluarea Strategiei Guvernului României pentru îmbunătăţirea situaţiei romilor, Programul de monitorizare a procesului de aderare la Uniunea Europeană*, Open Society Institute, 2002, pagina 138.

*** *HG 430/2001 privind aprobarea Strategiei Guvernului României de îmbunătăţire a situaţiei romilor.*

*** *Indicatori privind comunităţile de romi din România*, ICCV, Bucureşti, Editura Expert, 2002.

*** *Raport privind progresele înregistrate în implementarea Strategiei Guvernului de îmbunătăţire a situaţiei romilor.*

*** *Rapoartele Comisiei Europene privind progresele spre aderare ale României*, perioada 1999-2004.

*** HG nr. 829/2002, *Planul naţional antisărăcie şi promovare a incluziunii sociale*, elaborat de CASPIS.

*** *Barometrul de opinie publică - octombrie 2002*, realizat de MMT cu sprijinul FSD.

*** *Situation of Roma in the Candidate Countries*, Background document, Helsinki, December 1999.

*** Departamentul pentru Protecţia Minorităţilor Naţionale, *Situaţia şi stadiul elaborării strategiei naţionale pentru romi* (The Department for the Protection of National Minorities, *Situation and Stage of*

Implementation of the National Strategy for Rroma) No. 23/349/EKP from 28 August 2000.

*** *Than Rromano - studii despre rromi (Than Rromano - Studies on Rroma)*, No. 4-5, year III, 1999/2000.

*** *Termeni de referință ai proiectului PHARE RO 98.03.01 pentru îmbunătățirea situației romilor din România (Terms of Reference for the PHARE project RO 98.03.01 regarding the improvement of the situation of rroma in Romania)*, "Aven Amentza", nr. 12-13, 2000.

*** Guvernul României, CASPIS, *Suportul social pentru populația de romi, Analiza problemelor sociale: direcții de acțiune, nr. 2.*

*** *EU Support for Roma Communities in Central and Eastern Europe*, May 2002.

*** *Monitorizarea procesului de aderare la Uniunea Europeană: Minorități etnice*, Open Society Institute, EU Accesion Monitoring Program, 2002 (www.eumap.org).

*** *Asistența UE pentru comunitățile de rromi din Europa Centrală și de Est*, Comisia Europeană, Direcția Generală pentru Extindere, publicat de Unitatea de Informare privind Extinderea, http://europa.eu.int/comm/enlargement/index.htm.

*** *Revista de asistență socială*, nr. 4-5, 2002.

București, România

Licența Ministerului Culturii nr. 1442/1992
Tel.: 021-318.24.38; Fax: 021-318.24.32
Consilier editorial: Valeriu IOAN-FRANC
Aparat critic și editorial: Aida SARCHIZIAN

ISBN 973-618-085-9 Depozit legal trim. I, 2006